

પ્રસ્તાવના

યુગયુગની જૂની જૂની લગનાઓ ગેર છે વેદકાળ-
માં અધ્યાત્મભક્તિનું સ્તવન થયું, શુદ્ધકાળમાં અહિંસા
ધર્મનો પ્રચાર થયો, મધ્યકાલીન હિંદમાં રાજપૂતોએ અને
મુસલમાનોએ, મગધોએ અને તીમેએ સામ્રાજ્યોની
જ્ઞાતિ મહત્તા ખીનિ. યુગમાં પણ ગ્રીક લાગેલી ૪૫૧, ૪૫૨,
૪૫૩ નામોના મંત્રાજ્ઞાના, જર્મીન રોની મત્તાના યુગ વડી
ગયા એંગ્લોસાક્ષી મદીમાં પૂરપૂર્ણ રાષ્ટ્રધર્મનો ઉદય
થયો તેનો ગચર ન્હા પણ ગેરમાં પણ ગયો આજે એક
પામથી પશ્ચિમના જડનાદનો આપણને સ્પર્શ થાય છે
અને ખીજ પાસથી બેળાને ભગમાવે એના દેશોસાતરની
(International) એકતાના દુદ્ધિ કોઈ વખત પોંગસમાં
તો કોઈ વખત ન્યુયોર્કમાં વાગે છે તે છતાં પણ પશ્ચિમમાં
તેમ પૂર્વમાં રાષ્ટ્રધર્મ જ હજી પૂજાય છે.

રાષ્ટ્રધર્મ મે સ્વરૂપે પ્રકાશે છે (૧) જડ, ભયકર,
સરાઈ અંગે ભક્ષ, (૨) આધ્યાત્મિક, સૌન્દર્ય પરમાર્થ અને
સન્દર્શક કવિર રીન્દ્રનાથ મારુરે પહેલા પ્રકારનો
જો પાટલ ધર્મ પશ્ચિમમાં અને જાપાન જેવા પૂર્વના
દેશમાં પણ ફેલાવા મડો છે તેના પર મખત પ્રકાર
કર્તા છે પણ તેથી જે ખીજ પ્રકારનો ધર્મ આજે આર્થ-
વર્તમાં ફેલાય છે તેના પર સહેજ પણ આક્ષેપ થતો નથી

જે પ્રજા કાળના વસારાથી પોતાના ધર્મ, નીતિ, ગમાઈ વ્યવહારના સાચા તત્વ ક્રમેક્રમે જુનીને નેના પૂગણા, જડ રૂપમા વધારે ને વધાર ગુથાતી ગઈ, અને પરિણામે જે એક પછી ખીજા રાજ્યની ગુલામી સહીઓથી ભોગવીને પોતાકુ નર ગુલામી બેઠી તે રાષ્ટ્રધર્મ મેરીને જ—અર્થાત પોતાના આત્માને ઓળખીને, પોતાનું દિલ પારખીને, પોતાનું હૃદય પિછાનીને, પોતાના નિ સીમ સામર્થ્ય ત્રિપ શ્રદ્ધા કેળવીને જ સર્વ પ્રકારની ગુલામીના આવરણ બેઠી, ખાત કાળના સૂવની જેમ સારી આલમને પોતાના ઝળ-હળતા, સોનેરી પ્રકાશથી જાગૃત અને સતેજ કરી શકે. રાષ્ટ્રધર્મનું જે જડ સ્વરૂપ પશ્ચિમનું લોહી ચૂસી રહ્યું છે તેનું હાઈ આપણે માટે પ્રાણ સમાન છે.

દેશદેશની રિયતિના પ્રતિબિમ્બ તેના રાષ્ટ્રગીતોમા પડે છે. સ્વતંત્ર દેશોના ગીતોની લહર કંઈક ઓર જ હોય છે. પોતાના દેશમા સ્વતંત્રતા ભોગવનાર ઇંગ્લંડના પુત્રો સારી દુનિયામા જમીન અને દરિયાપર વાવટો ફરકાવતા God save the King (પ્રભો રક્ષ મહારાજ) અને Britannia rules the waves (બ્રિટન મહા-સાગરની રાણી) એવા ગીત લલકારે છે. પ્રજાસત્તાક રાજ્યનો ઝુડો સારી આલમમાં ફરકાવવાની હોસ રાખનાર ફ્રાન્સની પ્રજા સ્વતંત્રતાનું હૃદયભેદી ગીત માર્સેલસ ગાય છે. પૃથ્વીના તળ પરથી જમીનદાર અને માલદાર તેમજ પારકી રાજ પર જીવનાર મધ્યમ વર્ગને તલવારની આણીથી

નાખૂદ કરવાનું બીડું ઝડપનાર રશિયાના સોવિયેટ રાજ્યના સિપાહીઓ રાતદિવસ “ ચર્ડ ઇન્ટરનેશનલ ” નું ગીત ગાતાં યાકતા જ નથી. આ બધામાં પોતાની સ્વતંત્રતાની, ગૌરવની ખુમારી છે અને પોતાની સત્તાની કે બાવનાની આણુદુનિયાભરમાં વર્તાવવાની અવિચળ શક્તિ છે.

આપણું ખમીર અને આપણી સ્થિતિ જૂનાં છે. એટલે આપણાં ગીતોની—મુખ્ય રાષ્ટ્રગીત “ બંદે માતરમ્ ” ની ઢળ જૂદી છે. આપણી ધાર્મિક વૃત્તિ દેશને માતા-દેવી તરીકે પિછાને છે. આપણી દેશભક્તિ હિમાલય-થી સેતુમંધ રામેશ્વર સુધી અને દારિકાથી જગન્નાથપુરી-ના આખા પ્રદેશને—તેના પર્વતોને અને નદીઓને, જંગલોને અને ગામ ગામડાંઓને, તેમાં વસતા અમીરોને અને ફકીરોને, જમીનદારો અને ખેડૂતોને, ધનાઢ્યો અને મજૂરો-ને—મનુષ્ય અને કુદરતની તમામ સામગ્રીને ઉભરાતા ઉમળકાથી સ્હાય છે અને પૂરે છે. પણ માતાના સૌદર્યમાં આંખપ લાગે છે, તેની ચીથરેદાય ગરીબાઈ ન્તેષ અંતર ચીગાય છે, અને તેના અંગ પર ગુલામીની બેડીઓ ન્તેષ આંખ લાલ થાય છે વળી તે ઠી-તેના તેનીશ કરોડ બાળકોની અગાધ શક્તિનું ભાન થાય છે, અને માતાનાં જંજીર તોડવાની, તેનું મૌદ્ય સમારવાની, અને તેને સૈભાગ્યવેશ-થી સજ્જ કરવાની પ્રેરણા થાય છે. આમ આપણાં ગીતોમાં અમળ પ્રેમ અને પૂજની ભક્તિ છે, હૃદયનાં કુમકાં

અને અંતરની પેદના છે, તેમ સ્વતંત્રતાનો આશાસર અને પુરુષાર્થ કરવાની વીરહાક પણ વાગે છે.

ઉપરના ભાષેનો સાચો રજુકાર થોડાં જ ગુજરાતી કાવ્યોમાં મેળગાય છે. અને કંઈક સંમળાય છે તે પણ વિશેષ કરીને વીર નર્મદ, સ્વ. હરિલાલ ધ્રુવ વગેરે ગત કવિઓનાં કાવ્યોમાં. હાલની ચમત્કારિક રાજકીય પરિસ્થિતિને અંગે ગીતોનો જે રાફડો ફાટ્યો છે તેમાંથી થોડાં જ ભાવ અને રાગમાં સંતોષ આપે તેવાં છે. આવાં વિરલ ગીતના લેખકોમાં હાલ ભાઈ ખમ્મદાર સહુલાઈવી પહેલે નંબરે આવે છે. આમ એકંદરે ગુજરાતી ગીતોમાં હિંદુ ભાગવારી જ થોડાં સરાં ગંગાળી, દિન્દી અને દિન્દુસ્તાની ગીતો કંઈક જરૂરી સમજીત સાથે આ સંગ્રહમાં ઉમેરવામાં આવ્યાં છે.

આ સંગ્રહનું કામ ઘણી ઉતાવળથી કરામાં આવ્યું છે તેથી તેમાં કાંઈ પણ મરાડી ગીત દાખલ કરી શકાયાં નથી અને છાપની, ચુંટણીની અને અનુક્રમની ખામીઓ રહી ગઈ છે તે દરગુજર કરવા વાંચકોને વિનંતિ છે. ગીતોનો સંગ્રહ કરવામાં અને તેને પ્રગટ કરવામાં અનેક ખિત્રે એ અને ખામ કરીને ભાઈ નંદલાલ મળીલાલ શાંકે મદદ કરી છે તે માટે તેમનો આભાર માનું છું.

ગુલામીની બેડીએ તોડી સ્વરાજ્યના પૂર બહારમાં ખીલવા પ્રજા આજે એક જાગે તલસી રહી છે પ્રજા-

સાગરમાં આજે જાગૃતિ અને આત્મજાલિદાનનો મોટો ભુ-
આળ આવ્યો છે, અને સ્વતંત્રતાદેવીનું સુવર્ણમંદિર કારા-
ગૃહને સમજી આજે સેંકડો દેશભક્તો તેમાં પરવર્યા છે, અ-
ને ખીગ્ન હજારો તેની યાત્રાએ સંચર્યા છે. ગુજરાત હજી
સૌમ્ય, ગંભીર મૌન ધારણ કરીને બેઠું છે. પણ તેણે મહા-
સંભાની અમર બેઠકને પોતાના પાટનગરમાં આમંત્રણ આ-
પ્યું છે. તે સાર્યક તો જ થશે જો તેનું વિસર્જન કરતે
કરતે ગુર્જરપુત્રો કવિ નર્મદની વીરહાક ગજવશે:

સહુ ચડે છતવા જંજળ્યુભો વાગે,
યા હોમ કરીને પડે કૃતેહ છે આગે.

અને ગુર્જરપુત્રીઓ પણ અર્વાચીન કવિવરતી પ્રેમ-
સૌર્યમરી ઠડી ગાશે:

ગદારા કેસરશીના કન્ય દો !
સિંધાનોછ રણવાટ.

એક વાટ રણવાસની રે,
ખીછ સિંહાસન વાટ;

ત્રીછ વાટ ચોણિવની સરિતે,
દો ! ઘરના સ્નાનનો વાટ;

ગદારા કેસરશીના કન્ય દો !

જય કલગીએ વળગે પ્રીતમ !

જીજશું ફાગે ચીર :

નહિ તો વીરને આશ્રમ મળશું,

હો ! સુરમંગાને તીર :

મહારા કેસરભીના કન્ય હો !

—ગાગે, તેનું કરશે અને સ્વણિક દુઃખ અને જાંખનો સ્વી-
કારી ગુર્જર નરનારીઓ કાયમનું સ્વરાજ્ય મેળવશે તોજ
તેમની અને તેમના પૂર્વજોની આજરૂ સચવાશે.

અમદાવાદ,
મં. ૧૯૭૮ ના માગસર } ઈન્દુલાલ કનૈયાલાલ યાજ્ઞિક.
વ્ર ૫ ને સોમવાર.

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ આશરે ત્રણેક મામમાં અપી ગઇ તે માટે હું ગુજરાતી વાંચકવર્ગનો આભાર માનું છું.

આ આવૃત્તિમાં ૮ જાંગણી, ૨ દિન્દી ૬ દિન્દુસ્તાની અને ૧૫ ગુજરાતી નવાં ગીત ઉમેરવામાં આવ્યાં છે. તે ઉપરાંત ૯ મરાઠી ગીત અને પરિશિષ્ટ ૬ માં કેટલાંક દિન્દી દિન્દુસ્તાની, મરાઠી અને ગુજરાતી ગીતનાં અનુવાદ અને અનુકરણ વગેરે આપ્યાં છે. તેમજ તેમાં ૩ અંગ્રેજી ગીત પણ દાખલ કર્યાં છે. પરિશિષ્ટ ૨ માં બની શક્યાં તેટલાં ગુજરાતી ગીતોની વર્ષનાર અનુક્રમણિકા આપી છે. અનુક્રમણિકામાં તેમજ પુસ્તકમાં નવાં ઉમેરેલાં ગીતપર કુદડી મૂકી છે અને નૂનાં ગીતના નૂના અનુક્રમાંક પણ આપ્યા છે. આશા છે કે આ ઉમેરાઓથી પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં વૃદ્ધિ થશે અને ગુજરાતી આસ્રમ પંચવાંની માફક જ તેને અપનાવશે.

અમદાવાદ,
ચૈત્ર ૧૪ ને
સોમવાર.

} ઈન્દુલાલ કર્નયાલાલ યાજ્ઞિક

અનુક્રમણિકા

બંગાળી

૧	બન્દેમાતરમ્	બ કિમચન્દ્ર	૧
૨	અપિ ભુવન-મનો-મોહિનિ રતીન્દ્રનાથ		૩
૩	અતીત-ગૌરવ-વાહિનિ સરવાદેરી		૪
૪	તુમિ તો મા સેષ	દ્વિજેન્દ્રલાલ રાય	૬
૫*	આમાર દેશ	"	૮
૬*	આમાર જન્મભૂમિ	"	૧૧
૭-૫	હો જો ભારત લક્ષ્મી	અતુલપ્રભાદ સેન	૧૨
૮-૬	જમુના લહરી	ગોવિન્દચન્દ્ર રાય	૧૩
૯-૭	સ્વદેશેર ધુનિ	સતોન્દ્ર દત્ત	૨૨
૧૦*	જય હે !	રતીન્દ્રનાથ	૨૪
૧૧-૮	એકવા ચનોરે !	"	૨૬
૧૨-૬	નવ વતસરેર પથ	"	૨૭
૧૩ ૧૦	હે ભગવાન !	"	૩૦

હિન્દી

૧	શકિતમન્ત્ર	સત્યદેવ	૩૧
૨	કર્મયુગ	"	૩૨
૩	ભારતદેશ	માધવ	૩૩
૪	સ્વમાન	"	૩૪
૫	યે ભારતવર્ષ હમારા હૈ	"	૩૫
૬	હમારા વિશ્વાસ	"	૩૭

૭૫	બારડોલી !	મૈયિવીશરણુ યુધ	૩૮
૮-૭	કૌભી ગમલ	ત્રિશૂલ	૪૦
૯-૮	શહીદાને દેહવી	,,	૪૧
૧૦-૯	દશહરા ઓર મુહર્રમ	,,	૪૪
૧૧*	ઐક્યની હાકલ	...	૪૭
૧૨-૧૦	અપ માતૃમૃગિ તેરે	ઈન્દ્ર	૪૮
૧૩-૧૧	મંત્ર વંદેમાતરમ્	...	૪૯
૧૪-૧૨	ભારત હમાગ દેશ હૈ	...	૫૦
૧૫-૧૩	નિમંત્રણ	...	૫૧
૧૬-૧૪	કદિ નહિ દારના	ચૌ રંગી	૫૨

હિન્દુસ્તાની

૧	સરફેશી હી તમન્ના	મિસ્ત્રિમય	૫૮
૨	હિન્દુસ્તાં હમાગ	ઇકમાલ	૫૫
૩	મેગ વનન વોડી હય	,,	૫૭
૪	સારે જહામે અઝા	,,	૫૯
૫*	મેરે ત્રિયે હૈ	જગદર	૬૦
૬*	મૈનાદ	કમર દેહવી	૬૩
૭*	તે ! !	...	૬૫
૮*	દિગ્ગતાં તેરા !	...	૬૬
૯*	કન્ડે દિખા દેગે	અરસમ	૬૭
૧૦*	કુસ્તગાને કા તપૂર	ચિખ્તી નૌમાની	૬૮
૧૧-૫	ખાકે હિન્દ	ચક્રવર્ત	૭૦
૧૨-૬	ખાસા વનન હમ રા	..	૭૩

મરાઠી

૧*	સખિ સ્વતંત્રતે ।	રેવરંડ ટિગક	૭૫
૨*	માઝયા જન્મ જૂમીયે' નાંવ	"	૭૭
૩*	ખરે પુઢારી	"	૭૯
૪*	પુરે' જાણતો' મીચ માઝે' જાણ	"	૮૨
૫*	ધાઢાણુ કિંવા મઢાર	"	૮૪
૬*	રજુસિંગ	"	૮૮
૭*	પ્રિયકર દિંદિસ્તાન !	"	૯૧
૮*	દેશજકતાયે ઉદ્ધાર	મઢાર ચિટણીસ	૯૨
૯*	કવિ આણિ સ્વતંત્રતા	"	૯૩

ગુજરાતી

૧	જય જય ગરવી ગુજરાત ।	નર્મદ	૯૭
૨	ગુણવંતી ગુજરાત	ખગરદાર	૯૯
૩	ગુજરાત	ન્હાનાસાલ	૧૦૦
૪	ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત	ખગરદાર	૧૦૬
૫*	ગુર્જરી	પ્રેમાનંદ	૧૧૧
૬-૫	ઓ ભૂમિ અમારી	હરિસાલ ધ્રુવ	૧૧૨
૭-૬	મારી ભરતભૂમિ	નવલગમ	૧૧૪
૮-૭	ભવ્ય ભરતભૂમિ	દેશવસાલ ધ્રુવ	૧૧૬
૯-૮	માડીની ગુપડી	જવાબાઇ પટેલ	૧૧૯
૧૦-૮	ઓ ભારતભૂમિના પદ્મડો !	ખગરદાર	૧૨૧
૧૧-૧૦	દિન કીર્તન	લલિત	૧૨૨
૧૨-૧૧	ઝોક દિન એવો આવશે	મગનભાઇ પટેલ	૧૨૪

૧૩-૧૦	જન્મભૂમિનું જય મગજ	લખિત	૧૨૫
૧૪-૧૩	આમારો દેશ	ખમરદાર	૧૨૭
૧૫-૧૪	જનની સેવન	વમતવિનોદી	૧૩૦
૧૬-૧૫	સ્વદેશભક્તિ	હર્ષિનાન ધ્રુવ	૧૩૧
૧૭-૧૬	ભારતભૂમિનું જયકીર્તન	કૃષ્ણગાનબોધાનાથ	૧૩૨
૧૮-૧૭	કેની કેની છે ગુજરાત	નર્મદ	૧૩૪
૧૯-૧૮	ભારતભૂમિનું જયગીત	ખમરદાર	૧૩૫
૨૦*	ગુજરાતનો યજ્ઞકુંડ	"	૧૩૮
૨૧-૧૯	ઓ હિન્દ !	"	૧૪૦
૨૨-૨૦	ભારતમાતા અને તેના કવિઓ	"	૧૪૧
૨૩-૨૧	ભારતની ગર્જના	નર્મદાસકર	૧૪૩
૨૪*	મહુ ચનો ચનો ભારતમતાનો કાલાજી		૧૪૬
૨૫-૨૨	મહુ ચનો જીતવા જય	નર્મદ	૧૫૧
૨૬-૨૩	પીરની વિદાય	જ્ઞાનાનાન	૧૫૨
૨૭-૨૪	શ્રી મામદ હો !	હર્ષિનાન ધ્રુવ	૧૫૪
૨૮-૨૫	શ્રી વિદાય	ખમરદાર	૧૫૬
૨૯-૨૬	મમશેઠ સાગી ખરકની	વમતવિનોદી	૧૫૭
૩૦*	જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !	નાગગદાસ પટેલ	૧૫૮
૩૧-૨૭	હર હર મહારેવ !	કેશવ શેઠ	૧૫૮
૩૦*	સ્વતંત્રતાના મંત્રિકાને	"	૧૬૧
૩૩-૨૮	ચનો	જ્ઞાનાનાન	૧૬૩
૩૪*	રણનો મારગ	કેશવ શેઠ	૧૬૪
૩૫-૨૯	અમેરિકાનું ગદ્યગીત	ગીતાગમ શર્મા	૧૬૫

૨૬-૩૦	ગુનસાતનું જારી મોગ	મલગારી	૧૧૭
૩૧-૩૧	દિ દનુ લવિષ્ય	વિહારી	૧૭૦
૨૮-૨૭	હિંદનો ઉપકાગ	લલિત	૧૭૨
૨૬*	રકુનની ઘડીઓ	ન્હાનામાય	૧૭૩
૪૦-૩૩	ગુજરી રાવન	વમંતવિનોદી	૧૭૪
૪૧-૩૪	ગરી ગુનના	ખગરદાર	૧૭૬
૪૨-૩૫	ગુજરી વીર	રમણવાન દેમાઈ	૧૭૭
૪૩-૩૬	વદન જમ ગૂજરાત	જયુમાઈ માર	૧૭૮
૪૪-૩૭	અનન્ય ભારત	ખગરદાર	૧૮૧
૪૫-૩૮	મહાશના પગનાં	"	૧૮૬
૪૬-૩૯	સૌર્યના અમણ	"	૧૮૭
૪૭*	રત્નકરણ	"	૧૮૦
૪૮*	વંદ જાગો	વમંતવિનોદી	૧૮૨
૪૯*	જ્યાં હિન્દમાત્ર આપણુ હો !	"	૧૮૩
૫૦-૪૦	અગ્રે તે ભગતમુમિના ખાજ	"	૧૮૫
૫૧-૪૧	સ્વદેશની દાઝ	હરિલાલ મુર	૧૮૬
૫૨-૪૨	સ્વદેશ પ્રીતિ	"	૧૮૭
૫૩*	જય જય જોડો હિન્દુસ્તાન ! ચ દુલાલ દેમાઈ	"	૧૮૮
૫૪*	ટિગકનો દેહોત્સર્ગ	કેશવ શેઠ	૨૦૦
૫૫-૪૩	ભાગતનાં પશોગાન	"	૨૦૧
૫૬-૪૪	જગાવો ભારતને કીરતાર !	"	૨૦૩
૫૭-૪૫	જય જય મા મહારી !	જગવંતરાય દોશર	૨૦૪
૫૮-૪૬	મહાજનપૂજન	મગનભાઈ પટેલ	૨૦૬

- ૬ The Poet and Liberty Ernest Jones ૨૪૭
 ૭ The Nation's Task Vasvani ૨૪૮
 ૮ Teach us how to Die Macswinnoy ૨૫૧

પરિશિષ્ટ સ્ત્ર

ગુજરાતી ગીતોની ત્રણવાર અનુક્રમણિકા ૨૫૫

.

· ઁંગાળી

૧. ઁન્ટેમાતરમ્

ઁન્ટેમાતરમ્

મુજલામ્ મુજલામ્ મવયજીતવામ્

સસ્યસ્થામવામ્ માનરમ્ !

શુભજ્યોત્સ્ના પુષકિત યામિનીમ્

કુમ્ કુમ્મિન-કુમ્મિન શોભિનીમ્

મુદામિનીમ્ સુમધુગ્ભાવિનીમ્

સુખદામ્ વગ્દામ્ માતરમ્ !

ત્રીશક્રોતિ ક્રંત-ક્રંત નિનાદ-ગગને

દ્વિત્રીશક્રોતિ ભુજધ્વનિ અગ્ કગલે

અગ્ કગલે કેન માં એને એને ?

બદ્ધાલ ધારિણીમ્, નમામિ તારિણીમ્,

રિપૂદ્ધ વારિણીમ માતરમ્ !
 તુમિ વિદ્યા, તુમિ ધર્મ,
 તુમિ હૃદિ, તુમિ મર્મ,
 ત્વં હિ પ્રાણાઃ શરીરે !
 બાહુતે તુમિ મા શક્તિ,
 હૃદયે તુમિ મા ભક્તિ,
 તોમાર્ષ પ્રતિમા ગંડી
 મન્દિરે મન્દિરે !
 ત્વં હિ દુર્ગા દશમહરણ્ય ધારિણી
 કમલા કમલદલ વિદ્યારિણી
 વાણી વિદ્યાદાયિની
 નમામિ ત્વાંમ્ !
 નમામિ કમલામ્, અમલામ્ અતુલામ્
 સુગલામ્ સુરલામ્ માતરમ્ !
 બન્દેમાતરમ્ !
 શ્યામલામ્ સરલામ્ સુરિમતાં જૂપિતામ્
 ધરણીમ્ બરણીમ્ માતરમ્ !
 બન્દેમાતરમ્ !

—બંદિતચન્દ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય.

૨. અયિ ભુવન-મનો-મોહિનિ

અયિ ભુવન-મનો-મોહિનિ !

અયિ નિર્મલ-સૂર્ય-કરોત્તલ-ધગણુ !

જનક-જનની-જનનિ !

નીલ સિન્દુ જલ-ઘૌત ચરણતલ,

અનિલ રકમ્પિત સ્યામલ-અંચલ,

અંમર^૧ સુશ્મિત-ભાલ હિમાચલ,

શુભ્ર-પુષ્પાર^૨-દિરીટિનિ !

પ્રથમ પ્રભાત ઉદય તવ ગગને,

પ્રથમ સામરવ તવ તપોવને,

પ્રથમ પ્રચારિત તવ વનભવને

રાત ધર્મ કૃત^૩ પુષ્પકાલિની,

ચિર કૃપાશુભધી તુમિ ધન્ય,

દેશ વિદેશે નિતરિછે^૪ આલ,

જલદવી જમુના—વિગસિત^૫ કરણા

પુષ્પ-પીયૂષ-રનન્ય વાહિની !

—સ્વીન્દ્રનાથ ઠાકુર.

૩. અતીત-ગૌરવ-વાહિની

અતીત-ગૌરવ-વાહિની મમ વાણિ !

ગાહો આજિ હિન્દુસ્તાન !

મહાસલા-હિન્દુવાહિની મમ વાણિ !

ગાહો આજિ હિન્દુસ્તાન !

હર ત્રિકમ—વિભવ—યશઃ —

સૌરભ-પૂરિત સેષ નામગાન !

બંગ, બિહાર, અન્ધ્રા, ઉત્તર, માન્દ્રાજ, મારાઠ,

ગુજરાત, પંજાબ, રાજપૂતાન !

હિન્દુ, પારસી, જૈન, ઇસાઈ, શિખ, મુસલમાન !

ગાઓ સકલ કણે, સકલ જાગે

“ નમો હિન્દુસ્તાન ! ”

(હિન્દુ ગાયકગણ) હર હર હર જય હિન્દુસ્તાન !

(પારસી ,) હદાર હોરમઝદ હિન્દુસ્તાન !

(મુસલમાન ,) અલ્લાહો અકબર હિન્દુસ્તાન !

(સકલ) નમો હિન્દુસ્તાન !

ભેદ રિપુ વિનાશિની મમ વાણિ !

ગાહો આજિ ઐક્યગાન !

મહાત્મલ વિધામિની મમ વાણિ !

ગાહો આજિ ઐક્યગાન !

મિત્રાઓ, દુઃખે, સૌખ્યે, સખ્યે,

લક્ષ્યે, કાય મનઃ પ્રાણ !

બંગ, બિહાર, અજમેર, ઉત્કલ, માન્દ્રાજ, મારાઠ,
ગુજરાત, પંજાબ, રાજપૂતાન !
હિન્દુ, પારસી, જૈન, ઈસાઈ, શિખ, મુસલમાન !
ગાઓ સકલ કષ્ટે, સકલ ભાષે

“ નમો હિન્દુસ્તાન ! ”

(હિન્દુ ગાયકગણ) હરિ હરિ હરિ જય હિન્દુસ્તાન !
(ઈસાઈ ”) જય જિહોવા હિન્દુસ્તાન !
(મુસલમાન ”) અલાહો અકબર હિન્દુસ્તાન !
(સકલ) નમો હિન્દુસ્તાન !

સકલ-જન-ઉત્સાહિની મમ વાણી !

ગાહો આગિ નૂતન તાન !

મહાગતિ—સંગઠન—મમ વાણી !

ગાહો આગિ નૂતન તાન !

હાઓ કર્મ નિશાન ! ધર્મ વિપાણી !

બાળઓ ચેતાએ પ્રાણી !

બંગ, બિહાર, અજમેર, ઉત્કલ, માન્દ્રાજ, મારાઠ,
ગુજરાત, પંજાબ, રાજપૂતાન !

હિન્દુ, પારસી, જૈન, ઈસાઈ, શિખ, મુસલમાન !
ગાઓ સકલ કષ્ટે, સકલ ભાષે

“ નમો હિન્દુસ્તાન ! ”

(હિન્દુ, જૈન વગેરે
ગાયકગણ)

જય જય પ્રહાર

(શિખ)	અલખ નિરંજન હિન્દુસ્તાન !
(પારંગી)	દાદાર હોરમઝદ હિન્દુસ્તાન !
(મુમલમાન)	અલાહો અકબર હિન્દુસ્તાન !
(સકલ)	નમો હિન્દુસ્તાન !
—શ્રીમતી સરલાદેવી.	

૪. તુમિ તો મા સેઈ

તુમિ તો મા સેઈ,^૧ તુમિ તો મા મેઈ,
 ચિરગરીયસી ધન્યા અપિ મા !
 આમરા^૨ શુધુષ્ટ હોયેછિ મા હીન,
 હારાયે છિ, સજ વિભવ મહિમા !
 તુમિ તો મા આછો તેમનિ^૩ પૂન્ય,
 આમરાઈ શુધુ હોયેછિ તુઅ,
 આપનાર^૪ ધરે હોયેછિ મા પર,
 જાનિ ના કિ પાપે એ તાપ મહિ મા !
 એખનઓ^૫ તોમાર મગન સુનીલ
 હિજલવલ તપન—તાગ્દ—અન્દે,

એખનએ તોમાર ચરણે દેનિલ
જલધિ ગરજે જલદમન્દ્રે^૭,

એખનએ બેદી હિમાદ્રિજંઘા,
ઉછલિ જાઇ છે જમુના ગંગો,

સ્નેહ-સુધારાશિ દાલિયા શતધા
તોમાર હૃદયે જાઇ છે બહિ મા !

તુમિ તો મા સેઇ “સુજલા સુદલા”
એખનએ હૃદયે ભાગાય નેત્રે:

પુષ્પ તોમાર શ્યામલ^૮ કુંજે,
શશ્વ^૯ તોમાર શ્યામલ ક્ષેત્રે,

તોમાર વિભવે પૂર્ણ વિશ્વઃ
આમરા^{૧૦} દુઃખિ, આમરા નિઃસ્વ.^{૧૧}

તુમિ કિ દિરખે ? તુમિ તો મા,
સેઇ મદિમા ગરિમા પુણ્યમયી મા !

—દ્વિજેન્દ્રલાલ શાય—

૫. આમાર દેશ*

અંગ આમાર, જનની આમાર,
ધામી આમાર, આમાર દેશ.

કેન^૧ ગોર મા તોર શુદ્ધ^૨ નયન,
કેન ગો મા તોર રૂઝ^૩ કેશ !

કેન ગો મા તોર ધુવાય^૪ આમન,
કેન ગો મા તોર મયિને ખેદ !

સમ કોટિ સન્તાન^૫ જૂર,
કરિ^૬ ઉચ્ચે આમાર દેશ.

કોરસ—

કિ સેર^૭ દુઃખ, કિ સેર દેન્ય,
કિ મેર લજ્જા, કિ મેર કવેશ !

સમ કોટિ મિલિત^૮ કપડે
કરિ ઉચ્ચે આમાર દેશ.

ઉદિલ^૯ જોખાતે^{૧૦} જુદ-આતમા,
મુક્ત કરિલ^{૧૧} ગોખખદાર,
આજિ ગો લુડિયા અર્ધ જગત
ભક્તિ-પ્રણુત ચરણ તાર !

* ૧ કમ, ૨ હે, ૩ લખા, ૪ ધૂળ પર, ૫ સોદ પાડે છે,
૬ ક્રેડ, ૭ ઉચ્ચો છે, ૮ ન્યારે, ૯ કર્યા,

અશોક જહાર^{૧૦} કીર્તિ જાણ,
 ગા-ધાર હતે^{૧૧} જલધિ શેષ,
 ગુર્જત^{૧૨} ના મા ! ગો તાદેર જનની ?
 ગુર્જત ના મા ! ગો તાદેર દેશ ?

ભારસ—

કિ મેર દુ ખ ઇત્યાદિ.
 એકદા જહાર બિજય-મેનાનિ,
 હેખાય^{૧૩} લંકા કરિસ જય,
 એકદા જહાર અર્જુન^{૧૪} પોત^{૧૫}
 બ્રમિન ભારત માગરમય;
 મન્તાન જહાર તિજ્જત ઝીન
 જપાને ગકિય^{૧૬} ઉપનિવેશ,
 તાર^{૧૭} કિ સાજે ગો ધુવાય આસન,
 તાર કિ માજે ગો ઊત્ત ગેસ !

ભારસ—

કિ મેર દુ ખ ઇત્યાદિ.
 ઉદ્ધિ જપાને મુગ્જ મન્દ્રે^{૧૮}
 નિમાર્ષ કષ્ટે મધુર તાન,
 ન્યાગેર મિપાન દિન^{૧૯} રધુમણિ,
 અષ્ટિદાય ગાહિય ગાન !

૧૦ જેની, ૧૧ થી, ૧૨ હંજ, ૧૩ સહેલાઈથી, ૧૪ સમુદ્ર,
 ૧૫ મોકા-જસવાન, ૧૬ ગુર્યા હતા, ૧૭ વાઙ, ૧૮ મુદંજનો
 મીઠો અવાજ, ૧૯ દીપ્ત,

મુદ્દ કરિલ પ્રતાપાદિત્ય,
 તુષ્ઠ ના મા સેષ ધન્ય દેશ !
 ધન્ય આમરા, જદિ એ શિરામ^{૨૦}
 ચાકર^{૨૧} તાદેર રક્ત લેશ !

દારમ—

કિ સેર દુઃખ ઇત્યાદિ,
 જદિ એ મા તોર દિવ્ય આલોક,^{૨૨}
 ઘેરે આછે^{૨૩} આગિ આન્ધારઘોર,
 ઠૂટે^{૨૪} જળે મેલ, નવીન ગરિમા
 ભાતિએ^{૨૫} આળાર^{૨૬} લગાડે તોરે !
 આમરા ધુયાળ^{૨૭} મા ! તોર કલિમા^{૨૮} !
 માનુષ આમરા, નહિ ત મેપ^{૨૯} !
 દેવી આમાર, સાધના આમાર,
 સ્વર્ગ^{૩૦} આમાર, આમાર દેશ !

દારમ—

કિ મેર દુઃખ ઇત્યાદિ.

—દ્વિજેન્દ્રલાલ રાય.

૬. આમાર જન્મભૂમિ *

ધન ધાન્ય પુષ્પભરા આમારેર એઇ વસુન્ધરા,
નાદાર^૧ માત્રે^૨ આછે દેશ એક સકલ દેશેર સેરા;^૩—
આ સે સ્વપ્ન દિયે^૪ તૈરી સે દેશ, સ્મૃતિ દિયે ઘેરા;

કારસ—

એમન^૫ દેશટી કાથાય^૬ ખુન્જે^૭ પાખે નાક તુમિ,
સકલ દેશેર રાણી સે જે આમાર જન્મભૂમિ !
ચન્દ્ર સૂર્ય ગ્રહ તાન્ન કાથાય ઉજલ એમન ધારા !
કાથાય એમન ખેલે તરિત,^૮ એમન કાલો મેઘે !
તાર પાખીર ડાકે ધુમિયે ઉડિ, પાખીર ડાકે જેગે^૯.

કારસ—

એમન દેશટી કાથાય ઇત્યાદિ.
એન સિન્ધુ નદી કાદાર,^{૧૦} કાથાય એમન ધૂમ્ર પાદાક !
કાથાય એમન હરિત^{૧૧} ક્ષેત્ર આકાશ તમે મિશે !
એમન ધાનેર^{૧૨} ઉપર રહે ખેલે જન્ય વાતાસ^{૧૩} કાદાર દેશે !

કારસ—

એમન દેશટી કાથાય ઇત્યાદિ.
પુષ્પે પુષ્પે ભરા શાખી;^{૧૪} કુંજે કુંજે ગાહે પાખી;

૧ તેની, ૨ વચ્ચે, ૩ સિન્ધુમણી, ૪ અપ, ૫ ક્યાં, ૬ ચોધે,
૭ વિજળી, ૮ જાગે, ૯ કાની, ૧૦ હરિયાગાં, ૧૧ કુયાનની,
૧૨ વાપ, ૧૩ વદન,

ગુંજરિયા આસે^{૧૪} અલિ^{૧૫} પુંજે પુંજે ઘેયે,—
તાર પુલેર ઉપર ધુમિયે પડે પુલેર મધુ બેયે;^{૧૬}

કારસ—

એમનુ દેશી કાયાય ધત્યાદિ.
ભા'યેર મા'યેર હિત-રનેદ કાયાય ગેલે^{૧૭} પાબે કેહ !
—ઓ મા' તોમારે મરણ દુટિ^{૧૮} વલે આમાર ધરિ,
આમાર એઈ દેશે તે' જન્મ જન^{૧૯} એઈ દેશે તેન મરિ !
કારમ—

એમન દેશી કાયાય ધત્યાદિ.

—દ્વિજેન્દ્રલાલ રાય.

૭. ઉઠો ગો ભારતલક્ષ્મી

ઉઠો ગો^૧ ભારતલક્ષ્મી, ઉઠો આદિ—જગત—જન—પૂજ્યા !
દુઃખદૈન્ય સર્ગ નાશિ, કરો દુરિત ભારત લગ્ન !
જાડો^૨ ગો જાડો શોક સંધ્યા, કરો સગ્ન,
પુનઃ કમલ—કનક—ધનુ ધાન્યે !
જનની ગો લોહો તૂલે^૩ વલે,
સાંતવન—વાસ દેહો^૪ તૂલે ચલે,
કાદિ છે^૫ તજ ચરણતલે,
નીચતિ કાદિ નરનારી ગો !

^૧ બેસે, ^{૧૫} ભમરે, ^{૧૬} બેંચે, ^{૧૭} જવાથી, ^{૧૮} દેવ, ^{૧૯} જે માટે.

^૧ ઉઠે, ^૨ ફેરે ફેરે, ^૩ ઉપાડા લે, ^૪ આપે, ^૫ રહે છે,

કાન્ડારી^૬ નાંદિકો કમલા દુઃખલાંબિત ભારતવર્ષે
શન્કિત મોરા^૭ સગ યાત્રી, કાલમાગ-કંપન^૮ રહે
તોમર અભય પાદ-સ્પર્શે, નવ દર્શે,
પુનઃ ચલિએ તરણી^૯ સુખ લદ્યે !

જનની ગો શ્રેણી^{૧૦} જાણે વક્ષે... ..
ભારત-રમયાન કરે પૂર્ણ, પુનઃ શ્રદ્ધિએ દિનિત-કુંજે-
દેવ હિંમા કરિ ચૂર્ણ, કરે પ્રરિત પ્રેમ-અસિ-ગુંજે
કરિત કરિ પાપપુંજે, તપપુંજે,
પુનઃ જિમલ કરે ભારત પુણ્યે !

જનની ગો લોહો તૂલે વક્ષે

—અતુલપ્રસાદ શેન.

૮. જમુના લહરી

નિર્મળ મલિયે, પાદિ છે મદ્ય !
તટશાસિની મુન્દરી જમુને ! આ !

[૧]

કત^૧ કત સુન્દર, નગરી તીરે !
રાજિ છે તટયુગ જગિરે આ !
પદિ જલ નીલે, ધવધ મૌખરે હગિ,
અનુકારિ છે નમ—અંગન આ !

૧ ચક્રાની, ૭ અમે, ૮ નિકા ધમે, ૯ નેણ

૧ કટલી, ૨ વિશિષ્ટ, ૩ મહેલ

[૨]

યુગ યુગ વાહિ પ્રવાહ તોમારિ,
 દેખિલો કત શત ઘટનાઓ !
 તવ જલ બુદ્ધબુદ્ધ સહ કત રાગ
 પરદાશિલો, લય પાઈ લો ઓ !

[૩]

કલકલ લાગે બહિયે કાહિની
 કહિ છે મળે^૪ કિ પુરાતન ઓ !
 સ્મરણે આસિ^૬ મરમ પરશે^૭ કયા,
 ભૂત સે^૮ ભારતગાથા ઓ !

[૪]

તવ જલકલોત સહ કત સેના,
 ગરબિલો દેન દિન સમરે ઓ !
 આજિ શમ નિરવ, રે જમુને સખ,
 ગત જત^૯ વૈભવ કાલે ઓ !

[૫]

સ્વામ સલિલ તવ લોહિત^{૧૦} ઝિલો^{૧૧} કમ્બ,
 પાંડવ-કુરુ-કલ-શોણિતે ઓ !
 કાંપિલો^{૧૨} દેશ, તૂરગ ગજ - ભારે
 ભારત સ્વાધીન જે દિન ઓ !

૪ પરપોટો, ૫ સર્વ, ૬ આવીને, ૭ મમને સ્પર્શે છે, ૮ તે,
 ૯ જોડલા, ૧૦ લોહીવર્ણ, ૧૧ હાથ, ૧૨ કબ્જો,

[૬]

તવ જય તીરે, પૌરવ જનદવ,
 પાતિલો^{૧૩} ગજમિદ્દામન ઓ !
 શામિલો દેશ, અરિડુવ નાશિ
 ભારત સ્વાધીન જે દિન ઓ !

[૭]

દેખિયે^{૧૪} હિ તુમિ, ખોદ પતાકા,
 ઉડિતે દેશ વિદેશ ઓ !
 તિખત ઝીને, ધણ તાતારે
 ભારત સ્વાધીન જે દિન ઓ !

[૮]

એ જલધારે, ધારે બહિનો કબૂ.
 ગ્રેમવિરહ—આખિ—નીરો ઓ !
 નાચિલો ગાઈલો, કત મુખ સંખદ
 એ તવ મૈક્ત^{૧૫} પુસિને^{૧૬} ઓ !

[૯]

એ તનુ મુકુરે,^{૧૭} આમિ પૂર્ણસશી
 નિરખતો મુખ જળે સરદે ઓ !
 ભાસિનો દશ દિશિ, ઉસવ રંગે,
 પદ્યાવિતો ચિત મુખ-ઉમે ઓ !

[૧૦]

મે તુમિ મે સદા, કીર અનિલ મે,
 તોજી^{૧૮} સન્ મગન વિપાદે ઓ !
 નાલિકા મે મગ, પ્રમોદ ઉસવ
 આસિલ સહમે કાલે . ઓ—

[૧૧]

જે મુરલી—રવે, નિમિત્ત નિશિથે
 ઉન્માદિત વ્રજ્યાસા ઓ !
 આદૃશ પ્રાણે, તત્ત્વ તટ-પાને^{૧૯}
 ધાધતો^{૨૦} રવ—સન્ધાને ઓ !

[૧૨]

ખર્ષિત બિરહે, શ્વાસ—પવન કત,
 વિરચિતો બોલિ^{૨૧} તવ હૃદયે ઓ !
 સુહૃદ-સમાગમે, પુન એષ દર્પણે,
 પ્રતિબિમ્બિતો સિત^{૨૨} હાંસિ ઓ—

[૧૩]

સે સગ કૌતુક, કાલ કવચ આનિ
 લેશ ના રાખિલો શેષ ઓ !
 કૃતિ^{૨૩} સેષ ગૌરવ, નિર્દુન-સૌરભ,
 હોલો^{૨૪} પરિણત શન કાલિણી ઓ !

૧૮ છતાં, ૧૯ તરફ, ૨૦ ધાતી, ૨૧ તરંગ, ૨૨ શુભ, ૨૩ કહ્યું,
 ૨૪ યથો,

[૧૪]

કેમુ શત ધારે, એ ઉભ પારે
પાણન અધધાન મોગલ એ !
દાસિલો^{૨૫} મેના, નાસિ નિવાસી
ધોર સે ભારત બન્ધને એ—

[૧૫]

અહો ! દિ કે દિવસે માસિલો રાઈ,
મોચન^{૨૬} હોષલ^{૨૭}ના આર^{૨૮}એ !
માંગિલ ચૂંચિલો, ઉઘટિ પાલટિ
લકિનિસો^{૨૯} ન જિલો માર એ !

[૧૬]

સે દિન હોઈ તે, અન્ધ મનોમૂલ,
પરગળ—અર્ગલ પાતે^{૩૦} એ !
સે દિન હોઈ તે, સ્મશાન ભારત
પર—અગ્નિ-ધાત-નિપાતે એ—

[૧૭]

એ દિન હોઈ તે, તગ જલ તરસે,
પરશે ના કુલખાલા એ !
સે દિન હોઈ તે, ભારત નારી
અવરોધ^{૩૧} અવરોધિન એ !

[૧૮]

મે દિન હોઈ તે તવ તટ—ગરુડી
 નુષ્ઠ—નાદ બિનીરવ ઓ !
 ન દિન હોઈ તે, સમ પ્રતિફલે
 જે દિન ભાગત બન્ધન ઓ ।

[૧૯]

ઓ પપપારે, કોનો કોતો બનીય
 બાનિલોચર કત સન રાગત ઓ !
 આમિલો રથાપિલો રામિલો રાગત,
 રચિ ધર કત પરિપાટી ઓ !

[૨૦]

કોત ગત દુર્ગમ, દુર્ગમ દુર્ગ
 બેડિલોચર તવ તટ—દેગે ઓ !
 નગર—ગ્રામીર, ઇચ ધેરિલો ગેગે
 ચિરયુગ મંભોગ આશે ઓ !

[૨૧]

ઉપહોગિ મૌં, માનવ મંદ
 દાસ પ્રમલ ચિરદાસે ઓ !
 ગદ્ગ ગોડો પુજે, કતિપય પુજે
 રાખિલો કારિ વિદલાકૃતિ ઓ ।

[૨૨]

જાં પુરોહામે, હામે વિભામે,
 મૃદુવર શેષ શરીરે ઓ !
 રેખિ છા જે મમ, ઉભાવસ લેખા,
 એ મત યૌવન રેખા ઓ !

[૨૩]

એર૪૫ અસિન્દે, સુન્દરીટન્દે,
 મોગલ નરપતિ ફેશરી ઓ !
 ખોસિ૩૯ ઓ મર્મરે ઉલામ૪૭ અંનરે,
 તૌસિતો૪૯ મોહન રૂપે ઓ !

[૨૪]

હમૂ એ ગવાક્ષે, કાવક ચક્ષે,
 નિગખિનો પરિગ્નન સધ્યે ઓ !
 નિમ પ્રેશે, સે મળપુરે
 નીપણ માણ—વિનાશક ઓ !

[૨૫]

એ પરમાત્રે,૪૯ નારી સમાત્રે,
 બસિ હમૂ ખેલિનો ચૌમર ઓ !
 રાખિનો પાગે, સે તરવારિ
 કાફર—કંઠ—વિદારી ઓ !

[૨૬]

૬ ૪૦ મળ આજિ, સમય—મમુદે
 મનિત૪૧ મહુ શત આશા ઓ !
 દેખિત શત શત, હોયો કિ નિવારિત
 નિઅપ૪૨ મનુજ પિપામા ઓ !

[૨૭]

૭ે મૃદ—પાશે કાપિતો ત્રાસે
 ભૂપતિ—પદ વિશેષે ઓ !
 મે ભવ ભવને, કત શત અધમે
 પૂઠિ ડેહ૩ મૂત્ર પુરીયે૪૪ ઓ !

[૨૮]

૭ે ધર મધ્યે, સુરભિ—મમુધ્યે
 સમ્મોહિત ચિત્ત કાલે ઓ !
 સે સમ સન્ને ઉડલવે વમને,
 મૂતિગન્ધ૪૫ વિકીરણ૪૬ ઓ !

[૨૯]

૭ે મૃદ—અંજે જાહુવિધ રંગે
 વિખચિત૪૭ હિલોમલિગળ ઓ !
 મે સમ કાલે હોરિ એક કાલે,
 દાકલો ત્વના૪૮—ગલે ઓ !

[૩૦]

ઐ તપ તીરે, મુખ સરીરે,
 દંડાપિત૪૬ ગૃહ—રાજ ઓ !
 નર૫૦ સુરૂપે દિક્કન્દિ૫૧ દોર્ધ તે,
 દ્યૌ૫૨ મનુજ મમાજે ઓ !

[૩૧]

હત નર-પંજર૫૩, નિર્મિતો પ્રદાર૫૪,
 ગ્રાપિ ગ્રાણિત ગ્રાપે ઓ !
 દર્શાઈ તે મખ, ફર્સક દારે,
 પ્રેમદા—ગોરવ ગ્રેપે ઓ !

[૩૨]

આદો ! હત દાસ, રાખે૫૫એ જીવિત
 તટિનિ ! તટ તખ ચોખિ ઓ !
 ભૂપજ દોધમે, તખ જલ નીસે,
 વાંછિને મન અભિસામે ઓ !

[૩૩]

દોખે ગ્રાન કાપે, દો તો ચોગ કાપે,
 પગિમિત મુ૫૬ પગમાયુ ઓ !
 રાદિખે ચેપે એ ગૃહ દેગ,
 આકોગે મુધુ૫૭ વાયુ ઓ !

[૩૪]

મદિ એછ રોષ, ગેજો મગ રોષ,
 હવન સ્વપન^{૫૮} પ્રભાતે ઓ !
 તનુ મન ક્ષમિયે, ^{૫૯} દુખ સત સમગે^{૬૦}
 ચોરિ છે^{૬૧} સોફ કિ આરો ઓ !

—ગોવિન્દચન્દ્ર રાય.

૯ સ્વદેશેર ધુલિ

સ્વદેશેર ધુલિ સ્વર્ણ-રેણુ-ગોસિ,^૧
 રેખોર રેખો હરે એ મુવ ગાન,
 જાહાર મસિલે, મન્દાકિની દણે
 અનિલે મમય મદા વદમાન !
 નન્દનકાનન કિવા શોભા છાર^૨
 વનરાજિ કાન્તિ અતુલ તાહાર^૩
 ફળ શરય તાર,^૪ સુધાર^૫ આધાર,
 સ્વર્ગ લેતે^૬ સે જે મહા ગરીયાન !

.૫૮ સ્વપન, ૫૯ ક્ષય કરીને, ૬૦ સહન કરીને, ૬૧ રખડે છે.

૧ માનીને, ૨ રાખો, ૩ ધૂળ, ૪ તેની, ૫ સુધાના,
 ૬ કરતાં;

એ રેદ તોમાઝ તારિ માટિ દોને^૭
 દોમે છે^૮ યજિત પોપિત તાદાતે,
 માટિ દોમે પુનઃ મિથિમે^૯ તાદાતે,
 બવલીલા જેમે^{૧૦} દોમે^{૧૧} અવમાન !

પિતામદરેર અરિથ મજાન જેત^{૧૨}
 ધૂસિરપે તાહે આછે જે મિથિન,
 એછ માટિ દોતે દોમે જે ઉત્થિન,^{૧૩}
 સાચી કાહે તર બવિંધ્ય મંતાન !

હંમ કાગમારે રેવકિર મન^{૧૪}
 વડે તે પાપાળુ સોદ મુંબસિત
 માનુમમિ તર રોમે છે^{૧૫} પનિત
 પગિમિત તુમિ તાદાગિ મંતાન !

પ્રકૃત મંતાન જેનો^{૧૬} એક જલ
 નિજ રેદ પ્રાણુ દિમે વિમલન
 જે દરિમે માર^{૧૭} દુખ વિમાયન
 દોમે તાર માનુમજા પ્રતિદાન !

—સાથેન્દ્ર દાસ.

૭ માંડી, ૮ થયો છે, ૯ મજા જગે ૧૦ જ્યાં ૧૧ પરી,
 ૧૨ જેટલી, ૧૩ ડો ૧૪ જેનઃ ૧૫ રદયો છે; ૧૬ લગેઃ
 ૧૭ માન

૧૦ જય હે !

જનગણ મન અધિનાયક જય હે, ભારત ભાગ્ય વિધાતા.
 પન્નમ મિન્ધુ ગુજરાત ગંગા, દ્રાવિડ ઉત્કલ બંગા,
 મિન્ધ્ય દિમાચલ જમુના જમા, ઉચ્છાઁ જલધિ તરંગ.
 તવ શુભ નામે જામે,
 તવ શુભ આગિય મામે,
 માટે તવ જય ગાથા.

જનગણ મંગલદાયક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાતા.
 જય હે ! જય હે ! જય હે !
 જય જય જય જય હે ! ૧

આદ્યદ્વૈ તવ આદ્યસાન પ્રચારિત, શુનિ તવ ઉદ્યોગ બાણી,
 દિન્દુ, બોદ, શીખ, જૈન, પાગરીક, મુસલમાન, ખ્રિસ્તાની.
 પૂરમ પશિમ આગે,
 તવ મિહામન પાસે,
 પ્રેમદાગ દયૈ ગાથા.

જનગણ ઐક્યવિધાયક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાતા.
 જય હે ! જય હે ! જય હે !
 જય જય જય જય હે ! ૨

પતન અજુદ્ધય બધુલ્લે પંઘા લુગ લુગ ધાવત^૪ જાત્રી,
 હે ગિર સાગથી તવ રથચક્રે મુખરિત^૫ પથ દિનરાત્રી,

દારૂ મુ વિશ્વવ દમાજે,
તવ શંખધ્વનિ બાજે,
મોહક દુઃખ ત્રાતા,

જનગણ પથપરિચાલક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાતા,
જય હે! જય હે! જય હે!
જય જય જય જય હે! ૩.

ધોર નિમિર ધન નિગિડ નિગાળ્યે પીડિત મુર્છિત રોગે,
જનમૃતં હિતં તા અવિચલ મંગલ નવ નવને અનિમેષે,
દુઃસ્વપ્ને આતંકે,^{૧૦}
રક્ષા કરિએ અંકે,
રનેદમણી તુમિ માતા,

જનગણ દુઃખત્રાલક જય હે, ભારતભાગ્ય વિધાતા,
જય હે! જય હે! જય હે!
જય જય જય જય હે! ૪.

રાત્રિ પ્રભાતિત ઉદિત રવિચ્છણિ પૂર્વ ઉદય મિરિબાલે,
ગાહે વિદંગમ પુણ્ય મમીરજી^{૧૧} નવજીવન રમ દાગે,
તવ કર્ણાણી^{૧૨} રાગે,^{૧૩}
નિદ્રિત ભારત જાગે,
તવ ચરણ નવ માયા,

જય જય જય હે જય રાજેશ્વર ભારતભાગ્ય વિધાતા,
જય હે! જય હે! જય હે!
જય જય જય જય હે! ૫.

—સ્ત્રી-ક્રમાધ હાકુર.

૧૧. એકલા ચલો રે !

જદિ તોર ડાક^૧ શુને ફોર^૨ ના આસે^૩
 તોમે^૪ એકલા ચલો રે !
 એકલા ચલો, એકલા ચલો,
 એકલા ચલો રે—જદિ^૫

જદિ ફોર^૬ મથા^૭ ના કો'ય^૮
 ઓરે^૯ ઓરે ઓ અભામા
 ફોર^{૧૦} દયા ના કો'ય,
 જદિ સગાઇ થાકે મુખ ફિરાગે
 મગાઇ કરે ભય—
 તોમે પરાણુ^{૧૧} ખુલે,
 ઓ તુછ મુખફુટે તોર મનેર દયા
 એકલા ચલો રે !—જદિ^{૧૨}

જદિ સગાઇ ફિરે ભય—
 એરે ઓરે ઓ અભામા,
 સગાઇ ફિરે ભય,
 જદિ ગદન પથે મનવાર^{૧૩} કાલે
 ફોર^{૧૪} ફિરે ના ચાપ^{૧૫}—
 તોમે પથેર^{૧૬} કાંટા,

૧ ડાક; ૨ ફોર; ૩ આસે; ૪ છતાં ૫ વાત; ૬ મહે; ૭ ચરે;
 ૮ પ્રાણ; ૯ જતા; ૧૦ જુલે; ૧૧ પથના.

ઓ તુમ રક્ત માખા^{૧૨} ચરણ તમે^{૧૩}.

એવા દસો^{૧૪} ને ।—જદિ^{૧૫}

જદિ ગાયો^{૧૬} ના ધરે—

ઓરે ઓરે ઓ અમામા,

આતો ના ધરે,

જદિ ઝડ ગાદતો^{૧૭} આધાર રાતે

દવાર^{૧૮} દેવ ધરે—

તોમે વચનતે

આપન બુદ્ધિ^{૧૯} પાઞ્ચર^{૨૦} તસિયો^{૨૧} નિયે

એકવા જતો રે ।—જદિ^{૨૨}

—સ્વી-કનાથ ઠાકુર.

૧૨. નવ વત્સરેર પાઘુ

નવ વત્સરેર^૧ કિસામ પળ

સોમો^૨ ચરમેગ દીપ્તા;

તર આથમે, તોમાગ ચગ્ગે.

દે બારત સોમો મિત્ર.

૧૨ વત્સરેર; ૧૩ પ્રજા; ૧૪ આપી; ૧૫ દાસ; ૧૬ કારણ;

૧૭ પાંચ, ૧૮ જાણીને.

૧ પામળી, ૨ તરિ,

પરેર^૩ જૂપણ, પરેર વસન

— લાગિઓ આજ પરેર અશન,
જટિ હોઇ દીન, ના હોઇઓ લીન,
છાડિઓ^૪ પરેર ભિયા.

નવ વતસરેર કરિલામ પણ
લોઓ રવદેશેર દાક્ષા.
ના થાકે^૫ આમાદ, આઝે તો કુટીર
કલ્યાણિ મુપવિત્ર.

ના થાકે નગર, આઝે તવ વન
ફલે ટુલે મુવિચિત્ર.
તોમા હોતે^૬ જત^૭ દૂરે ગેજિ મરે^૮
તોમારે રેજેજિ તત^૯ ઝોટો દરે

હાઝે^{૧૦} દેખિ આજ હે હંદપરાજ
તુમિ પુરાતન મિત્ર.
હે તાપસ, તવ પર્યુ^{૧૧} કુટીર
કલ્યાણિ મુપવિત્ર.

પરેર વાકયે તવ^{૧૨} પર હોયે
દિયેજિ પેયેજિ સન્ન,
તોમારે બુલિને ફિરાયેજિ મુખ,
પોરેજિ^{૧૩} પરેર સન્ન.

કિધુ^{૧૩} નાદિ મણિ, કિધુ નાદિ રૂદિ,
 નપિતિ મન્ત્ર અન્તરે રૂદિ,
 તવ મન્ત્રિનન ધ્યાનેર આસન
 મોદરે અરિય મન્ત્રન.

પરેઁ બુદિતે તોમાર બુદિતે
 દિયેછિ પેયેછિ સહન.

મે સકલ લાગ લાગિએ^{૧૪} આગ,
 લોહિએ તોમાર દીપા.

તવ પદતમે યગિણ વિરમે
 શિખિએ તોમાર શિક્ષા.

તોમાર ધર્મ, તોમાર ધર્મ,
 તવ મન્ત્રેર મનીર મર્મ,

લોહિએ ગુણિયા,^{૧૭} સકલ બુદિયા,
 અડિયા પરેઁ બિદ્યા;

તવ ગારવે મરવ મનિએ,
 લોહિએ તોમાર દીપા.

—સ્વીન્દ્રનાથ દાકર.

૧૩. હે ભગવાન !

૦

બાગ્ધાર માટિ બાગ્ધાર જન્મ
 બાગ્ધાર વાયુ બાગ્ધાર રક્ત
 પુણ્ય હોલિક^૧ પુણ્ય હોલિક
 પુણ્ય હોલિક હે ભગવાન.

બાગ્ધાર ઘર બાગ્ધાર હાટ
 બાગ્ધાર વન બાગ્ધાર ગાઠ^૨
 પૂર્ણ હોલિક પૂર્ણ હોલિક
 ૧ પૂર્ણ હોલિક હે ભગવાન.

બાંગાલીર પશુ બાંગાલીર આશા
 બાંગાલીર કાજ બાંગાલીર ભાષા
 સત્ય હોલિક સત્ય હોલિક
 સત્ય હોલિક હે ભગવાન.

બાંગાલીર ગ્રાણુ બાંગાલીર મન
 બાંગાલીર મરે જત ભાષ બોન^૩
 એક હોલિક એક હોલિક
 એક હોલિક હે ભગવાન.

---સ્વીન્ડ્રનાથ ઠાકુર.

હિન્દી

૧. શક્તિમન્ત્ર

જનનિ ભારત આજ દમકુ, મધુર ગિણી મુના રહી દે;
રતનનાહ રાગ^૧ ગાકર, માને અમૃત પીમા રહી દે
સેંકડો રંગોમે દમ મે, ભામ્યદધિ રૂરમે;
છિન્નકા નિર્ભરતા^૨ ઉગાકર, રંગવલ્લભન શીખા રહી દે
મા નિરાશાકા ભયાનક, બૂન ને દમ પર ચડા;
રાષ્ટ્ર કે મંગીત જલસે, શીખ ઉસમે ભગા રહી દે.
હિર ભતા મે દીનવાધિ, શબ્દ કેમે કદ મકુ^૩ ન
જનકી^૪ માતા મીરે રવરમે, શક્તિમન્ત્ર પદા રહી દે

—સાત્યદેવ.

૨. કર્મયુગ

આ ગયા હું કર્મયુગ કુછ કર્મ કરના શીખ લો;
 દેશ પર આર^૧ જાતિ પર હુંસ હુંસ^૨ કે મરના શીખ લો.
 મારનેદા નામ મત લો, પહેલે મરના શીખ લો;
 મિસ્લે^૩ આપસે^૪ હજી હજી,^૫ દિર ઉભરના^૬ શીખ લો.
 પાર વદિ હોના તુમે પરતંગતા દુઃખ સિંધુમે;
 તૈર કર^૭ તો રક્તસાગરસે ઉતરના શીખ લો.
 દિર જલા દોગે, સકત મંસારદો ક્ષણ માત્રમે;
 દેશદુઃખકી આગમે^૮ પરજી પહેલે જલના શીખ લો.
 જોલધાત્રાકે લિયે દિન રાત ઉત્સાહિત રહો;
 કૃષ્ણ-જન્મરધાનમે^૯ નિર્ભય વિચરના શીખ લો.
 દુખના હૈ દશ્ય ભારતવર્ષમે^{૧૦} વદિ સ્વર્ગકા;
 દેશકા તો પ્રાણપનસે^{૧૧} દુઃખ હરના શીખ લો.

—સત્યદેવ.

૧ અને, ૨ દસતા દસતાં; ૩ પેટે; ૪ દબાઈ જઈને, ૫ ઉભા
 થતાં; ૬ તરીને, ૭ પાણ અને પણ; ૮ કાસગહ; ૯ જગરથી;

૩. ભારતદેશ^૧

જગ મિત્ર સ્વર્ગ હમારો દેશ.

ભારત અમ સુભ નામ લેત^૨ જન, ઉપજત પ્રેમ વિશેષ;
તારે જન્મજમિ સોલા^૩ સખિ, રહત ન દુઃખ ભવલેગ.
જગ મિત્ર સ્વર્ગ^૪

દગ તર ઉઠિ અહન સિર ઉપર, નીલ છત્ર ડમદિનેશ;
ઉત્તર દિશમિરિ પરમ મનોદર, જહું નિત રગત^૫ જમદેશ.
જગ મિત્ર સ્વર્ગ^૬

પાવન નિર્મલ ગંગનીર જોહિ, પરસત^૭ કદત કનેશ;
અગટે સહ્ય રૂપ જગ દારક, જહું જાનેશ અરધેશ.
જગ મિત્ર સ્વર્ગ^૮

અર્ધે ખ્યાલ રહસીત^૯ જહો નલ, રતન ખાનિ ઉચ્ચશોખ;
અધવ અસ સખાત કળહું નહિં, જસ^{૧૦} અમ ભારત દેશ.
જગ મિત્ર સ્વર્ગ^{૧૧}

—માધવ.

૧ મુલો પરિશિષ્ટ ફે

૧ રાષ્ટ્ર-તરત; ૨ જોઈ; ૩ દિનરાત; ૪ મદ્યાદેવ; ૫ સ્પર્શે

કરના, ૬ દરેકે, ૭ અપાર; ૮ જોડો.

૪. સ્વમાન

હે ભાગ્ય કે જાગે, જિજ્ઞાસુ કયો માન નમાયે.

કહાં ગયે વે પિતૃ દશરથ સમ, જે મુન વિપિન રૂપદામે;
રામ લખનમે કહાં વીર સુન નિમ્ન, શત્રુન માર લગામે,
દેશ કે દેષ છુડામે—હે ભારત૦

કહું ભીષ્માદિ ઉપાધ્ય સે ધનુષ્ય, વીર પાણ્ડુ કે જાયે;
જિન અભિમાની કુરુવાસિનોકા, જલદલ ધૂલ મિલાયે,
અક્ષન^૪ દિવ ભવ ઉપજાયે—હે ભારત૦

કહું મયે કૃષ્ણ સકલ વિદ્યાપતિ, સારથી રૂપ જનાયે;
જિન ગર્વિન^૫ નૃપ ઉદાહરણ દિત, ભારત યુદ્ધ કરાયે,
ધર્મધ્વજ જગ દહરાયે—હે ભારત૦

કહાં બીર માતા બિદુલા લે, મંજય દેખ યરાયે;^૬
દે કાદિન પિક્કાર તાલિ, પુનિ દિવ ઉજાહ^૭ ઉપજાયે,
બેનિ રન વિજય કરાયે—હે ભારત૦

કહું ગયે તીર પ્રતાપ શિવાજી, પૃથ્વીરાજ નૃપ રાયે;
હરિ હરિ વવન મહીપન^૮ સોં જિન, નાકન ચના અમાયે.^૯
નેક નિમ્ન પ્રન^{૧૦}ન રરડિગાયે—હે ભારત૦

૧ જીવતાજીવંત; ૨ જંગલમાં મોકલ્યા; ૩ અનુન; ૪ ખલ
પુરોના; ૫ ગર્વિષ્ઠ; ૬ યુદ્ધમાંથી પાછો આવેલો; ૭ ઉત્સાહ;
૮ બાદશાહો, ૯ નાકમાં દગ ભરી દીધો; ૧૦ પાણી; ૧૧ દમ્બ.

આણે બન્ધુ ! નિજ ધર નહિ દેખત, તથા ફિરત ૧૨ અડધાગે,
અમલ નાનુમ ક્યો વહિ પથ માલવ, પુરખે ૧૩ બહિ બતાવે
૧૪ ભણુ હિત ૧૫ ૧૫ બતાવે— હે ભારત
—માવવ.

પ. ચે ભારતવર્ષ હમારા હે

હમે તો દેશ ભાગત અપના, આણે મે બી પ્યારા દે,
નમ હે ભારત કે ભાગત ૧૧ હી હવન હમારા હે
હમે તો દેશ ભાગત અપના
જમાના હેથ ૧૨ હે અદરશ, ગિસકી વેશાન કે આગે,
વહી મમાર મુખ કા રવર્ગ દન્દામન હમારા હે
હમે તો દેશ ભારત આપના
સિતાપા ખેત ત્રીપિયો ને વહકપન ગોદ મે ગિસકે
પુસના જગમમાતા ૧૩ માન નહ હવિત ૧૪ હમારા હે.
હમે તો દેશ ભારત અપના
હમારા ધર્મ સગિલ કર્મ હથર દષ્ટ લા કુજ હે
મેરે આણે ૧૫ તામ પ્યારા જમ ભાગત હમારા હે
હમે તો દેશ ભારત આપના

૧૨ અડધાગે, ૧૩ પૂરે ૧૪ બેના ૧૫ દોહી

૧ બન્ધી બધ, ૨ બદશરત, ૩ તેજ, ૪ જનનનુ,
૫ ખેરેણુ,

मुमट २१^६ गाकुर कवि लखड़ांछा, आनि^७ है निममे;
 अणिन अनमोव २१^८ का वो सुष सागर हमारा है
 हमें तो देश लारत अपना
 हम हैं कृष्णन उमके नंगलों, परत व दीवों पर;
 ये छवन उमकी प्यारी रज पै न्यौलवर हमारा है,
 हमें तो देश लारत अपना
 निमी^{१०} गदा^{११} हमारा मणमकी है, विन्ध्य तक्षिया है;
 डिमाक्षय है मिपाही मिधु बी मेवक हमारा है
 हमें तो देश लारत अपना
 दुःणी है उमके दुःण में आँग, सुणी है सुष में लारत है;
 हम हैं सन्मान उमकी वह पिता रक्षक हमारा है,
 हमें तो देश लारत अपना
 न छोड़गा न छोड़गा, कटे छम तेरे १२^{१३} दामनं का;
 कटगा भरते हम लक प्रेममय लारत हमारा है
 हमें तो देश लारत अपना
 कटे माधव छसाछ हिन्दुओं, मुसलिम नग ओक स्वरमे;
 ये लारत का, हमारा है। हमारा है। हमारा है।
 हमारा है। हमारा है। हमारा है। हमारा है।
 ये लारतनर्प हमारा है। हमारा है। हमारा है।

—माधव—

૬. હમારા વિશ્વામ

હમે વિશ્વાસ દે બારત મ, દિન બી ફિરને રાના દે
હમારે આજ મન્થોને ત્રી હોથ અપના સમ્ભાવા^૧ દે
હમે વિશ્વામ દે૦

મૃત દિન હો ચુકે હમઝે, અરેમી ગત મે રમોતે
મમર જલ્દી હી પરદા આઝે કા ન્યા^૨ દ્રુતને ગવા દે
હમે વિશ્વાસ દે૦

ભારતે વગડાતા^૩ દે કયો કર, જમ અગ થોડા હી ગાી દે,
નિકલ આયા દે સૂરજ અગ ઝમન બી ખિલને રાના દે
હમે વિશ્વાસ દે૦

મતેગે^૪ હાથ યદ મુનઝર, મિચારે તમ દિન રાને,
મુનહલે બાદનોમે આસમા યદ વિરને વાઘા^૫ દે
હમે વિશ્વામ દે૦

જિગડે^૬ હો અપમા ગૈરત^૭ અધેરા રે વિશ્વા^૮ હોમાન
મિનેગા ખુન^૯ ખુદ^{૧૦} માધો બે તુમઝે મિલેવાના દે
હમે વિશ્વામ દે

—માનન.

૧ ભમૃત મથા ૨ નૂતાસૂતા, ૩ જમર, ૪ ગમરાવ,
૫ ધસમે, ૬ ચેતવાનુ, ૭ દેદ, ૮ પ્રકાશિત, ૯ નિમાન
ચરનુ ૧૦ આરોઆપ

૭. બાગડોલી !^૧

ઓ, નિશ્ચય બાગડોલી ! ઓ, બાગડોલી ' યમગિયાલી ' !

નદી, નદી, ફિગ બી મશગ્ગ થી ઓક મનિકાં કી ટોલી.

' દુની ધાગી ' કે રણ કી બી વહી પૂર્વ-પગિયાલી થી;

બદ બદ હર વેરી કી ગર્દન વીગ-વરો ને કાગી થી

ખર તૂટે નિ શબ્દ તપસ્વિનિ ! ફિગ કેમે મમતા^૨ દોગી ?

ઉપમા આપ બનેગી તૂ યદી દોળીમે^૩ મમતા^૨ દોગી.

લોલે કો શનિ-દાન માન હર તૂને રીકૃત દિયા નહીં,

બુકો કો અવયમ્બ જાન હર સકડી કો બી લિયા નહીં.

ઉઠી નદી તૂ કિ જો પુરા દે ઉમે નષ્ટ કર દેને કો,

ગુલી^૩ હુધ દે કિ-તુ પુરે કો આગ જલા હર લેને કો.

ગમે ! મક્ષતા દે તુઝ કો દરિ, યદી પ્રાર્થના દે મેરી !

રવમં મિદિ મે બી બદ હર દે માધુ સાધના યદ્દ તેરી. ૩

ફિગ બી આપની શક્તિ તોલ તૂ ઓગ વિપક્ષી કો બસ બી,

સ ગીને, ગેશીન ગને, અમ ઓર ઉધર દે કોશય બી,

ત દો વિગ્ગય કા નિશય જિનકા, સાક્ષી દો કર હટ જાવેં,

બદ કર પગ ન હટે ફિગ પીછે, આલે મિર બી કટ જાવેં ! ૪

करती है कानून-बांग तू, परं किनके कानन बला ?
 उनके, 'न्याय' 'न्याय' कह कर जो यहाँ झँसते रहे गला !

भौक्ष ठेगा^४ भून न किसका ऐसे अत्याचारों से ?
 अंयम तुम्हे दिखाना है पर निज विनीत व्यवहारों में. ५

आज भद्रात्माद्वारा तुने आत्मा का अक्ष जना है,
 परमात्मा ने दिया जिसे यह अत्यामल का जाना है.

अपेक्ष सकता है क्या तुझ का घोर आसुरियों का घेरा ?
 प्रतिपक्षी के सिधे सहन^६ द प्रदरक्षु में जीपक्षु तेरा ! ६

सावधान ! आधारे^७ तुझ का मन में विसर्जित कर न सके,
 जेले नये धार^८ हंस हँम कर, छेके विपक्षी और धके !

शोषित आहें तो धनना ले बिसक उममें दूध उठे,
 धूलुा कहे अपने उपर वे और आप ही जग^९ उठे. ७

सूरत में ही काही पदवे नौकरगाही ने आली,
 सूरत से ही गली हटाने आज उमे गारोसी !

पर अर्जुन गोशों में अपना गर्जा-यमुना तुल्य रहे,
 दोनों के भीतर ममता की मरचनी का मोतं यह. ८

—मैथिलीशरण गुप्त.

८. दैमी गण्डव

मुनकश^१ आपने हिल पर दिन की तभीर होने दे,
 हदम मे उस के अपना सीना पुः तनसीर^२ होने दे।
 दनी उदमन^३ न अये दैम के कामो मे^४ तुम काई,
 तुम्हारे हई मम भी होती है तदभीर^५ होने दे।
 बदारी गको दिभत, जलुजिनी के मत कटकने दो,
 न हमको अपने पावो की कभी न छु होने दो।
 मयन से, धन से, पंगरत से, दिभत मे, दुग्गमन मे,
 न मुहो-दौम की दगिज कड़ी तदभीर^६ होने दो।
 अगग आये हो दुनिया मे उगगो लुदे-आ गदी,
 दिमी के हाथ मे तुम अपनी मत तदभीर^७ होने दे।
 अहुत सिकजे गे अइमाने^८ घर-हा-उ-सो-अइत^९ के,
 दिभत^{१०} दुग्गे-दैमी की श्री अग तदभीर^{१०} होने दो।
 उगे अिमत वतन की सौ क मे, दिभ मे, मुदजमत से,
 न मुग्ग का म मे काछ कभी तदभीर^{११} होने दो।
 अहुत वा^{१२} टने है अइते-पैमा^{११} का लरोसा क्या ?
 तनग अपने करे दक तुम न अग ताभीर^{१२} होने दो।

१ अकिन २ प्रभारामय, ३ हरकत, ४ नामदीर्घ,
 ५ शरम, ६ नीरत, ७ छवार्थ, ८ किरसा, ९ प्रेम,
 १० अकित, ११ वयन, १२ देरी,

ન રોકો કેમ^{૧૩} કી આવાજ તુમ રાશનગૃમીરી ૧૪ એ,
 કિમી કા હૈ અગર ઇમ ૧૫અમ્ર મેં નકીર,^{૧૬} હોતે દો.
 મહેલો દર્દ કે રહ ગહ કે મુલ્કો—ઝોમ કે ગમ મે
 ગિગર કે પાગ તો અપને જરા યહ તીર હોતે દો.
 તુરદારી આહો—ગરી યહ કબી જાયા ૧૭ ન જાએગી,
 ખિંચ આએગી ખુદ આગૃદી જરા તાગીર હોતે દો.
 —ત્રિશૂલ.

૬. શહીદાને દેહલી

સદ્^૧ સે કુઆ સુર્ખ મૈદાને દેહલી,
 જાના હૈ અવમખાના^૨ એવાને^૩ દેહલી,
 હુર્ષ બન્દ હર એક દુકાને દેહલી,
 તકપ હર નિકલને કો હૈ જાને દેહલી,
 ગજબ કા હૈ ખૂને શહીદાને^૪ દેહલી.

ખુઝે બન કે ગમએ શખિસ્તાને^૫ દેહલી,
 લુએ બન કે પરવાના કુર્માને દેહલી,
 વો જાકે સજાવે જવાનાને દેહલી,
 બદાતે ગહે જતે જી સાને દેહલી;
 ગજબ કા હૈ ખૂને શહીદાને દેહલી

૧૩ હૃદય, ૧૪ જ્ઞાન ૧૫ બાબત, ૧૬ વિવાદ, ૧૭ નકામી
 ૧ લોહી, ૨ અપિનાવ, ૩ મહેલ, ૪ શહીદો, ૫ રાત્રિના નીવા,

दृग्गाना^६ दुःख द्विर स दै शाने देहसी,
 दुःखा द्विं^७ पर द्विर मे अरमाने देहसी;
 द्विरि^८ने दं या दं ये अरमाने^९ देहसी,
 निकलने दं जिनमे कि अरमाने देहसी;
 ग.ज.ग का दं पूने शहीनाने देहसी.

उधर ये मुसल्लेद^६ निगदवाने देहसी,
 कभिन्नर ये, या ये वो कमाने देहसी;
 उधर ये निहाये अडे वने देहसी,
 वो आगत के बास और अरमाने देहसी.
 ग.ज.ग का दं पूने शहीनाने देहसी.

न भतना कोछ .लुप्त पर तुल^६ अकेगा,
 नहीं द्रष्ट^{१०} तक हाग, यद धुल मकेगा;
 न भद्रदूभ हाकिम से भिस लुप्त मकेगा,
 ये उदहा^{११} दिसीसे न अथ भुल मकेगा;
 ग.ज.ग का दं पूने शहीनाने देहसी.

वो भासुम^{१२}अये वो भौं के इतारे,
 वो धर के अराम और आंजों के तारे;
 अ.ज.नें के वद गिन्दगी के सतारे,
 निशाना अजल^{१३}अने और भिधारे;
 ग.ज.ग का दं पूने शहीनाने देहसी.

સુના દે દિ એક વડકા .જગી દુઆ થા,
 અબી મિર્દ થા આગ તેરહ મરમ કા;
 મગર મૈન ૧૪ ઉમ કે ન તેવર ૧૫ પૈ આયા,
 પુકારા ન ઉમને—ન અબ્મા ન અબ્મા;
 ગજગ કા દૈ ખૂને શહીદાને દેહવી.

વો મંગીન ખાયે ચવા જા રહા થા,
 ઉમે દેખ કર છોટા ભાઈ .જોગયા;
 કહા ઉસને રાઓ, ન ઐ પ્યારે ભેયા,
 જવાં મરેયં કી મોન મં તો હ મરતા;
 ગજગ કા દૈ ખૂને શહીદાને દેહવી.

કયામત તકે ધનિકા મનાયેંગે ૧૬માતમ,
 ગે મુમદિન નહીં મહવ ૧૭ હો જાય વદ .ગમ;
 ખગસતા જનાગે પૈ વહ ફૂંય પૈ ૧૮દમ,
 વો પુર આખ આંખે, વો ૧૯દમરતકા ૨૦આશમ;
 ગજગ કા દૈ ખૂને શહીદાને દેહવી.

ગે મન્જર ૨૧ દિયોં કા દૂપારા ૨૨ કરેગા,
 ગે ખંજર કસેજો પૈ માગ કરેગા;
 શહીદોં કા ખૂ વદ પુકારા કરેગા
 ફુલકરે આર કયા અખ દમારા કરેગા ૨
 ગજગ કા દૈ ખૂને શહીદાને દેહવી.
 —ત્રિશસ.

૧૦. દશહરા ઐર મુદર્મ

(મન ૧૬૧૮ મે દશદગ મુદર્મ એકી દિન પડને કે
મગમ લિખી ગઇ)

[૧]

કહી હૈ રામ કી જય જય, કહી પર સખત માતમ^૧ હ
કહી હૈ હર્ષ કી ખનિયા, કહી પર નાશમે ગમ^૨ હ
કહી તો ફન દેમતા હૈ, કહી પર રોતી સગનમર^૩ હ
મુદર્મ મે દશહરા હૈ, દશહરા મે મુદર્મ હૈ
જૂલોમે^૪ મે મગઝ દોનો તરફ મામાને-જગી હૈ,
હૈ મતલબ એકી દોનો મ જાદિર મે દુગી હૈ

[૨]

ઇધર હૈ રામ લલમળ કા, ઉધર હમનેત^૪ કા ચર્ચા,
ઇધર શર જાય દનુ-મે^૫ પર ઉધર કુફરા પર રતે ગા,
નજર મે હર ધડી દોનો, તરફ થી ધર્મે પ્રી રક્ષા,
ઇધર થા ખનિશ્વરો કા, સામિગે^૭ કા થા ઇધર હય કા

૧ રોક, ૨ ઝાકગ, ૩ મરપસ, ૪ હસન દુસેન (ગ),
૫ સદાસ-કાફિર ૬ તવવાર, ૭ રામ દેમના વાતી,

થે જુલે દોનો ઇશ્વર કો, જુએ મ ગરુર દોનો થે;
નશે મે શક્તિ, જાલ, ધન, ધૂર્તતા કે પૂર દોનો થે

[૩]

વતન કો દોડકર ભટકે, ફિરે હું હું જિયાના^૯ મે;
ઇશ્વર દણ્ડક મે ધમે રામ, ઉશ્વર વહ કરતે વીંગડ મે;
સબી સામાન થે ધર મે ન ધર યા ઉનકો દોંગ મે;
મહી થી ફિક પૈદા હો ન શર^{૧૦} દુનિયા કે છમો મે.
ભરા આતા હૈ જી ખિચ ખિચ ગઈ તસવીર હિંચ મે^{૧૧} હૈ,
જગી પર જો મહી વહ ઉનકી પર આગી^{૧૨} હિંચ મે^{૧૩} હૈ

[૪]

મળક દેને કો દોનો કે કુછ જગ આજગમાઈ થી,
હસુને^{૧૧} માનો દોલત કી ન મહ હગિજ સકાઈ થી,
બદે આપ્યાપી થે મ.જૂર ઉનકી હી સકાઈ થી,
સકાઈ દુશ્મનો કે મુહ પૈ વીરો મે હવાઈ થી.

મરો સે રામ કે દુનુગે કી મિટી હો ગઇ ગુમ થી;
ચમક તે.ગે હસન કી થી કે ગમ, નારે જહન્નુમ^{૧૨} થી

૮ જંગલ ૯ ઉજાગડ વેરાનજી નામ છે, ૧૦ દોષ,

૧૧ વસુલ, ૧૨ મરકાગિન, ૧૩ ખજ, ૧૪, રાતુ, ૧૫ ચમસદન,

[૫]

કયામત ગુલિમો પર દાદી જળ મેદાન મે આયે;
 હાલી : વાસ્તે થે કાલિમે ઇન્સાન મે આયે.
 દિલેરી ઉનકી કયા હમ બેગમોં કે ખ્યાન મે' આયે;
 સહે હોં દુસ્મનોં કી સાદ લોટ મક આન^{૧૩} મે' આયે.
 ઉફ^{૧૪}બેજે મમે મુલકે-અદમ^{૧૫} મેહમાન હોને કા;
 મલક^{૧૬} આયે ફલક^{૧૭} સે જ મમે. કુરખાન હોને કા.

[૬]

ઉધર શીરામ ને લહેલ શવજ પર વિન્ય પાછી
 ધગર અફસોસ ઉધર આફત ગર્હ હસનન પર દાઈ.
 હમી થી ફોજ કી, ગુરખત^{૧૮} બલામેં કયા નહીં લાઈ
 મિલા પાની ન મેહમાન કા તો મેહમાંકી કમ^{૧૯} આઈ.
 ગયા બહતાહી આયે-સાદ કા ફિર હમ બદમ તોડા;
 જળા સૂખી થી સખે ફોડ મેં બચ્ચોં ને હમ તોડા.

[૭]

ઉકાઈ સખિતયાં કિતબી ન યા કાજૂ મિતમગર પર;
 ખડે કિસી મુસીમન બલ^{૨૦} ન આને પાયા તેવર પર.

महो भोजूर की जयत^{२१} उद्ध की जै^{२२} थी मर^{२३} पर
 पुआ कर प्यास अपनी तेज की पुह पहुये क्रौर^{२४} पर
 गुमेगांक^{२५} है यह किम तरह सौजे निहार^{२६} निकले
 धनुहार^{२७} के सीने से न क्यों छतना धुवां निकले

[८]

भनाये^{२८} हम पुशी या गुम भगर यह काम करना है
 सहीना^{२९} एक ही है और हम सग के छितरना है
 कराये लाभ को^{३०} पर न वाजिम कर से करना है
 हमे हक^{३१} के लिये जना है औरे हक ही पै भरना है
 धडी लर है पुशी तो फिर धडी लर ही में भातम है;
 निशज अपना न लूले इज^{३२} हममें जगतलक हम है
 —निशज।

११. कैकयनी डाकल^{३३}

शुल अभनमे^{३४} पुल पुलोङी पुशो भीडी जल रही है
 जाति देवी अयसी अजतो, मधुर मिला सुना रही है
 येही आया हय जमाना जहगी सुधा.....र सी (२);

२१ ताणहार, २२ तलवार, २३ स्वर्गीय ओत, २४ दिसनी
 जगततरा, २५ डाधु-रमशानी, २६ नाव, २७ सत्य-भक्त,
 २८ जाभगापी,

તોડ કર ટંટા પુનના, બીગરી મુધાગ.....લો.
 સિન્ધુ કે બિયમે હી અપના નાવ જોવા ખા. ગદા (૨);
 હુંદ કર સુકાની દાના, જન્મ લવ મે તાર... ..લો.
 ઝનક ધુમકી બાદલોસે જા રહી ભર દેશ...કો (૨),
 ધો બનાદે પંથ અપના, કિસ્તિ* ગદા હંકાર.....લો.
 બૈક્યકી હાકય મિરાદર ભર રહી દિગન્ત... ..કો (૨),
 આગે બદ કર બૈક્ય જાસે, આ.મકો હિદાર...લો.

૧૨. અય માતૃભૂમિ તેરે

અય માતૃભૂમિ તેરે ઘરણામેં સિંહ નમાઉં,
 મે ભક્તિ બેદ અપની, તેરી શબ્દ્યમેં સાઉં. - ટેક.
 માથે પે* પ દો ચદન, છાતી પે પૂ હો માતા,
 જિન્હા પે ગીત પૂ હો, મે તેશ નામ ગાઉં. અય૦
 જિન્મમે શુપૂત ઉપજે, શ્રીરામ મૂખ્યુ જોસે,
 હસ તેગી ધૂલિકો મેં, નિજ શીપ પે ચહાઉં. અય૦
 માની* સમુદ જિલકી ધૂલિકો પાન કરકે,
 કરતા હૈ માન તેરે હસ પંરકો મનાઉ. અય૦
 વે દેશ માનવામે વ્યકર ઉતાર મથે સગ,
 ગોરે રહે ન કાલે છુઝકો હી એક પાઉં. અય૦

ਤੇਗਸੇਰ ਸਿਰ ਭੀ ਕਟੇ ਭੁਲੇ ਨ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ
 ਮੁਹਾਤ ਦੀ ਖੜੀਯਾਂ ਮੁਘ ਦੇ ਨਾਦ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ
 ਜੇਲਮੇਂ ਹੋ। ਤੋ ਜਥੇ ਸੁਭ ਅਪ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ
 ਭੇਡੀਯਾ ਅੰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਭ ਨਾਨ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ
 ਅਨੁਕ ਭੋਯੀ ਤੋਪ ਦੀ ਹੈ ਆਤ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ
 ਤੇਗ ਘਰਥੀ ਕ ਲਿਯੇ ਹੈ ਦਾਖ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ
 ਕਰੁਣਾ ਦੁਹ ਕਵਯ ਹੈ ਐਕ ਸਾਧ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ
 ਵਿਸ਼ਵਿਯੀ ਸਾਧੁਵਿਯੀ ਮੰਤ੍ਰ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮੁ

੧੪. ਭਾਰਤ ਹਮਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ

ਭਾਰਤ ਹਮਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਦਿੱਤਾ ਤੇਸਕਾ ਨਿਸ਼ਧ ਆਵੇਗੇ;
 ਤੇਸਕੇ ਦਿੱਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨੇ? ਹਮ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਰ ਜਾਯੋਗੇ।
 ਭਾਰਤ ਹਮਾਰੀ ਮਾਤਰਮੁਖਿ, ਉਸ ਕਾ ਭਾਖੁ ਹਮ ਪਰ ਹੈ ਅਰੁਣ;
 ਉਸ ਦੇ ਮਿਟਾਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਹਮ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਰ ਜਾਯੋਗੇ।
 ਭਾਰਤਕੀ ਦੁ:ਖਮਦ ਅਵਨਤਿ ਪਰ, ਕਰੋਂ ਨ ਅਸ਼ੁ ਭਵਾਵੇਗੇ;
 ਤੇਸਕੇ ਭਟਾਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਹਮ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਰ ਜਾਯੋਗੇ।
 ਧਰਮ ਤਿਥਾ ਆਰ ਧਨ ਸੇ, ਉਜਤਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹੋਵੇ;
 ਉਸ ਉਜਤਿ ਦੇ ਮਾਰੰ ਗੇਂ ਹਮ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਰ ਜਾਯੋਗੇ।

૧૬ કદિ નહિ હારના

કદિ નહિ હાના, ભાવે^૧ સાડી^૨ જન જવે,
અસી^૩ નહિ હારના, ભાવે સાડી જન જવે,
મિજલી તે અગ^૪ કાલો^૫, પાની પુકાન કાલો,
હેરી^૬ લુચાલ^૭ કાલો—કદિ૦

તેજ તયગાર કાલો^૮, ગોલીયાંદી માર કાલો,
જ કેદી^૯ ધાર કાલો—કદિ૦

કુરકી^{૧૦} નીલામી^{૧૧} કાલો, સખત કત્તામી^{૧૨} કાલો,
કાંતી કાલેપાની કાલો—કદિ૦

દીન ઇમાન નામ^{૧૩}, ધર્મ જ્ઞાન નામ,
મદદી જળાન નામ—કદિ૦

માઝે^{૧૪} જોર નાલ, માલવેદે^{૧૫} ગોર નાલ,
સે હણીયાદિ^{૧૬} જોલ નાલ—કદિ૦

૧ ભવે; ૨ આપણી; ૩ આપણે; ૪ આગ; ૫ થી;
૬ વંટોળીએ; ૭ ધરતીકંપ, ૮ ખડગ; ૯ જખતી; ૧૦ લીલાઉચી
વેચાણ, ૧૧ જોલ; ૧૨ ની સહાય લઈને; ૧૩ અમૃતસરને
એક ભાગ, ૧૪ હુધીઆના, ૧૫ સુંદર સી પુરેમાં.

हिन्दुस्तानी

१. सरफ़रोशी की तमन्ना

सर फ़रोशी की तमन्ना^१ अम हमारे दिलमें हय, -
होयना है . नोर कीतना आलुओ^२ , हातिलमें हय.
रहरवे^३ राहो महोयत रहे न बनना राहमें,
लज्जते सेदगन-वर्दी^४ हर ये मं. छुपमें. हय.
आग़ फिर^५ मस्तकमें हातिल कद रदा है मार मार,
कया तमन्नाओ^६ शहान्त भी किसी डे दिलमें हय. ।

દુનિયાંકે ભુતકદુ ૫ મેં પેહલા વો ઘર ખુલાકા,
હમ ઉશ્કે પાસગાં હંય વોહ પાસગાં હમારા. ૩

તેગોં ૬ કે સાએ ૭ મેં હમ પતકર જ્યાં દુએ હંય,
ખંજર હિલોલ ૮ કા હય દામી નિશાં હમારા ૪

મગરેજ ૯ કી વાદીયુ ૧૦ મેં ગુંજ અઝાં ૧૧ હમારી,
થમતા ન થા કીમીમે સવને રવાં ૧૨ હમારા. ૫

બાતિલ ૧૩ સે હજને વાને અય આસમાં નહિં હમ,
સવ બાર કર ચુક હય તુ ઇતેહાં ૧૪ હમારા. ૬

અય ગુલસનાને ૧૫ અન્દુસ! વોહ દિન હય માદ તુઝી?
થા તેરી ડાલીયું ૧૬ મેં જમ આશયાં ૧૭ હમારા. ૭

અય મવજે દખલદ! ૧૮ તુઝી પેહયાનતી હય હમોં ?
અગતક હય તેરા દરયા અફમાન્દ ખાં ૧૯ હમારા ૮

અય અરઝે ૨૦ પાક તેરી દુરમત ૨૦ પે કટ મરેં હમ,
હય ખૂં ૨૧ તેરી રમું મંય અગતક રવાં હમારા. ૯

૫ મંદિર; ૬ તલવાર; ૭ હાથ; ૮ ચાંદ; ૯ પશ્ચિમ; ૧૦ મુક; ૧૧ ઠાંગ; ૧૨ ખુર, ૧૩ મિથ્યા; ૧૪ કરોલી; ૧૫ રપેઈન; ૧૬ માળો; ૧૭ દીવરીસ નદી જ્યાં ઈમામ દુસેન આલે હિસ્સલામ ખાલી વિના સહીદ થયા; ૧૮ કયાકાર; ૧૯ જમીન ૨૦ મૈરવ; ૨૧ લોલી;

માનારે^{૨૨} દારા દય મીરેદમ્ન^{૨૩} અપના,
 છમ નામ મે દય બાજી આગમે જાં^{૨૪} દમારા. ૧૦

ધકમાય કા તરાના^{૨૫} જાગિ દગર^{૨૬} દય ગોવા.^{૨૭}
 દોતા દય બદલ પયમા ફિર દારવાં દમાગ ૧૧

—છકમાસ

૩. મેરા વતન વોલી દયા

નાનાને જસ ચમના^૧મે વદન^૨દા ગીત ગાયા,
 ઘીરનીથેને જમ ગમી મે પયમામે દકર^૩ સુનાયા,
 તાતારીયુને જમ કો અપના વતન જનવા,
 જસને દમ્નગીયુમે ફરને અરમ ખુડાયા;
 મેગ વતન વોલી દય મેગ વતન વોલી દય

મારે જલ્દાં કો જિમને ખંભો દુર રિવા યા
 યુનાનીયુ કો જમને દયરાન કો રીવા યા
 મહમી જમકી દકને જગ^૪મા અમર રીવા યા
 તુર્કીશ જમને દમન^૫ લીગે મે ખર રીવા યા;
 મેગ વતન વોલી દય મેગ વતન વોલી દય

દૂટે થે ને સિતારે દારેસ કે આસમાં સે,
 શીર તામ દે કે જીસને ચમકાએ કેહંકયા^૭ સે;
 વહદત કી નપ^૮ મુનીથી દુનિયાને જીમ મકાં મે,
 મારે અરખ^૯ કે આપ હડી દવા જહાં સે;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

જન્મે કહીમ^{૧૦} જીસકે પરમત જહાં કે ૧૧ સીના,
 તુહે નખી^{૧૨} હા કપરા આકર જહાં ૧૩ સીના;
 રહઅત^{૧૪} હય ગિસ જમીંકી આમેફસકે^{૧૫} હા ૧૬ સીના,
 જન્મત કી જીન્દગી હય જીસકી દિઝાં^{૧૭} મેં જીના;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

ગૌતમ હા ને વતન હય જાપાન હા દરમ ૧૮ હય,
 હસા કે આશકોં હા હોટા ચેરસતમ હય;
 મદૂન^{૧૯} જીમ જમીંમેં ધ્રુઆમકા દશમ^{૨૦} હય,
 હરકુપ જીસ ચમનદા ફિરદોસ હય ધરિમર^{૨૦} હય;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

—પ્રકાશ.

૭ આકાશમંજા, ૮ ખંસી, ૯ હજરત મદગમદ
 (સાત), ૧૦ મોસીસ-મુસા, ૧૧ પર્વતનું નામ, ૧૨ પવનગર નુર,
 ૧૩ નાવ, ૧૪ મોરવ, ૧૫ આકાશની અગાસી, ૧૬ સીડી, ૧૭ છાયા,
 ૧૮ પુણ્યધામ, ૧૯ દફન થયેલું છે, ૨૦ અર્થ.

૪. સારે જહાંસે અચ્છા

સારે જહાંસે અચ્છા દિન્દુસ્તાં હમાગ,
હમ બુલબુલેં હંય ઉશ્કી વોહ ગુલસિતાં^૧ હમાગ. ૧

ગુરખતમેં^૨ હો અગર હમ રહેતા હય દિલ વનતમેં,
સમજો વડો હમે બી દિલ હો જહાં હમારા. ૨

પરખત વોહ અગસે ઉચા હમસાયદ^૩ આમમાંદા,
વોહ સન્તરી હમારા વોહ પાસગાં હમારા. ૩

ગોદીમેં ખેલની હંય ઉશ્કી હમારોં નદીયાં,
ગુલશન હય છન્દે હમમે રહે^૪ છનાં હમાગ. ૪

અય આમે રહે^૫ ગંગા ! વોહ દિન હય વાહ તુલકો,
ઉતરા તેરે કિનારે જગ હારવાં હમાગ. ૫

મહદમ^૬ નદિ નિખાતા આપમમેં બેઠ રખતા,
દિન્દી હંય હમ વનન હય દિન્દુસ્તાં હમાગ. ૬

પુનાનો નિમગે રૂમ^૭ અગ મિટ ગએ જહાંમે,
અગ તર મમઃ હય ગાજી નામે નિશાં હમાગ. ૭

૧ જાગ; ૨ પકરેમ; ૩ પારે શી; ૪ દર્વા; ૫ નદી;

૬ રોમ; ૭

મે ખોડે તેરી રાહમે સમ દાનતે દુનિયા,
સમગ્ર કે કુછ દસસે લી મિના મેરે વિયે હૈ

તોહીદ^૯ તો ચેહ હૈ કે ખુદા હઝમ^{૧૦} કેહ દે,
ચેહ બન્દા દો આલમમે ખદા^{૧૧} મેરે લિયે હૈ

મુરખીમે નહિ દરતે હિના^{૧૨} ખરતાહ^{૧૩} લી કુઝકમ,
પર શખએ^{૧૪} ખૂને શહોદા^{૧૫} મરે નિરે હૈ

રાહિન^{૧૬} હૂં મુમનમાન બસદ નારએ તકબીર^{૧૭},
ચેહ કાફલા ચેહ બાગે દરા^{૧૮} મેરે નિયે હૈ,

ઈન આમકા ઉકગા કે^{૧૯} તો કયા પૂછના લયકીન,
દુનિયામે લી ઇમાકા સિલા^{૨૦} મેરે નિયે હૈ.

કયુ ઐમે નખી^{૨૧} પર ન ફિદા હૂં કે જો ફનમાયે,
અચ્છે તો સબી કે હૈ ખુરા મેરે વિયે હૈ

ઐ શાફએ મહશર^{૨૨} જો કરે તૂ ન શફાઅત,
ફિર કોં વગા તેરે સિવા મેરે નિયે હૈ

૯ એકતા-પૂર્ણતા, ૧૦ કયામતના દિવસે, ૧૧ નાખુશા
૧૨ મેદીવાળો હાથ, ૧૩ લગાવેલો, ૧૪ બલકદાર લાલચોગ,
૧૫ શહીદો-મરજવા, ૧૬ મુસાફિર, ૧૭ અહ્લાકો અકબરના જયઘોષ,
૧૮ માયલનો ટહુકાર, ૧૯ ખીજ દુનિયાના ૨૦ બર્હલા, ૨૧
મહમદ-પયગમ્બર ૨૨ કયામતના રોજ સિફારસ કરનાર મહમદ
પયગમ્બર-ઈસુ ખ્રિસ્ત,

કુછ ખાત હય કે હસ્તી મિલતી નહિ હમારી,
સદયો^૮ રહા હય દુશ્મન દવરે ઝમા^૯ હમાગ.

ઇકમા^{૧૦} । કોઇ મહેરમ^{૧૦} અપના નહિ જહામે,
ગાનુમ કયા કિસીકો દહો^{૧૧} નેહા^{૧૧} હમારા. ૯

—ઇકખાલ

૫. મેરે લિયે હૈ

તુમ યૂહી સમઝના કે ફના મેરે લિયે હૈ,
પર ગયમસે^૧ સામાને મુકા^૨ મેરે લિયે હૈ

પયગામ મિલાયા જો ફુમેન અિખને અલકિા,
ખુરા હૂ વોહી પયગામે કે આકે મેરે લિયે હૈ.

મેહ હૂરે ખલિત્તીકી તગ્કમે હય ખુલાના^૩,
સખમેક^૪ !૫ કે મકતલસકા મિલા^૫ મેરે લિયે હૈ

કયુ જાન ન હૂ ગગમે નેરે જગ કે અખીમે,
માતમ^૭ યહ ઝમાને મે મપા^૮ મેરે લિયે હૈ

૮ સદીઓ ૯ કાળચક્ર, ૧૦ દયા ખાનાર, ૧૧ કપુ
૧ કપી રીતે, ૨ અનંતનો, ૩ માત, ૪ તેહ; ૫ અલખો—
લાલિર ફ ૬ બદલા ૭ ગોક, ૮ બરપા;

મે ખોડે તેરી રાહમે સખ દોઝતે દુનિયા,
સમઝા કે કુછ દસસે બી મિવા મેરે સિયે હૈ.

તોહીદ^૯ તો ચેહ હૈ કે ખુદા હઝમે^{૧૦} કેહ દે,
ચેહ બન્દા દો આલમસે ખદા^{૧૧} મેરે સિયે હૈ.

મુરખીમે^{૧૨} નહિ દસ્તે દિના^{૧૩} બસ્તાહ^{૧૪} બી કુછકમ,
પર શખએ^{૧૫} ખૂને ચહોદા^{૧૬} મેરે સિયે હૈ.

રાહિય^{૧૭} હૂં મુમલમાન બસદ નારએ તકબીર^{૧૮},
ચેહ કાફલા ચેહ બાગે કરા^{૧૯} મેરે સિયે હૈ.

ઈન્આમકા ઉકળા કે^{૨૦} તો કયા પૂજના લગકીન,
દુનિયામે^{૨૧} બી ઇમાકા સિલા^{૨૨} મેરે સિયે હૈ.

કયું ઐસે નખીર^{૨૩} પર ન ફિદા હૂં કે જો ફરમાયે,
અચ્છે તો સબી કે હૈ શુરા મેરે સિયે હૈ.

ઐ શાફએ મહશર^{૨૪} જો કરે તૂ ન શફાઅત,
ફિર કોન વહાં તેરે સિવા મેરે સિયે હૈ.

- ૯ એકતા-પૂર્ણતા; ૧૦ કયામતના દિવસે; ૧૧ નાખુરા;
૧૨ મેંદીવાળો હાથ; ૧૩ લગાવેલો; ૧૪ બલકદાર લાલચોળ;
૧૫ રાહીદો-મરજવા; ૧૬ મુસાફિર; ૧૭ અક્લાકો અકબરના જયગોષ્ઠ;
૧૮ કાયલનો ટહુકા; ૧૯ બીજી દુનિયાના; ૨૦ બાદલા; ૨૧
મહમદ-પયગમ્બર; ૨૨ કયામતના રોજ સિફારસ કરનાર મહમદ
પયગમ્બર-ઈસુ ખ્રિસ્ત;

અણાહ કે રસ્તેથી મેં મૌત આગે રમસીદા,
અકસીર મહી એક દુઆ મેરે લિયે હૈ.

એ ચારહગીરો ૧૨૩ ચારહગીરીકી નહિ હાજત,
યેહ દર્દ હૈ, દારએ શકાર૪ મેરે લિયે હૈ.

હયા કર હૈ? જો હો સારી ખુદાઇ ૨૫ બીરદમુખાસિક,
દાશીર૭ હૈ અગર એક ખુદા મેરે લિયે હૈ.

જો સહાળતે અગિયારમે ૨૮ હસ દબાવ હો રજબેગાક,
હસ શખકી ૩૦ સખ હિઝબોહયા ૩૧ મેરે લિયે હૈ.

હૈ શુદ્ધ બહોત આમરે તેરા ફિર બી મિતમગર,
મખસુસ ૩૨ જેહ અન્દાજે જહા ૩૪ મેરે લિયે હૈ.

હૈ યૂ તો ફિદા અલ્લ સિયાહ ૩૫ પર સબી મયકશ ૩૬,
પર આજકી ધનધોર ઘટા મેરે લિયે હૈ.

—જયહુર.*

૨૩ દુનિયાદારી લોકો; ૨૪ દંભાજ; ૨૫ મુદ્દિ; ૨૬ સામે વિરોધ;
૨૭ બસ; ૨૮ અબવયાઓ; ૨૯ નીકર; ૩૦ સદામુણીની; ૩૧
સારમ-લાજ; ૩૨ સામાન્ય રીતે; ૩૩ ખાસ; ૩૪ આદ્યો શુદ્ધમ;
૫ કાળામેય; ૩૬ શરખી-નિશાખાજ.

* મૌલાના મહમદઅલી-૮ મી આલ-દંદિયા ખિલાફત દાન્ક
૧૦૨માં આ નજમો ગવાઈ હતી.

કુદરે કિસકા હય ખુદ સોચ લે ઝરા દિવમે,
ઝમાના કિમ પે ઉઠાતા હય^{૧૦} ઉઝીયાં મૈયાદ ! ૭

કુછ અપને વક્તકી બી યાદગાર રેહને કે,
મિટે હુઈંકા મિટાતા હય કયું નિશાં મૈયાદ ! ૮

મેહ યાદ રખ કે ખુદાકોલી મુહ દિખાના હય,
મિતમ તો મે તેરા છ ગાહે કર યહાં મૈયાદ ! ૯

ખુદા કરે ન ફલે નુખસે આરઝુ^{૧૧} તેરા,
મિટાએ ગુલશને હિમોહવા^{૧૨} ખિઝાં^{૧૩} મૈયાદ ! ૧૦

વેલ દિન ગએ કે હમે ઝિન્દગી કી હસરત^{૧૪} થી,
હુઝુલ^{૧૫} કલકી દેતા હય ધમકીયાં સૈયાદ ! ૧૧

ગુઝગી હય તેરી ગદુ બયાનીયાં^{૧૬} કયમર,
કે અપની જુલ ગયા નરતરાનીયાં^{૧૭} મૈયાદ ! ૧૨

—કયસર દેહલવી.

૭. તેરા !*

સકળ^૧ આ એકદિન દિ-દોરતા જન્મતનયાં તેરા !
 ઝમીયાં દામને ગુલ આયના ત્યા આસમાં તેરા !
 ગુમાર^૨ આલુદ^૩ મનલા^૪ આજકલ તેરા હૈ કયુ આખર^૫ !
 ચેહ મઝતુમોડી^૬ આદે હૈ કે છાયા હે ધુવા તેરા !
 હ સેહરાએ^૭ જહામે બેડ^૮ નકરીકી તરાહ અણુ હમ,
 મઆઝઝઅલાહ !^૯ સાવા રગ ચે અમનોઆમા^{૧૦} તેરા !
 કદનકે વાસ્તે બી હો ગયે મોહતાજ^{૧૧} ગેરોફે,
 ધુવા બે હસ્તોપા^{૧૨} હમ તરાહમે પીરો જવા તેના !
 અસીરીમે^{૧૩} રિહાઈકે^{૧૪} મઝે સગ જૂલ બપડે હૈ,
 કદસમે^{૧૫} છુટકે હિતા કગ હે મુર્ગે નાતવા^{૧૬} તેરા !

૧ નામ—કીર્તિ, ૨ વ ટોળીઆથી, ૩ છવાએયો ૪ પ્રકાર,
 ૫ જુલમથી પીડિતોની, ૬ રહ, ૭ મેહા, ૮ પ્રમુ ના કરે,
 ૯ શાન્તિ ૧૦ બી-નઓના, ૧૧ હાથ પમ વિનાના ૧૨ કેદમા-
 ગુલામીમા, ૧૩ છટની-સ્વતન્ત્રાની, ૧૪ પિંજરામાથી,
 ૧૫ કમતાકાત હસ.

* ૩૯ મી રાષ્ટ્રીય મદારાજામા ના ગીત ગવાયુ હતું

८. सिद्धेष्टां तेन ॥

ઉઠ અ હિંદી કે હે દર અસ્થર ચે હિંદોસ્તાં તેરા !
 જો બેગાનાર હે ના બવા-દાઉ હે બેચક મેહમાં તેરા !
 જો કુછ દેહના હે તુઝકો હાં ઉમે અળ કરકે અતલાદે,
 તેરા હો કર રહેગા એક દિન હિંદોસ્તાં તેરા !
 તેરા બ્યેપાર તેરા માપ તેરી સનઅતો ષહિરશત,
 તેરા સોદાપ સરોમિં હો રવાં હો કારવાં તેરા !
 ખજાના તેરા, તેરી ફાજ આર જંગી તેરા ઈબ્રા,
 ઉમુરે મમલેશતમે જોનણુલ હમદાસ્તાં તેરા !
 વો દિન આયે કંલાહી આપ તુહો હુકમરાં અપના,
 મુફીદા રાખો સુર્ખર ઉડના હો દુનિયામે નશાં તેરા !

१ छप्पकनमां; २ अजयया; ३ अपट; ४ हुत्तरकजा; ५ भरती;
६ सशकर; ७ हेरानो छाकिम; ८ लेदु; ९ छाकिम; १० लास लीसा
घिजा रंगनो त्रिरंगी स्वराज्यनो वावटो

६. करके दिखा देंगे*

अंजली तेरे अतिथि यु प्यास बुझा देंगे,
पानीकी तरफ अपना दम झूट गदा देंगे;
पागादे^१ मिनम होकर छ गलपने दुन्या पर,
दम मिरलेदीना^२ पीम कर र ग अपना जमा देंगे

जगतक है जहनमें तां और झून रोजमें दम,
मोटेजे न मुंद दहमें^३ दरतीका मिला देंगे;
आयेमें पले दम दम समझी^४ दमीयात^५ है,
अपमान में अपने दे जेदर की दिखा देंगे

दम झून रवां अपनी दर रजमें शुभअनअ^६,
जग मोल पर आवेगे तुशन छेवेंगे;
दां जंदमे अजजन दे दां दुश्मने ग्रीहन^७ दे,
मिट लगेजे दम को ओर तुनो की मिला देंगे

दम आदके मोअमोते^८ कुहेजे तेरा फिरमन,
ये आन अमर जगदी दुन्यासे जग देंगे,
दम जालो पके दम दे कालका पाम^९ करना,
दुश्मनो^{१०} पडे^{११} नारा दरमीज न जग देंगे

* १ शवभात; २ मेरीनी भाइ; ३ स-वधी; ४ जग-मती;
५ री-व; ६ ले-जनी, ७ निधामना अज्ञाती ८ रं-
१ १०००

રામએ^૧ સરે તુરગતકા^૨ પુરમોઝ^૩ અમાં મુનકર,
હમ આકમે^૪ મિલકર ભી તાલીમે^૫ વધ દેગે;
દિન્દીકા^૬ અમાં અસલમ કેહ કર નહી ફિર સકતી,
ને મુદસે કહા હમને વે કરકે દિખા દેગે.

—અસલમ.

૧૦. કુશ્તાગાને કાતપૂરક

હલ મુજકો ચન્દ લારાએ બેઝન નઝર પડે
દેખા કરીયો^૧ બાકે તો જુખમોમે - ચૂર દે

કુછ તિફલે^૨ ખુદ સાલકે હે ને ચુપ દે ખુદ મમર
બેચેન રેહ કેહ રહા હ કે હમ બેકુસૂર દે

આગેથે ઈસ લિયે કે બનાએ ખુદાક્ષ^૩ ધંધર
નીંદ આ ગઈ દે મુન્તિઝરે^૪ નફખે ચૂર દે.

૧૦ દીપક; ૧૧ કજરના માયાપરનો; ૧૨ ઉદિગમરી; ૧૩ ખડ.

• અસલમાં 'મુસ્લિમકો' ગવાય છે.

૧ નજક; ૨ બચ્ચા; ૩ નાની ઉમ્મરના; ૪ ગરજદ;
૫ વાટ નેઈએ છે, ૬ સર્વે સુતેલઓને જગાડનાર પ્રલયસૂરના.

૧૧. ખાકે હિન્દી

[૧]

અય ખાકે-હિંદી તેરી અ.મત? મે આર ગુમા હૈ,
 દગિયામે ફેરવે કુદગન તેરે બિચે ગવાઈ હૈ,
 તેરે જળિમે જે રહે દુરને અ.લ અવાઈ હૈ,
 અલદ રે જેમો હનનજી ઓજે પ્રજાને શા હૈ,
 હર સુગદ હૈ મદ ખિદમત ખુશીદ લુગ-માડી.
 કિ તેસે ગૃધતા^૧ હૈ નાગી^૨ દિઆસવટી.

[૨]

હમિ ખાકે ૧૨ દિનનસીમેરે અગમે દુમે વહ નરી,
 ચીનો અરજમે હેનીથી છ-સે આજશારી,^{૧૪}
 સારે જહામે જળથા વહસનકા^{૧૫} અઘર^{૧૬} તારી,^{૧૭}
 અરમો અગમ આતમકી સરખી હમકી,
 શમમે અદમ^{૧૮} નથી જળ ધુનાઈ અંલુમનમે,
 તામા^{૧૯} યા મદર^{૨૦} ખિનશરે પ્રમિ વાહિયેરે
 કુદનમે.^{૨૩}

† જુઓ પંચાંશઠ શ્લોક

૧ મહત્તા, ૨ સાક ૩ મહેરજાની, ૪ નગી, ૫ સવા, ૬ દેખીતું,
 ૭ શોભા, ૮ દળદમો ૯ પ્રકાશિત, ૧૦ ગુપ્તતા, ૧૧ ગિખર,
 ૧૨ જમીન, ૧૩ રમણીય, ૧૪ પા પિની રેલ ૧૫ જગતીયપદ,
 ૧ મેધ ૧૭ છત્રાએ-૧, ૧૮ જ્ઞાનદીપ, ૧૯ પ્રમાણિત ૨૦ ગુર્જ,
 ૨૧ ખુદિ, ૨૨ બમિ, ૨૩ પૂરાતન,

[૩]

જૌતમને આમરુ દી ઇમ માળદેરજ કુલનકો,
સરમદને હસ જમી પર સદેકે કિયા વતનકો,
અકબરને જામે-ઉલ્લખરખ અખસા હસ અબુમનકો,
સીયા લફસે અપને રાણાને હમ અમનકો,
સમ મુર-ખીર અપને ઇમ ખાકમેં તેહારક હૈ,
ટ્ટે હુગે અહુર હૈ યા અન્હી હુડીયા હૈ

[૪]

દીનારો દરમે અખતક ઉનજા અમર અયારક હૈ,
અપની રગોમે અખતક ઉનકા લહુ રના હૈ,
અખતક અસગમે દૂમી નાકુસ/૨૭ ફોગારક હૈ,
ફિરદૌમ ગોશ અમ તક કૈફિયત અન હૈ
કાશ્મીર સે અય હૈ જસતકા ગગ અમ તક,
શૈકતમે ખલ રહા હૈ હરિયાએ ગંચ અખતક

[૫]

અગલી સી તાજની હૈ ફયોમે નોગ ફયોમે,
કરતે હથ વજદ અખતક તાહિમ જગયો મે
અખતક વહી કડક હૈ ગિજની કે ગાદતોમે,
પરનીમી આ માર્ગ હૈ પગ દિનકે વધવતોમે
ગુલ સમઅ અબુમન હૈ મો અબુમન વહી હૈ,
પૂખમે વતન નહિ હૈ, ખાકે વનન વહી હૈ

[૬]

જરમો ને હો રહા દૈ જગદમ મમારક હમારા,
 દુનિયા મે મિટ રહા દૈ નામે નિશાં હમારા;
 કુલ કમ નહી અ. સમે ૩૦ ખાળે-ગેરાં હમારા,
 એક સાથ બેકદન દૈ હિન્દોરતાં હમારા;
 ઇત્તે જરે ખગુને જરખાદ હો રહે દૈ
 જિજ્ઞતસ નપીમ વારીમ ગદ્યતમે સો રહે હે.

[૭]

અય સુર દુખમે કોમીકર મસ ખવામમે જગા દે,
 જયા દુઆ ફસાનાકર કોનોંકો ફિર સુના દે;
 મુરફદ તમિઅનોંકા - અફમુર્દગી ૩૪ મિટા દે,
 ઉકને દુખમે શર રે ૩૫ હમ રૂખમે ફિખાં દે.
 દુખમે વતન મમાયે આંખોમે જર હોકર,
 મરમે ખુમાર હો કર ફિતમે સર ૩૬ હોકર.

[૮]

ઝૈનામે ૩૭ જોસ્તાકા મરનો મમન ૩૮ મુગારક,
 રંગીન તમિપનોંકા રંગે સુખન મુગારક;
 જુમજુમકે શુબ મુગારક ગુતમે અમન મુગારક,
 હમ બેકમોકા અપના પ્યારા વતન મુગારક.

૨૬ ઈજત, ૩૦ મોત, ૩૧ હજા, ૩૨ દેશરેખી ૩૩ કા, ૩૪ ચીમજાટ, ૩૫ ચીનગારી ૩૬ જાનંદ, ૩૭ ગદ્ય પ્રેમી, ૩૮ વખત,

ગુને૩૮ હમારે દિવડે ઇમ માગમે ખિનેગે,
ઇસ ખાન્મે ઉડે દે ઇમ ખાકમે મિનેગે

[૬]

હમ જૂરો૪૦ રાગ૪૧ હમકા નરે મહગ૪૨ વતનકા,
આખોડી રોશની હૈ જતરા ઇમ અબુમનમ,
દે ગરુક૪૪ મેહર જરો૪૫ ઇસ મગિલે કુદનમ,
તુનના હૈ મગે ગુનમે કાટા બી હમ ચમનમ,
ગો ગુમાગ મામ મિનખન૪૬ હૈ અપને તતકા,
મગ દર બી આહને હૈ ખાકે વતન કુદનમે

—અહમમ

૧૨. ખ્યારા વતન હમારા*

છુન છુન આગર હૈ હમ નો વદ હૈ ચમન હમાગ,
તન નો કહી, વડી પગ ગદતા હૈ મન હમારા
ખ્યારા વતન હમાગ ખ્યાગ વતન હમારા
ઇમકે હી આ જન મે હમ મગ કે મગ પને હૈ,
મિદિ હૈ ઇમખા જસમે નો ફને હૈ, ફને હૈ ખાગ૦

૩૬ કુવગુચ, ૪૦ શોધનાર, ૪૧ ગુપ, ૪૨ સવાર, ૪૩ અમમ ૮,
૪૪ દર્મી ૪૫ તમેમી, ૪૬ અગે

* ગુજો ખાગિ ૦ ૬

સગતી દે ગત કે મુર્ખા આખોમેં ખાકે ઇસકી,
હમકો દે પાકે કૃતી તામીર^૧ પાકે ઇસકી. પ્યારાં

મિટિને ઇસકી ક્યા ક્યા જમમેં દે ગુલ ખીલાયે,
ચુન ચુન કે ફલ જીમમે લોગો ને ઘર બનાયે. પ્યારાં

યે રામ બી યદીં પર ઘનશ્યામ બી યદીં પર,
ઐમે મલ્હાપુર^૨ દે ગુ-રે લયા કહીં પર ? પ્યારાં

જતીમ 'કોટિ' જમ્મે દે જોદ મેં ખિલાતા,
મજ્જકો યદીં ખિલાતા સમકો યદીં પીલાતા. પ્યારાં

ઇસકી લી રોશની દે ચહેરે પે મે ચમક દે,
દે હકીમેં મેં જોધારે ઇસકાહી તો નમક દે. પ્યારાં

ખાદિમ^૩ ઇસકે દે હમ મખદૂમ^૪ દે મેલ અપના,
પ્યારા વતન હમારા પ્યારા વતન હમારા.

મરાઠી

૧. સજિ સ્વનંતરે !*

માંગ^૧ કુઠે^૨ પાદુ^૩ તુલા^૪ સજિ સ્વનંતરે !
જનિં, વિજની માંગ કુકે ગમમિ મુમને !

કિરિવ મલા^૫ દાદિ દિશા,
કર મમ અજાન^૬ દશા !
કર માઝવા ગતિ દિપિસા !
પરિ તુ હો ઉમાજિ ઈએકલાં.

૧ કુઠે; ૨ જોડે; ૩ તને; ૪ મને; ૫ અન્ન વિનાની;
૬ રીવાની; ૭ માગી; ૮ એક વાર તે;

તુજ વિણુ જગ ગન્ય સકય વિકય વાસને.

તું મમ ધન ! તું ચ માન !
 તુ કવન ! તુ ચ પ્રણુ !
 તવ સ્થિત મજા પ્રમાણુ !
 અણુન^{૧૦} કિની અંત પાદગી.

હો પ્રસન્ન મજા પ્રણુતા^{૧૧} શીઘ્ર ૧૨ અભિમતે !

પ્રાણાદુન^{૧૩} અધિક સત્ય,
 સમ વિચાર, વચન, દુત્ય,
 પ્રણુ વિણુ જગ લઘુ અનિત્ય,
 તેથે તું નિત્ય ૧૪નાંદસી,

નેતે^{૧૫} મજા તુજ મંગે રાદણ્યા તિથે. ।

—દેવરંડ દિગક.

૬ મને; ૧૦ હૈન્નુપાણુ; ૧૧ નમન કરતા મને; ૧૨ પ્રિય !
 ૧૩ પ્રાણુગી; ૧૪ ધગે છે; ૧૫ દોઈ ન્.

૨. માઝયા જન્મભૂમીયે નાંવજી

સદી ગુણ વાહુની^૧ ધન્ય ! માતે,
અગી^૨ રૂપસમ્પન્ન તું ગનિરતુણાઃ
તું કામધેનુ ! ખરી દૃષ્ટવધી !
સદા લોભલા લોક સારા ગુણા.
વા વૈભવાલા ગુઝયા પાહુરીયાં,
મલા સૂતી^૩ વૃત્તાર્ય હોતે જરી;
સામર્થ્ય નામો^૪ ગુઝયા આર્યભૂમી,
તસે^૫ પાહિલે મી ન કાઠે તરી ।

૧

માતે ! મહાત્મે ગુણે, તત્ત્વવેત્તે,
ગુણે ગર યોધે, ગુણે સત્કવિ,
શ્રેણી યમાચી, સદા માઝયા જો,
મના^૬ પૂજની^૭ આપુલ્યા જાંકરી !
યાંચી^૮ યશે જયા નયા સદગુણાંનાં,
મલા અપિતી ધ્યેય તે ગે^૯ જરી;
સામર્થ્ય નામો^૪ ગુઝયા આર્યભૂમી,
તસે^૫ પાહિલે મી ન કાઠે તરી ।

૨

૧ વદન કરીને; ૨ એવી; ૩ અદિતીય; ૪ નામમાં; ૫ તેણે;
૬ હે ! ૭ મનને; ૮ ચેતાના; ૯ નમાવે છે; ૧૦ લે કે;

તુઝયા મળેનાર ૧૧ આરમ્બતાઆ,
 મહાસાગરીઆ જરી મીન^{૧૨} મી,
 ઝાલો^{૧૩} તરી^{૧૪} જે તુષા મન્મનાચી,
 કધીહો^{૧૫} કધીહો ન હોણે^{૧૬} કમી !
 ૧૬ આઈ ! ગુરુસ્થાન અન્તી^{૧૭} જગાયે,
 તુઝે ! પાત^{૧૮} રાંકા ન કાઠી^{૧૯} જરી;
 સામર્થ્ય નામી તુઝયા આર્પખૂમી,
 તસે પાહિલે^{૨૦} મી ન કાઠે તરી !

વારા^{૨૧} તુઝયા સ્પર્શને^{૨૨} શુદ્ધ ઝાલા,
 મક્કા લાધલા ! બાઅ હે^{૨૩} કેવડે;
 માતે ! સ્વયે^{૨૪} દેશિ જે અન પા યી,
 સુધા બાપુડી કાયશી ત્યા ૧૬ પુડે.
 તં બાજમીશી^{૨૦} મક્કા સ્કન્ધિ^{૨૧} અંકી !
 સુખાચી ખુરી હીય^{૨૨} સીમા પુરી !
 સામર્થ્ય નામી તુઝયા આર્પખૂમી,
 તસે પાહિલે^{૨૩} મી ન કાઠે તરી ! ૪

—રેવરંડ ટિળક.

૩. ખરે પુદારી*

ખરે પુદારી ૧ કધીં જન્મની હિન્દ મહાસેર હાથરા !
માંગ રે આપા કરણાકરા ૧

વીર્યવન્ત નર ઉદાર હૃદયે, સત્વધીર જે ખરે,
મનાને સિદ્ધ વાણિને ૩ કરે;

અધિકારામ્યા મોહીં પડુની મેલે હોઈ જનની,
અશી નય બીતિ જ્યાંમ્યા મની,

અધિકારોદ્ભવ વિતારાશિક્ષા વિકલેપ જાડ સ્વયે,
કલ્પના અમી જ્યાંનાં ન યે;

અભિપ્રાય ગંભીર જ્યાંયે, નિશ્ચય જ્યાંયા પુરા,
માનધન ! સ ય જ્યાંયી ધિરા;

જનવંચક ૭ વદની માપાબહુજોક્ષિતાંલા,
નય બીતિ કાઢી ૯ નિષેધિના ત્યાંજસા,
જાતી નકો મુગુટ જલુરત્ની નૃગારિકા,
પરિ આ ૧૩ ૧૦ કંટકમુગુટે વિડજિલેલે ૧૧ શિરા,

૧ આગેવાન; ૨ કહે છે, ૩ હાથથી; ૪ જન્મમાં મૂળ
સમાન; ૫ પોતે વેચાઈ જઈએ, ૬ વાણી; ૭ પૂતારા; ૮ માયાથી
ભરાર વાળીને, ૯ લગી ૧૦ ગમે છે, ૧૧ પીડિત.

પુઢાગી ગામ્ય નાવ લા નરા !

ઉચ ઉચ રવિમંડળ ન્યામ્યા વિભૂતિલા^{૧૨} ભેટને,
[શંખના^{૧૩} ધૂળ જગાચી જુથેં;

મનાંત કિવા જનાંત કિંવા વનાંત જે સારણે,
જગામ્ય તેચ પુઢારી સણે !

જાજે^{૧૪} ચદવિહી યોગ્યાવરતી^{૧૫} કળ સુખી^{૧૬} જાણુહી,
ભેવર^{૧૭} પુઢાકાર^{૧૮} પાવલી^{૧૯} !

મુડીંત^{૨૦} ધરૂની^{૨૧} ધર્મ મહાભર પુદતી^{૨૨} સરસાવલી^{૨૩} !
સ્વાયેં જુથેવ^{૨૪} જાણાવલી^{૨૫} !

હી^{૨૬} ઉદાર ભારી સમર્થ^{૨૭} જોક્ષાવયા !
પરિ કૃતી ખાદતાં^{૨૮} મનાંત ઉપજે દયા !
હીં જુબુદિતેં જાણુ^{૨૯} જુતેંચ^{૩૦} નાચાવયા !
પુદેં ધાવતી ભેવર તોંવર આગેચ્યા ઝાંકુમ,
દિમેના તિલ્લપ્રાય^{૩૧} આગરા !

૧૨ પ્રભાવ; ૧૩ અડતી નથી; ૧૪ પસાણે; ૧૫ યોડા ઉપર;
૧૬ કળવાળાં રમકડાં, ૧૭ ન્યાં સુખી; ૧૮ આગેવાની;
૧૯ મેળવતાં થયાં, ૨૦ મૂઢીમાં; ૨૧ ધરીને; ૨૨ આગળ ધર્યા;
૨૩ મૂઝાએલા; ૨૪ એ રમકડાં; ૨૫ જોડવામાં; ૨૬ ભેઈને;
૨૭ નાંખે કે; ૨૮ નાચવામાં; ૨૯ આચય

૪. પુરેં જાણુતોં મીચ માજેં બલ#

હા એક કલેતર^૧ જાવારે ગળયા,
 હુજ માજી હા સિદ્ધ ઝકકાવતો,
 હા 'જાદસા અધ'મેલા' લપાને,
 હપોની^૨ મદાબ્યાધ ડોકાવતો;
 હેં પદતાંચે ઉભે કુદ ધોડે, જ
 મદામાગર ચે પુરેં પશ્વત્ર !
 બોલા દવે તે, મલા કાપ ત્યાચેં ?
 પુરેં જાણુતોં મીચ માજેં બલ.

બુગોચ હા ટોન બોટાતલ માજયા,
 નકો અન્તગયા^૩ તુમી ૧૧ધોરવી,
 પાકીન એક દિની મીચ મારે,
 કુદેં ઝાંકલેચે^૪ તુમે તે ગવિ !
 હીં પંચમૂને મલા ૧૨શેવિજ્યારી,
 ખરેં મામતોં મી ન જવાકુમ,
 બોલા દવે તે, મલા કાપ ત્યાચેં ?
 પુરેં જાણુતોં મીચ માજેં બલ.

૧ બાજી, ૨ હાથીનું બાજક; ૩ અલે છે, ૪ ધયો;
 ૫ અધમૂઝો, ૬ લપાઈને; ૭ પથરા; ૮ અબ્બોચીડ, ૯ આંખળી;
 ૧૦ આકાશ, ૧૧ મોગઈ; ૧૨ હાળી રાખેયો છે ? ૧૩ સેવનાર,

મી ઇશ્વરાચ્યા જગત્કારણાચ્યા,
 ખરી હેતુચી પૂતતા^{૨૧} મંગલ !
 બોલા હવે તેં, મલા કામ ત્યાચેં ?
 પુરેં જાણતોં મીચ માઝેં જલ.

—રેવરંડ ટિળક.

૫. બ્રાહ્મણ કિંવા મહારજ

મીંજ બ્રાહ્મણ વા મહાર મી,
 ગણીં ન કરણાલાચરે કમી
 ચા સુખીતિલ શ્રદ્ધિવપણ,
 તેંચ^૪ તેંચ હેં મનુષ્યપણ:

માંગલ્યાચી હી ખેવ,
 દીસ્તવ દેષન મી જીવ;
 હિચ્ચાહિ^૭ બોલા,

૨૧ પૂર્તિ.

૧ હું; ૨ દોષને ધણ; ૩ દિવ્યતા; ૪ તે જ; ૫ ભંડાર;
 ૬ આને માટે; ૭ અવના; ૮ મૂલ્ય;

જાણી મહર્ષી,
 રૂઝુ^{૧૮} દુર્ગલા,
 ઉચ્છી^{૧૯} જાણ

જનની, તીપમ રઠેડા મી,
 જન્મમુમિમેવાધર્મી.

માના માનાચેં રાગેવેં ।
 દસેં અસે કવણુ દાવેં ।
 ખાખન અવધ્યાંઆ રસાધા,
 દેષન એવેસા^{૨૩} માયા;

નિજમુએં જાણ,
 અવધેં ફેડિન,
 મરન જાણ ।

રોડિન^{૨૪} યુરુપદ માત્રે મી,
 જન્મમુમિમેવાધર્મી.

દેખાખનનીઆનનીઅ,
 કરીન અવધ્યાંનાં ઉચ્છ,
 ને જાણજુ મર^{૨૫} મદાર મી,
 જાણ અગ્ની મગ મવા કમી;

૧૮ રૂઝી; ૧૯ ઉચ્છે છે; ૨૩ ગાંડો; ૨૧ મુંચવણ; ૨૨ સાતો;
 ૨૩ એવા માટે, ૨૪ સાજની સખીસ; ૨૫ પાતિ;

૬. રણુશિંગ*

।ગરિવર માઝ્યા મી ચઢતોં,
 શિંગ એકઠાં ધુંકીતોં !
 જા, જા ! પડ તિકડે 'મનઈ'
 કામ તુઝેં ગેથેં નાહોં.
 સકત ચુલુદોં મજા નવેં,
 હેં માઝે રણુશિંગ રહવેં !

સામ્રાજ્ય ઝીસતે,
 ધકલે, ઝનિજલે,
 ભુલવે, જગેવે,

આપે ઉગનિય તે કગિનોં,
 શિંગ એકઠા ધુંકીનોં !

“નવયુગ ! નવયુગ ! નવયુગ હો !”
 શિંગ ફાગિનેં દા પટાલો !
 યા રણુવાઘા સરગુ ધરિયા,
 જા નાહોં તર મગ ઝનિયા !

૧ શરવાડી, ૨ જોડિયે, ૩ સૂડિ અમેલા, ૪ મરી અમેલા,
 ૫ અવાજ, ૬ જાઓ, ૭ ચાલ્યા જાઓ,

નવયુગ આણે,
માઝે માણે,
મનમન ૧૬ધાણે,

મહાપુત્ર જયગીતા ગાતો,
સિંચ એકદાં ધૂંકીતો !

નવયુગ અર્પા ૧૭નવેપણ,
ધ ધે તે અપુણે કરન;
દિનીક આણે મન નિપુણ,
તરી ૧૮નિર્દિશિય વંચ પણ !

દે ન દુઝાણે,
અમેવ સધુણે,
પદન કવિણે

ગાકતિ, ૧૯ ગુઝયા ગમ્તવિનો !
સિંચ એકદાં ધૂંકીતો !

—દેવદંડ દિગક.

૭. પ્રિયકર દિલ્હિસ્તાન !*

પ્રિયકર દિલ્હિસ્તાન ! અમુચા પ્રિયકર દિલ્હિસ્તાન !
હા અમુચા દો બગોલાચા િયામ નમે ઉપમાન !

સરે સુખાની ખાજુ અમુચા મર સુખાચી ખાજુ !
દે અભિમાનાગે, મીઝામ ગે અમુચા ગંગ નિધાન

દે જન્મમૃતિ ! હ તન મન પન ધે તુમા,
તર ઉપમર્ગનં ન મિત્ર કારે તુમા !
દે દિલ્હીએર માખ્ય ન આન્દા અનિ દુખવા.

મુખકર તર ગે ખ્યાન, નિગર સુખકર તર ગે ખ્યાન !
જો જનનીયા, જો જનકાયા, ગેનોમ તુમ દી આન !

અમુચા પ્રિયકર દિલ્હિસ્તાન !

—કેવડું રિખક.

૮. દેશભક્તાયે ઉદ્દગાર*

દુર્દેવે જગિ વામ હા મજ ૧ થડે યાં ગોર કારાગૃહી,
 નિષ્ઠા ઈશપદી અસે, મજ કંધી ચિંતા નમે અદ્વપદી;
 દેશપ્રીતિવતા જનકૃપમલિવે રવાટે પુત્રે અંતરી,
 હા આનંદસુગંધ દિવ્ય પમરે મર્વત્ર પૃથ્વીવરી ! ૧

પાપાણ્ણભિત્તિગૃહવામ ન બાંધિવામ,
 યા સૃષ્ટિયા દરિતિ જદ્દ ન મન્મનાસ;
 જ્યામ્યા મની દ્રઢ વસે નિજદેશભક્તિ,
 વાટે તયાં ન ઓવડી ખતનીતિખીતિ. ૨

હા સ્વતત્ર જરિ દેહ જનસેવ,
 નીચ લોક મજ્યા ૫ છગતીય,
 હે સ્વતત્ર મન જોવરિ ૬ગહે,
 મી સ્વતત્ર વર તોવરિ ૭આહે. ૩

જદ્દ હે મન ૮મદીય કરાયા
 કાણુ રે ! જન સમર્થ ૯જગીં યા ?
 તો સમર્થદિ નમે કલિકાવ, -
 હે સ્વતત્ર મન મર્વદિ કાગ. ૪

૧ યાવ; ૨ વધે છે, ૩ લેગ ગાવ; ૪ નહિ હોય; ૫ છગ કરો, ૬ રહે છે; ૭ છું; ૮ માત્ર, ૯ જનમા;

દ્રોહસ્વાર્થતટા, અર્પણપજ્જા, દુર્જીતનીલોત્પલા,
 બેદગ્રાહવતી, કુનીતિવહની, દારિદ્ર્યવેદાકુલા;
 મત્સર્ય—અમ—દલ—ધીરમકરા,^{૧૦} નાનાપદાવર્તિની,
 ૧૧ઐરા હી પરતત્રતાવિષનદી માંગલ્યવિધ્વંગિની. ૫

કર્મજ્ઞાનતટા, સુર્પણ્ણજ્જા, મદ્ગતનીલોત્પલા,
 રોધગ્રાહવતી, સુનીતિવહની, અપત્તિવેદાકુલા;
 ધર્મોદાર્ય—વિવેક—ધીરમકરા, નાનાકલાવર્તિની,
 હી સ્વાતન્ત્ર્યસુધાનદી સુવિમલા માંગલ્યમંવર્ધિની. ૬

—મહુર ચિદ્દેવીશ્વર

૯. કવિ આણિ સ્વતંત્રતા*

કવિ— ‘સ્વતંત્રને ! ગે ! તવ જન્મ કાઠે ?
 ખાતે ! મનોદાગિણિ ! બેલ માને ?

સ્વતંત્રતા—“ પ્રાણામદી અર્પિતિ વીર જ્યે
 દેશાર્ય, ધેને નિજ જન્મ તેયે ”

૧૦ મજા; ૧૧ એવ

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! હે લલિતે ! નિવાસ
તુઝા કુંડ તો ? વદ યા જનનામ ?’

સ્વતંત્રતા— “જ્યા જ્યા હૃદી ચચળ રૂપે જોજો
તે તે નિવાસસ્થય માન રહેલે ” ૨

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! કામિનિ ! મર્વઆમ
સિદ્ધીમ નેષ્ઠ તવ કાણુ મશ ?’

સ્વતંત્રતા— “જો ને ત્યજે ઉત્તરિલા જગાસ,
તો કાલ ભાવી પુરવીલય આસ. ” ૩

કવિ— ‘સ્વતંત્રતે ! માનિનિ ! શક્તિમૂલ
તુઝે અમે ચેથ કયાત ? જોય ?’

સ્વતંત્રતા— “જો જો પ્રગ્ભીકલ લોકપાલ
દુષ્કર્મ ત્યાએ મમ શક્તિમૂલ.” ૪

કવિ— “સ્વતંત્રતે ! નિર્લય ચિત કાઠે !
હે ચંચલે ! લીલ ! રમે ? પદ્મી તે ?’

સ્વતંત્રતા— “જેથે નુરે બેઠ, વિરોધ ને.હ,
તેથે રમે નિર્લય ચિત બા ! હે.” ૫

● જુઓ પરિશિષ્ટ ક અમે છનો અનુવાદ છે

૧. જોલે, ૨ કરચું; ૩ લેઈ નય છે, ૪ પૂરો, ૫ કહે,
૬ રહેનો નથી,

મિ— ‘સ્વતંત્રતે ! ઝે ! તુમ ધન્યતા તી
વાટેવ^૭ દૃશ્યાણિ ! ‘કધી’ ‘સ્વચિર્તા’

સ્વતંત્રતા—“સામ્રાજ્ય બા ! હોમંત્ર શાંતતેયે,
તેં પ્રાપ્ત તેજ્ઞાં પદ ધન્યતેયે.” ૬

—મહુર ચિરણીસ.

ગુજરાતી

૧. જય જય ગરવી ગુજરાત !

જય જય ગરવી ગુજરાત !
જય જય ગરવી ગુજરાત;
દીપે આર્યું પરજાત,

૧૨૪ પ્રકાશને ગગગગગ દુઃખી, પ્રેમશીર્ષ અંકીત,
તું બહુવ બહુવ નિજ પતતિ સહેને, પ્રેમઅગ્નિની રીત-

હોયી તુજ સુન્દર માત,
જય જય ગરવી ગુજરાત !

ઉત્તરમા અન્ના માત,

પૂરવમા કાળી માત;

છે દક્ષિણ દિશામા કરન્ત રક્ષા, કુન્તેશ્વર મહાદેવ;
ને મોમનાથ ને દ્વારકેશ એ, પશ્ચિમ કુળ દે—

છે સહાયમા સાક્ષાત,

જય જય ગરી ગુજરાત ! ૨

નદી તાપી નર્મદા ભેંસ,

મહી ને મીછ પલુ ભેય;

વળા ભેય સુભટના ભુદગમણુને, ગનાગર સાગર;
પર્વત ઉપરથી વીર પૂર્વે, દે આશિષ જયકર—

એ એ મોએ સદ્ ગત;

જય જય ગરી ગુજરાત ! ૩

તે અન્હિલવાડના રંગ,

તે સિદ્ધગજ જયમગ;

તે રગ મકી પલુ અધિક સરમ રગ, ઘસે સત્વરે માત,
શુભ શકુન દિસે મધ્યાહ્ન ગોલશે, વીતી ગઈ છે રાત—

જન ધૂમે નર્મદા માથ;

જય જય ગરી ગુજરાત ! ૪

—કવિ નર્મદ.

૨. ગુણવંતી ગુજરાત

ગુણવંતી ગુજરાત, અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !
નમીએ નમીએ માત ! અમારી ગુણવંતી ગુજરાત ! (ધ્રુવ)

મેધિરા તુજ મણિમંડપમાં આ મૂઠી રણાં અમ પદીપઃ
માત મીડી તુજ ચરણ પડીને માગીએ શુભ આશિષ !
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ગીડા મનોહર વાડી આ તારી નંદનવનથી રે અમોક્ષઃ
રસપ્રસાદાં વીણતાં વીણતાં ત્યાં કરીએ નિત્ય ક્રમોક્ષ !
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

મન મહંત અનંત વીરોન્વી વ્દાક્ષી અમારી માત !
જય જય કરવા તારી જમતમા અર્પણ કરીએ જનત !
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ઉંડા પોર અરણ્ય વિશે કે સુંદર ઉપવન માંય,
દેશ વિદેશ અહોનિશઃ અંતર એકજ તારી ઓંક !
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

સરયુ સરિતા રમમર અમીજરણાં રત્નાકર જરપૂર,
પુલ્કયશ્રુમિ ફળાશ્રુ જમૂમી માત ! રમે અમ ઉરે !
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

હિંદુ મુસલમાન, પારસી, સર્વે માત ! અમે તુમ્ર જાળ !
 અંગ ઉમંગ ભરી નવરંગે કરીએ સેવા સદુ કાળ !
 અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

ઉર પ્રભાત સમાં અજવાળી, યજ્ઞ દે અંધાર !
 એક સ્વરે સદુ ગગન ગજવતો, કરીએ જય જયકાર !
 અમારી ગુણવંતી ગુજરાત !

—ખખરહાર.

૩. ગુજરાત

ધન્ય હો ! ધન્ય જ પુણ્ય પ્રદેશ !
 અમારો ગુણિયત ગુર્જર દેશઃ
 કૃષ્ણ^૧ ચન્દ્રની કૌમુદી^૨ ઉજ્જો,
 કીધ પ્રભુએ ય સ્વદેશઃ
 અમારો ગુણિયત ગુર્જર દેશ ધન્ય હો !
 આર્યનું આગરૂતીયે ઉપરાણ,
 તપોવન ભૃગુવસિષ્ઠના લાણ;

૧ અંધારીઆના-ખાઠેલી રાતના, ૨ આંટની, ૩ રાધે,

ગીતાના ગાનારા મહાગજ,
પાર્યના^૪ માગ્યીનાં જ્ઞાનં ગલ્પઃ^૫;

પ્રીમ રામચી બ જૂનાં,

કુરપાઞ્ચથી ચે પ્રાગ્નીન,
સોમનાથ, ગિરિનગર, દ્વારિકા
કુગધુમ પધ્ધનચિલીન.

ઉભીને કાલમિન્દુને^૬ તીર
ખગતે ગંધર્ગી બન્ધ પુમીર. ધન્ય દેવ^૭

રથગ્રેયથગ નરપત્રવના પુત્ર,
નદી ને તળાવ ફેરી કુબર.

ક્રોમગ્રી કવિતા મુમ મુગમાગ,
મિન્દુ જ્ઞાનં દે મોતીના ધાગ;

જગજૂનાં નિજ ખીલ ગર્ભતો

ફૂતો સામર આગ;

જામર ઉલ્લાસી મુરચે મરચો

વનમાં જ્ઞાનં રનગજ.

ગિરિત્રિરિ શિખગશિખગ ૧૦નોદન્ત

મન્દિરે પગ ને મન્તમદન્ત ધન્ય દેવ

૪ જનુન ૫ પવાનમરત, ૬ કાલપી હરિષે, ૭ ખીને ખીરી,
૮ દમ, ૯ સિદની યાગ, ૧૦ મોદે-ચોમે

પૂર્વથી પશ્ચિમ અને પ્રદક્ષિણ,
 બ્દાણુ ભરી નહેતી તેમ નિદ્રાસ,
 મોઢી આગણુ ઉતરે જ યુરોપ,
 રીણુવા ૧૧વાડીના દક્ષરોપ
 રીણુ ન રીણુએ ૧૨પુણ્યપાગરી
 અમ અમમૃગિની જાગ,
 જગમોહન મુગર્ધ નગરી ગુરૂવો ।
 શુ પાથર્યો દિનખામ
 નિત્ય નવક્રમે ખીસે ૧૩અભિરામ
 લક્ષ્મીમહેર્મે લક્ષ્મીનાં ધામ મન્ય હો ।
 એળી, અણિયો, પાટલીનો પેગ,
 એધવે માળુની ૧૪મોનલ એગ,
 ઉડવે ૧૫આઆહી હિંગલાવ,
 બનિ લક્ષ્મીનો ૧૬૧૬ન જમાવ;
 અંત આખે યે નિજ અપમેધ
 માળુમા દાકની ૩૫ી વેધ,
 ગણુતતપ્પા, જાગમોહના,
 સુન્દરતાનો સું હો ।
 આર્ધસુન્દરી । નથી અવનીમાં

છુગ રૂપગુણની જોડઃ
જાણ કુંકુમ, ફર કંકણમાર,
કન્ધનાં મળ્યાં તેજશબ્દમાર. ધન્ય દેવ !

જેનરો ન્હાનાં, ન્હાનીગી પોત,
નાતજને ન્હાનકિયા પોત;
સત્રીજાયાનાં ન્હાનસ રાજ્ય,
ધર્મના ન્હાનકડા જ મમાજ,
જદ માબુકો વર્યા પૂર્વે

ન્હાનાં પ્રાણના તન્ન,
એ પુરાતનના પદ્મયા
આ અમ જીવનમન્ન;

એક ફલવેલે ફલતાં ફલ,
અમાગં એક મુગન્ધ અમુલ. ધન્ય દેવ !

દેવ નિજ તજી ધર્મને દાગ
આગરે મુકામુ મફતી જ્ઞાન
ધર્મીર ખરસીનો મત્તાર
જમવર્ણિતદામે રૂઝાનુપ હિદાર.

જવાબી યાચાગુનુ આ

મહાન મુખગાર;

દિન રૂમલમિન પાગીગોને

અદિયા તીરથદાર;

પ્રભુ છે એક, જુગિ છે એક,—
પિતા છે એક, માતા છે એક,—
આપણે એકની પ્રભા અનેક. ધન્ય હો !

નથી ૧૮૨મી સમશેરોના ઘાવ,
નથી સમ ઘણા ગ્રીવા એ ઘાવ;
શ્રી કૃષ્ણે કુરુક્ષેત્રની મહા
લીલાં મન, જાણે હજી ય પળાય;
એક ઇંદરના વનકેસરીએ,

ભડરીર બાપારાવ,
વિશ્વવન્ધ સુરગકુળ રથામી
ચિતોડ કાંધ યશઃજાવઃ
જન્મજુગિ દયાનન્દનાં ધામ,
ગામીનાં ગીતાજીવન ૧૯નિષ્કામ. ધન્ય હો !

સુરતના રમિક રંગીલા રાજ,
શુદ્ધિધનભર્યો ૨૦ગ્રીનગર સમાજ;
શરવીર ઔરંગઝીર યશવાન,
કૃષ્ણના માર્ગસિક્ક મન્તાન,
ખંડખંડ વિસ્તરતો દિન્દી
મહામાગર મહારેવે,
તીરતીર જઈ રથામી ગુજરી

ગંધાનોની રાવેય;
 મદાસાગરના પૃથ્વિવિશાળ,
 સરોવર કીધાં ગુર્જરી બાળ. ધન્ય દે! !

વનેવન લીલો રચદામોદાગ,
 જગતનો દીપે યુ અમુલ્ય બાગ !
 રુમળ્યાં જોતે રમણજાગ,
 સનામંડપ સમ રકથર્માગાર;

ભાગીએ કંઈ કૃષ્ણવારો
 ઝાંઝાળિમાં યુ લીધ !

ત્રિમિશ્રમ કૃષ્ણાર ઉડાવી
 દિલ્લનાં રજપરિભગ દાધ !

દિન્દમાતાની લાડિલી બાળ !

ગુર્જરી ! જપ ! જપ ! તવ ચિગ્નગ ! ધન્ય દે !

— ન્દાનાલાલ.

૪. ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

જય જય મારા ગુર્જર પીરો !

આવો રંક, ફરીર, અમીરો ! આજે દિવસ ઉગ્યો ૧રજિયાત;
ધોધ પ્રકાશ તથા ઝીવીને ઝગમગતી કરવી મ્હોલાત;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧

આજે હંસો શુ તમ માથે ?

મીઠાં નમે હૃદયે-કે ગાયે ?-ને જ છતાં ખૂંડી તરવાર !
દેંડી છો મૃદુ ખૂંડાં શઓ સજો હૃદયનાં નર દયિવાર !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨

હોય વિષયે દરે રો હાલો ?

ધપના ધપતા આગળ આસો : ૨અમ રડી ધુમધુ છે આજ;
ધન રડી છે આ તમ કરમાં, ને ભારતની અમુધખ ભાજ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૩

નથી હૃદય ગીતી ૪અરિજોનાં નિજ હૃદયો કરવા પ્રભુભંગ;
નથી વિજયના રંગ ગધિરમાં જ્યાં જન રક્ત ભરે ૫હુરંગ;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૪

૧ રજિયાત ચર્મજે એવો-રજિયામણો, ૨ મોખરે, ૩ સોલી, ઝગત, ૪ હૃદયથી અંધારો,

પ્રેમ વમે ત્યાં દોષ રહે ક્યાં ?

આકાશે અંધાર વહે ક્યાં, જ્યાં દિનકરનો દયા પ્રકાશ !

શાંતદીપ^૭ મગગો જ્યાં અંતર ત્યાં અજ્ઞાન તણો છે નાશ;

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૫

મરદાની મુજ ગુર્જર વીગ્ર !

કાર્યધુન્ધર, શરૂ અધીરા ! મુખ ધોવનનો મર પ્રતાપ;

અંગ રધિર ઉછળે નભ અડતાં; ભરો હરોને દર્શ અમાપ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૬

ભૂત^૮ બધું પાછળ છે મૂકું—

આજ ઉરે નવજીવન ફૂટ્યું, દુનિયા મધે નવી દેખાય !

નવ આગે નવ હારમેધમવા આજે પાદ^૯ અશ્વીન દાય;

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૭

આપણુ ગુણગરના ગુજરાતી !

દૃષ્ટાધરા અદ્ભુત મદમાતી, ભારતદ્વજ જિતે ભડરીર;
સાહમ, સૌર્ય, અડગ શ્રમથી જે થાવજમાં^{૧૨} ગાજે રણધીર;
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૦

આવો નવરસના રઢિયાળા !

ગિરિગજ્જરમાંભરી ઉછાળા કેસરિયાથુ^{૧૩} રમતા બાળ !
વાધમૂછ પકડીને ફરતા કાઠી ઘોડીના રખવાળ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૧

તીચે તીચે ગુચિતા^{૧૪} રથાપી :

ગરબી સાબમતી ને તાપી, ભરે નર્મદા નવનવ વર;
ગુણી ગોમતી, સરસ્વતી ને કમલમંગાનું જળ શર !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૨

છે અદ્ભુતતા એ કંઈ જૂદી !

પશ્ચિમ માગરનાં જળ ફેદી ઉછળી ગગન કો^{૧૫} નિજ લેગ,
વિંધ્ય અને ગિરનાર દિશા બે ઝેબી ખાસે પડતું બોમ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૩

એવાં ઓ ગુર્જર મતાનો !

હિંદુ, પારશી, મુસલમાનો, ખ્રિસ્તી, જૈન કે તૈન અલેલ^{૧૬} !
જુગજુ જુગ^{૧૭} બીડીને આવો એક જ પ્રેમ તળી છે વેલ !
ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૪

આહો આડગ બાંધવ ટેકીલા !

દેવ વિશે બનવું નવ ૧૮ બહીલા, દેવ કદી નવ આપે છત;
અંતરગિપુનો ૧૯ કરો પરાજય પ્રથમ અખાંડ ધરી ઉર પ્રીત !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૫

દેવે શું રહેશે અયડાયા ?

હજાર વર્ષાતણી જડ માયા પડી હૃદયમાં છે પથરાઇ,
ઉકેલતાં પરદેશ ઉરે તો નિજ અંધાર ૨૦ વધે ધુંધવાઇ;

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૬

લોચનના ૨૧ પડદા છો ખોલી !

બૂત ૨૨ બધાં ખાનાં ઉર ફેલી તેને પ્રથમ કરો બળદીન;
સ્વામિબળે ઓ ગુજર વીરા ! ચતુર્ આપણે છે સ્વાધીન !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૭

રહેવું શુદ્ધ વચન મન કંમે :

સાર એ જ દીઠો સહુ ધર્મે, તો ક્યમ ધર્મએ પતિત નિદાન ?
પ્રેમ તહીં ધિક્કાર રહે નહિ : ધિક્કારે નહિ પ્રભુનું સ્થાન.

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૮

એવા શુદ્ધ બનીને આવો !

પછી આડગ તમ પગ બિડાવો, હજાર હાથીનૃત્યાં ન્તેર;
જપકુંકુમનાં પડશે પમવાં ડગલે ડગલે રઠ્ઠાંરેડોર :

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૧૯

૧૮ બીના, ૧૯ દેહ માલિન સત્તુ, ૨૦ અજ્ઞાન રૂપી અધિકાર,
૨૧ આંખો, ૨૨ કામ, ક્રોધ, લોભ મોહરૂપી બુનો, ૨૩ ટેરોર,

ઓ આ ચાપ બધે અજવાળા !

ઉધડ્યાં પુણ્ય પ્રભાત રસાળાં ! ઉધડ્યાં ભાગ્ય ભનેરાં દેશ !
રણુશિંગા ફુંકાય ફરી આઃ કર્મવીર ! હઠસો નવ રજલેશ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૦

સ્વપ્ન ફળે જુગજૂનાં માથે :

દેવ ફિરસ્તા હિતરી રામે, પયગંબર ને પીર અનેક;
સગાઇ સ્વર્ગ તણી ભૂસેલી હઠ બંધામે ફરી વિશેષ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૧

કુંકુમયાળ અનેરી કાવો !

પત્નીઓ, પુત્રીઓ, આતો ! માતાઓ, ભગિનીઓ સર્વ !
પડખે અમ હિનીને રાખો ગરવી ગુજરાતજીનો ગર્વ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૨

જય જય મારા ગુર્જર વીરા !

આજ અંધીરા ઉરના ચીરા જીવનને જાણે નહિ રખજેખ;
મરવું તો રસાને રંગરવું, કાપર જોળે ધરના ગોખ;

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૩

સ્વેતરૂ ધમ્મ ભારતમાં રાખો !

યાશે પુણ્ય વરસતી તોપો, શત્રો સહુ શણુગાર સ્વરૂપ;
જગબંધુત્વ લણી તમ દ્વારે દુનિયા યાશે નીન અનૂપ !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત ! ૨૪

ધન્ય ધન્ય મોહનની લીલા !

પુણ્યભંયો પ્રભુપાદ રસીલા ઘર ઘર ભરે નવીન પ્રભાત !

સત્વર ચીરા ! ખડો મોખરે, ગજવો જ્ય જ્ય ભારતમાત !

ઓ ગુજરાત ! ઓ ગુજરાત !

૨૫

—ખમ્બરદાર.

૫. ગુજડી*

અવતોષો વિદેશી લોકો,

રોકો દ્રષ્ટિ આ વગ્યામા,

ના ભાળો, ના ભાળો,

ગાતુર ! આતક તરયામાં

નવર્માવન કો નારી,

રદી લીલી સાડી ધારી,

ભાન હન્દ્રિગેષ રુ ખાડી,

અષ્ટાદશ^૧ વનસ્પતિની વાડી,

વિચિત્રેન્દ્ર વિદગમ અનંત વદન—અવતોષો॥૦

પરોંત્રીન યહ ટપવા રહેવા

ટાલ પડે સિર સરમુ ભરી !

ભાતું એથી મરવું—એ જમિ.

ગુલામ દાદર કાયર પદવી

હિન્દુ કાળા નામે કરી !

ભાતું એથી મરવું—એ જમિ.

શકે ન કાંઈ કરી એ જાળક

મરદમૂજ મુખ દબુ ન ખીલી !

દાગે રા મહેશ્વા—એ જમિ.

વણજામા^૪ ઉછર્ણો તે દાગે

ફળે બળેથી^૫ ઉકળા !

દાગે રા કહેણા—એ જમિ.

નથી રાંકડા, નથી ખાયવા

નથી રહેવા નિત્ય દાસ^૬ સત્તા;

કયમ ગાજી ન કહીએ !—એ જમિ.

૧ બીજું, ૨ કયા, ૩ ખાવા, ૪ બિરિયા ઉત્રાપી

જાવા, ૫ પરાણે, ૬ સરખવા,

પણ શેવડી મરસ ^૫સાકર ક્યારે ?
મારી ભરત જૂમિ—

નવપલ્લવ રચન રચન સોહે,
નવરંગી રમણી મનડાં મોહે,
જાણે વાડી વિશ્વભરની હોએ—
મારી ભરત જૂમિ—

સાથે વિશ્વભરવાલી તું ઝાઝી,
સમૃદ્ધિ રવાભાવિક બધી ઉસાજી,
તને પ્રભુએ કરી પ્રિય પ્રમુખાજી,—
મારી ભરત જૂમિ—

શ્રીઓ પણ અગ્રગા જે બાકી,
તેણે દેશમંત્રિત મમગા દાખી,
ધતિદાસજી છે એનો માખી,—
મારી ભરત જૂમિ—

તારા દાર્પ ત્યારે યવને ભાજ્યા,
સ્મદાસિય નિર્મળ બુદ્ધિવાળાં,
અદા ! “દેવા કમાડે પડે ન તાળા,”
મારી ભરત જૂમિ—

પતંગલિ, ચાત્રામન, આદિની

પ્રોદ વાણી જ્યાં હજીએ હિસુક કહ્યું નિત્ય ખીવાયે,

અમ ભવ્ય ભરતનૂમિ આએ—

વર્ગચી ખાંનકીન મુનિનું તપોવનજ અમ આએ !

[૩]

અમ ભવ્ય ભરતનૂમિ આએ—

વડું પુણ્યભુવન અમ આએ,

ધ્વજવાદિની ગાગી અરૂંધતી, મૈત્રેયી, સાવિત્રી સીતા સતી,

દમપંતી, દ્રૌપદી, તારુમતી, કમધાવતી, દુર્ગાવતી, કુશવતી

સતીની સામ્બત કીર્તિ ગાર્હ જ્યાં કુશવધુ કૃતાર્થ થાયે,

અમ ભવ્ય ભરતનૂમિ આએ—

મરસ્વતીની લાડલી મળીનું પુણ્ય ભુવન અમ આએ !

[૪]

અમ ભવ્ય ભરતનૂમિ આએ—

વડું વીર હોત અમ આએ.

ભાર્ગવ, રાધવ, બીષ્મ, બીમ નેકોળ, કર્ણ અભેમન્યુ અર્જુને

મોર્ય શમ્ભરિ, મિહિરાજ ને દર દમ્ભીર મદુઆખ તારજ તે

પૃથુ જ્યમત પ્રતાપ આદિને

નામે અમર હજી હો જ્યાં આર્યતજાં હિમાદે,

અમ ભવ્ય ભરતનૂમિ આએ—

મતકીર્તિ ગમિક્ક સિગવંનું વીર હોત અમ આએ !

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

વડી કાવ્યકુંજ અમ આએ,

રામાયણ ભારતના ઝડપિ કવિ; કાળિદાસ ભાભૂતિ, ભારવિ,
દંડી, ખાણ, જયદેવ, દાક્ષ કવિ પ્રવરસેન, સુરચંદ, ચંદ રવિ,
ગુલસી, પ્રેમાનંદ પુરા કવિ, ભારતેંદુ ગંધિમ ત્રિપાડી વળી
નવીન પ્રસાદી રસામૃતની જહિ અપ્પૂટ અવનવી પામે

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

અમર કવીશ્વરની દોડામણિ કાવ્યકુંજ અમ આએ !

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

વડી આર્ય માત અમ આએ,

ચરણ પખાળે જલધિ પ્રીતથી, પદ્મજલ પૂજે પુષ્પ પત્રથી,
ભાતુ કરે ત્રણ કાળ આરતી, વાયુ વાગે ત્રિવિધ સદા ગતિ,
નિર્ભંગ નદીઓ લક્ષિત લારયથી મૃદુ મર્મર કક્ષરવ-પિલામથી
સુગંધ દીસે દશ દિશ પ્રદાશતી,

પ્રેમતણા ઉપદાર આર્પી વળી જય જય જન ગાયે—
જય જય જય જન ગાયે,

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

બૂધંડળ મંડન જનનંદન ધન્ય માત અમ આએ !

—કેશવલાલ મુવ.

૯. માડીની ઝુંપડી

દુઃખિયાંનો વિસામો રે, માડી તારી ઝુંપડી,
 રણુ વગડાનો જાથોરે આધળીઆની લાકડી.
 કુંજ નિકુંજે લચી ૧વલ્લરી, ૨નિર્જરીઆં મંતાય,
 ૩અમલ કમલ દલ પર પળીડાં, ૪હાલીયાને ગાય,
 રઢિયાળી એ વાડીરે, ૫સોહવતી ને ઝુંપડી,
 આજે ખાવા ધાની રે નિર્જન રણુમા ઝુંપડી—દુઃખિયાં.

ધર્મ કર્મ રસ કસ લુટાયા ધર ૫ધરવખરી હીર,
 છતી મંતતિ મરવ લુટાયા, ૭એચાયાં તુજ ચીર;
 લુટાતી ઓ માડી રે, ખાલી તારી ઝુંપડી,
 ખાલી તોમે મ્હારી રે, માડી તારી ઝુંપડી—દુઃખિયાં.

ધન મચી ખેતર સુદનીઆ, ૬૧ પ્રેમી ચોપામ,
 રાલી વિભુની આખડી દેખી ૫ળીડા પામે ત્રાસ,
 તેને સોડે રહાતી રે, માડી તારી ઝુંપડી,
 પોપળીઆં શી પાતી રે, આછી મડી રાખડી—દુઃખિયાં.

૭વિંટયાં મિચાણે મરગા, અવસ પડ્યાં તુજ આજ,
 હામ કપોને દડધૂત કરીને રણુવગડે દે માર,

૧ વેલી, ૨ ઝરણા, ૩ નિર્મળ ૪ સોહામણી લાગતી,
 ૫ તથરચીલું, ૬ મોડમા ધાવતી, ૭ પરદેગ,

[૫]

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

વડી કાવ્યકુંજ અમ આએ,

રામાયણ ભારતના ઋષિ કવિ; કાળિદાસ ભવભૂતિ, ભારવિ,
દેડી, બાણ, જયદેવ, હાલ કવિ પ્રવરસેન, સુરચંદ, ચંદ રવિ,
વૃક્ષસી, પ્રેમાનંદ પુગ કવિ, ભારતેંદુ ગાંધિમ ત્રિપાઠી વળી
નવીન પ્રસાદી રસામૃતની જહિં અખૂટ અવનવી પાયે

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

અમર કવીશ્વરની કાઠામણિ કાવ્યકુંજ અમ આએ !

[૬]

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

વડી આર્ય માત અમ આએ,

ચરણ પખાણે જલધિ પ્રીતથી, પડ્મકણ્ઠ પૂજે પુષ્પ પત્રથી,
ભાતુ કરે તણ કાળ આરતી, વાયુ વાગે ત્રિવિધ સદા ગતિ,
નિર્ભય નદીઓ લક્ષિત સારથી મૃદુ મર્મર કક્ષરવ-નિસાસથી
સુગંધ દીસે દશ દિશ પ્રદાસતી,

પ્રેમતણે ઉપહાર અર્પી વળી જય જય જન ગાયે—

જય જય જય જન ગાયે,

અમ ભવ્ય ભરતભૂમિ આએ—

ભૂમંડળ મંડન જનનંદન ધન્ય માત અમ આએ !

—કેશવલાલ દુધા.

૯. માડીની ઝુંપડી

દુ ખિયાનો વિસામો રે, માડી તારી ઝુંપડી,
રણુ વગડાનો છાયોરે આધળીઆની લાકડી.
કુંજ નિકુજે લયી ^૧વહારી, ^૨નિર્મરીઆં મંતામ,
ઐઅમલ કમલ દલ પગ પખીડા, ઘઠાલીનાને ગાય,
ગઢિયાળી એ વાડીરે ^૩સોહવતી ને ઝુંપડી,
આજે ખાના ધાની રે નિર્જન રણુમા ઝુંપડી—દુ ખિયાં

ધર્મ કર્મ રસ કર્મ હુટાયા ધર ^૪ધરવખરી હીર,
છતી મતતિ મરત હુટાયુ, ખેચાયાં તુજ ચીર,
હુટાતી એ માડી રે, ખાલી તારી ઝુંપડી,
ખાલી તોયે મ્હારી રે, માડી તાગી ઝુંપડી—દુ ખિયાં.

ધન મયી ખેતર સુખીઆ, દન ગ્રેનોં ચોપામ,
રાલી વિભુની આખડી દેખી પખીડા પામે ત્રાસ,
તેને સોઠે રહાતી ^૫રે, માડી તારી ઝુંપડી,
પોવણીઆ શી પાતી રે, આગી મડી મળડી—દુ ખિયાં.

વન^૬ વિટયા મિચાણે સવળા, અવલ પડ્યાં તુજ માળ,
મમ ક્યોને દડધૂત દરીને રણુવગડે ^૭માગ,

૧ વેળી, ૨ ઝરણા, ૩ નિર્મળ ૪ સોહામળી લાકડી
૫ સચરનીડુ, ૬ ગોડમા ધાવતી ૭ મગ્ગેજ,

અંકે લેવા ધાતીરે, તેને માતા રાકડી,
શીગી જાંચે જાતી રે, માડી તારી કુંપડી—દુઃખિયાં.

- કણકણ કાળે જીવનવન વિઝે તુજ જાણડાં પાંખ,
પણ સુખદુઃખનાં લ્હાણાં જોવા, ઠરતી તુજ પર આંખ;
અંતે તુ મંધરતી રે માતા મ્હારી દુબળી,
મળુનો પથ દાખરતીરે, માડી તારી કુંપડી—દુઃખિયાં.

તુંજ જીવન અમ તુ સર્વસ્વ, તુંજ ૧૦ સુધાનો સાર,
મર્તિમતી વતસપતા દેતી, તુ ૨૧ મુગ્ધોકનું દાર;
નંનવન શી વ્હાવી રે, જામને તારી કુંપડી,
જન્મમૂર્ખિત્ર ૧ પાળીરે, રાજગારીયુ કુંપડી—દુઃખિયાં.

—સ્વ. જીવાભાઈ પટેલ.

૧૦. ઓ ભરતભૂમિના પહાડો !

ઓ ભરતભૂમિના પહાડો !

તમ શિંગ પૂગ્યા આકાશ,
તમ જેવા જગમા બીજા
નથી ૧ ઉખત ઝાંની પામ !
છે ઘોઠ પ્રતાપ તમારો,
તમ ભયજ છે ભડાગ !
મુજ ભરતભૂમિનો જગમા
વરતાવો જય જયકાર !

૧

ઓ ભ તભૂમિની નદીઓ !

તમ સદર ચિત્ર ચિત્ર !
તમ જેવી જગમા મીઠી
નથી કાઈ પરમ પરિત્ર !
૨ સુગભીરી, ધીરી, સીરી,
તમ પુણ્યકથા આવાર,
મુજ ભરતભૂમિનો જગમા
વરતાવો જય જયકાર !

૨

ઓ ભરતભૂમિના પુત્રો !

મુજ દેશતણા નરરત્ન !

જે ગયા ધ્રુમવી ધરણી
 કરીને કંઈ લાખ પ્રયત્ન !
 તમ શૌર્ય અને તમ પ્રીતિ
 ભરખે વીરા સહુ ઠાર !
 મુજ ભરતબૂગિનો જગમાં
 વરતાવો જય જયકાર ! ૩
 —ખખરદાર.

૧૧. હિન્દ કીર્તન

ઉપાધાસ સમ હિન્દજ્વલમંગલ
 ઉપાખંડધર એકજ હિન્દ !
 હિમશંગાધર, અરુણતરુણ
 રસ ગૌરવગૌર તપેશ્વર હિન્દ !
 હિન્દ આદ્યા આત્મજ્યોતીન્દ્ર પું !
 પ્રતાપ રશ્મિ પુંજ રવીન્દ્ર !
 પ્રયંડ જ્વાલા ઉગ્ર ઝળહળે—
 સૈમ રોમઃ પ્રિય ગવરેશ્વર દિન્દ !

સતીશ સમ લવ્ય મહા નાયક
સ્વરૂપ મસ્ત પરમાત્મ પ્રદુષ્ઠ ।

તુજસમ મંત્રારે જોગી ગણુ-
તેત્રીથકોટિ તું પર ફૂલ ।

હિન્દી મહારાષ્ટ્રીય સમાજે
ભક્ત સપૂત તુજ ભગવે બેખ-

પ્રભુ રાજ્યનો પ્રોજાજીવ ઝુડો-
ધરી ઝૂઝે જગ જોદ સુરેખ.

પૂરીના પાર્થિવ ઇન્દુ તું
પુગી ધૂમશે પૂર્ણ કયાપ,

મુક્ત ચાર ચન્દની ને ચન્દન
જગના હરશે કંઈ સંતાપ ।

દેશદેશના સ્વરાજ્યસ્વર્ગે
લોકલિતનો જનમે ઇન્દ્ર ।

જગના જન ગજો તું રક્ષક
પ્રભુ પયગામે રહેશે હિન્દ ।

—સલિત.

૧૨. એક દિન એવો આવશે

એક દિન એવો આવશે

જ્યારે અમીઝરણાં ઝરતા પૃથ્વીનેય પલાળશે,
એક દિન એવો આવશે.

૧ કળિદાળમાં પશુ પીર એવા આર્યભૂમિમાં પાકશે,
નિજવીર્યથી ભૂમિભક્તિથી આ સૃષ્ટિનેય ધ્રુજવશે. એક૦

રામ, અર્જુન, બીષ્મ જેવા ધર્મ, સંગ પ્રતાપ ને,
હમિરાજ, યોગીરાજ, શુર્જરાજનેય ભુક્ષાવશે. એક૦

શિખિરાજ, ભગિરથરાજ સમ પરમાર્થજીવન ગાળશે,
મેવાડમાં ભડ બીષ્મ અંધારાજને વિસરાવશે. એક૦

૨ પરબ્રહ્મનિષ્ઠ વસિષ્ઠ વિશ્વામિત્ર ઋષિના પાદને,
પ્રેમે નમી નિરુવાચ્ય નેતા આર્યદેશ ઉદ્ધારશે. એક૦

આત્મમગ્ન પામી જાધા આ પુત્ર ભારતવર્ષના,
નિર્ભય તણી મૂર્તિ બની સૌ સ્વાર્થને તુચ્છકારશે. એક૦

આ દેહ કાચો ૩ કુંભ આત્મા જનિત્ય દિવ્ય પ્રદાશશે,
દેહ સત્યપર એ શત્રુના ગંધામમાં સૌ ચાલશે. એક૦

આ દુઃખ ને બૂખના પડે પોઠાર ચારે દિશથી,
ભાંધીય મંગળ ગીતના ધ્વનિ મંદ મધુરા ચાલશે. એક૭

મરુપ દેશના જેવી ઉજડ ભૂમિ સર્વ ભારતવર્ષની,
રૂળ પ્રુણથી લચી મુંદરી સમ એકલી અહીં મહાલગે. એક૮

અહીંથી મહાસીર મહારથી ટંકાર કરતા શસ્ત્રના,
પરદેશમાં જઈ દરાબ્યના શુદ્ધ ધર્મને શીખવાડશે. એક૯

પૂર્વે થયા નહોતા વળી સ્વપ્ને ન ઉતકર્ષા સીર તે,
આ પુત્રીને કરી સ્વર્ગ સર્વ દેવનેય ઉતારશે એક૦

—મગનભાઈ પટેલ.

૧૩. જન્મભૂમિનું જય મંગળ

જય મંગળ ત્રિપ જન્મભૂમિનું ગળતીએ:—
ભગીરથ સમ વિરલ વીર, ભારતી સુભટ સુધીર,
ઉર સંમુદ્રને હિમાલયે ઉછાળીએ— ૧૪૦

જનની અંક ઝુલીએ, ઝનુની રંગ ઝીલીએ,
આત્મબળ ઉજાણથી બધું ઉજાળીએ— ૧૪૧

સત્ય અર્થ મળતો થાઓ, વિગ્રહ વાવટો હોયો,
સાર ધર્મથી ધરા સદા નુગ્મીએ— ૪૫૦

સત્યથી સત્યવાય રવત્વ, મમજીએ ધર્મ પ્રવૃત્ત,
ધુમીએ અનુમી જગ તો મચાલીએ— ૪૫૦

જૂતળ ફેડી ફેડીએ, લડી જડો ડબ્બેડીએ,
દોર ને દમામ દેશનો જમારીએ— ૪૫૦

સ્થિતિસમય સીકારીએ, પ્રસિપ્ત યોજીએ,
જાતને સ્વદેશ હાજ કાં ન હોગીએ— ૪૫૦

માત દીન દુહાપ છે, સપુત પીગ પિછનીએ,
દુધ દિપાનીએ, ઉમગને વધાનીએ— ૪૫૦

દેશસેવના સુધર્મ, અન્ય ન કર્તવ્ય કર્મ,
આત્મભાવથી બધું પ્રભુમય પિછનીએ— ૪૫૦

—લલિત

ક્યા હજો હિમાલય જોવો ?

ક્યાં પુણ્ય પવિત્ર ગંગ ?

ક્યા મળે અસૌકિક એવા

મહુ દેશ તણા બહુ રંગ !

ક્યાં મુનિ ઇશ્વરજન બેસી

કરતા પ્રભું પંચ ઉત્તેશ ?—

અમે દેશી, દેશી, દેશી !

ઓ દિવ્ય અમારો દેશ !

૩

ક્યાં શમ મુધિદિર ધુમ્મા ?

ક્યા ગત્યર્થ અર્જુન બીમ ?

ક્યાં રજપુતરીઝ ઝુમ્મા ?

બલ દાખવવા અમીમ !

રે ભૂલીયે તે રીતે શી,

અમ અંતરથી લવલેશ ?—

અમે દેશી, દેશી, દેશી !

ઓ દિવ્ય અમારો દેશ !

૪

નથી રે જીવનું ઈપર આશો,

હે પારકી આશ નિરાશ;

નથી કર ધરવો કા પ સે,

સ્વાયમનો હે ઉદાસ;

કંઈ પુણ્ય પ્રભાગ પ્રવેશા,

અહીં દે અમને ઉપદેશ —

અમે દેશી, દેશી, દેશી ।

ઓ દિવ્ય અમારો દેશ ।

૫

ધમ ધમ ધરણી ધુજનીય,

અમ દેશ તણાં કરી ગાન;

જય જય જયનાદ કરીય,

દહસ્ય મોંઘા અમ પ્રાણુ ।—

એ ભક્તિ વક્ષી હિર, તે રસી

દેખે શક્તિ પરમેશ ।

અમે દેશી, દેશી, દેશી ।

ઓ દિવ્ય અમારો દેશ ।

૬

—ખખરદાર.

૧૪. જનની સેવન

જનની સેવનનો મધુમધુરો^૧ અવસર ક્યાં મળેરે,
અવસર ક્યાં મળેરે, જગજીવ્યું ફળેરે.
જનની૦

નવનિધ લાડે નિશદિન બુધવે,
હિરહીરે પાતી દૈયે હુલવે,
અદ્ય સાદું પણ અમિત^૩ ભારનું ક્યાં વળેરે;
જનની૦

મધુપુર ગૌરવ વદને મલકે,
મંજુલ મોહક અન્તર ઝલકે,
નવનવ સાજે^૪ શીખપ દે, સાને^૫ પજો પળેરે;
જનની૦

ઉત્તમ શોણિત^૭ જનની કાળે,
રેલાયે શં વધુ કે'વાશે,
હિરમત્ ક્યાંથી ભારતિ ક્ષિત કાયા દળેરે !
જનની૦

—વસંતવિનોદી.

૧ મધ જેવો મધુર, ૨ હૃદયનું, સત્વ-દૃઢ. ૩ અસાધારણ,
૪ સાજ સજ, ૫ શીખામણ. ૬ સાનવડે, ૭ લોહી.

૧૬. સ્વદેશભક્તિ

સ્વદેશની ભક્તિ રે, કે કોઈ વિરલા જાણે.
સ્વતંત્રતાના ગસની રે,
હૃદયે જત કોઈ પરમાણે... .. ૨૬.

* * * *

તણે પદાર્થ છે દેશભક્તિમાં,
ધર્મ અર્થ વળી કામ;
સ્વદેશભક્તને દેશની પ્રીતિ,—
મોક્ષ એ, સુખ કેરુ ધામ;
કે રૂએ નહિ બીજુ રે,
મરત એ દેશ અભિમાને.....સ્વદેશની.

માટે સ્વદેશીઓ બધુ મારા,
ધરી અંતર આ ઉપદેશ,
ભરતભૂમિ પામી ઉદય દિનોદિન,
ઉજળી રહે હમેશ;
કે એમ કરેા ઉદય રે,
ચુકા ન ચોટ નિશાને... ..સ્વદેશની.

—સ્વ. હરિલાલ ધ્રુવ.

૧૭. ભારતભૂમિનું જયકીર્તન.

મળી ભારત સતાન, એકતાન મન પ્રાણ

ગાઓ ભારતના યગોગાન,

ભારતભૂમિ તુલ્ય નહિ કોઇ રયાન,

નહિં અદ્રિ^૧ દિમાદ્રિ સમાન;

ફલગતી વસુમતી, સ્રોતસ્વતી પુષ્પવતી,

ચતપ^૨ડ રતનું નિધાન,

ચાઓ ભારતનો જય !

જય ભારતનો જય !

ગાઓ ભારતનો જય !

શુ ભય ? શું ભય ?

ગાઓ ભારતનો જય.

વિરયોનિ^૩ આ ભૂમિ વીરની જનની,

વ્યાપી રહી રઆગાનરજની,

સુગમીર એ તિમિર^૪ કદિ નહિ રહે ચિર,

દેખા દેશે દીપ્ત દિનમણી.—ચાઓ.

રામભૂમિ,^૫ કર્ણાટક, કુર્જ, મધ્યપ્રાન્ત,

માલવ, સિન્ધ, પંચવનદીધામ;

૧ પહાડ, ૨ અજ્ઞાનરૂપી સર્પ, ૩ અધમર, ૪ અચોક્કસ,
૫ પંજાબ,

સગ, મદ્ર, ^૬ ગુર્જરાષ્ટ્ર, મહારાષ્ટ્ર, મૌરાષ્ટ્ર,
અલ્લદેશ ને ગજપુત્રસ્થાન —યાગો.

હિન્દુ જૈન, શિખ, જૌષ ખ્રિસ્તિ, મુસલમાન,
પાગસી, ચાંદી ને પાલ,

ભારતના સહુ પુત્ર, યહ પરપર મિત્ર,
ધારી ચિત્ત ગણના મમાન —યાગો.

હિન્દુમુખિ દુષ્ક કુળી, દારિદ્ર્ય વિસ્તાર,
સખતીર્થ કરી વાગવાર,

હડી હડિ રે હિસાહે માગી માગી પ્રભુ સાહે,
ધરી હસ્ત કરો રે ઉદાર. —યાગો.

કેમ કરો બીર ! કરો માદમ આશ્રય,
ચ તો ધર્મ સ્ત તો જય :

હિનલિજ હીનમન ^૭ ઐકમથી પામશુ બધ
માતામુખ હિનજવલ કમેથી શુ ભય ? —યાગો.

—સ્વ. કૃષ્ણગવ ભોળાનાથ

૧૮. કોની કોની છે ગુજરાત ?

કોની કોની છે ગુજરાત ?

પૂર્વજ જેના જે વળા આજે જન્મધણી ગુજરાતી વણા;^૧
કાંઈ રીતની તોપણ ને વળા આર્ય ધર્મને રાખી રક્ષા

તેની તેની છે ગુજરાત,
પછી હોય મમે તે જાત,
તેની તેની છે ગુજરાત.

વળા પરદેશી ખીજા જેને જૂમિયે પાળી મોટા કર્યા;
પરધર્મી પણ દિલ દમ્બજનના માતલણુ તે ભાઈ કર્યા.

તેની તેની છે ગુજરાત,
પછી હોય મમ તે જાત,
તેની તેની છે ગુજરાત.

નર્મદ કે' ગુજરાતી ભાઈયો, માતને અર્થે મંપ ધરે;
ખ તે બધન તોડી રણે સડે મૂઝી જયસુખ જમે ભરે.

ત્રેમ શૌર્યને કરી પ્રખ્યાત,
તે તે મંની છે ગુજરાત;
તે તે સઉની છે ગુજરાત.

—કવિ નર્મદ.

૧૬. ભરતભૂમિનું જયગીત

ભરતભૂમિના શર પુત્ર તે રહ્યા અમે શું રડી રડી
 રહ્યા અમે શું રડી રડી.
 ખજલગીતા ઉછળે ખીજા ત્યાં રહ્યા અમે શું પડી પડી

શું ગયા રામ ને કૃષ્ણ અમારા વીરા
 બીમાર્જુન આદિ ગયા શું પાંડવ ધીમ
 શું ગયા દ્રોણ ને કર્ણ બીજા બહુ ગાજી
 પૃથુ જયમલ મિલ્લ પ્રતાપ અને શિવાજી

એ સહુ વીરોએ વરમાવી જ્યાં સૌર્યતણી ખુમ ઝડી ઝડી
 સૌર્યતણી ખુમ ઝડી ઝડી
 —ભરતભૂમિના.

ક્યાં ગયા જમુના વગી બહુપુત્રા તે
 ક્યાં મિથુ તાપી નર્મદા માખમતી ક્યાં તે
 ક્યાં કૃષ્ણા ગોદાવરી અને કાવેરી
 ક્યાં મહા નદી ને મઢી વીરલી ધણેરી

એ સર્વ નદીનું પૂર ઉછળતું મથું હવે શું ચડી ચડી
 મથું હવે શું ચડી ચડી
 —ભરતભૂમિના.

મયા ગયુ રણભિનું નેજ, ગૌર્ય ક્ષત્રીનું
કયા ગર્ભ વૈશ્વની જ્વિતિ, થયુ માં હીણું
શુ મયા ગર રજપૂત, ધરા ધુળાવી
શું મયા મરાઠા વીર આણુ વરતાવી

એ સહુની હવે શુ કથી કથીને વાતજ કરનું બડી બડી
વાતજ કરનું બડી બડી
—ભરતભૂમિના.

શી યુરોપ ફેરી ધમ આજ ફરકામે
શી દક્ષિ ફેરી છે આજ અમેરિકાએ
જાપાન મન્યુ શું આજ ધરા કંપાવી
જમ ભેષ રશું છે સૌર્ય, કુતુક દર્સાવી

એ અમે ત્યારે શું સુના થાકી ખુમ પરસ્પર લડી લડી
ખુમ પરસ્પર લડી લડી
—ભરતભૂમિના.

• શુ હૃદય થયાં છે આજ ગન્ય દંષ્ટ એવાં
લાગે ન ૪કટુ વચનમાણુ, વચનાં જેવાં
શું ગયુ દને ચૈતન્ય, જડાવ મમાયુ
શુ દેશભક્તિનું પ્રેમઝરણુ ચુકાયુ

રે વી' બંધુએ એ દૌનયશઘ્નો મુગીયું ક્યાંસુધી પડી પડી
મુગીયું ક્યાંસુધી પડી પડી
—ભરતભૂમિના.

શુ પડીશુ નહિ મેદાન, સૌમ્યથી ધૂમવા
 શત્રુને નાંખવા હેડ, પાદરજ ધૂમવા
 કેશરિયાં^૭ ધરીને બંગ કિમંગ ઉમંગકે
 શુ ધુમીશુ નહિ રણમાંય કિધર ઉછંગકે

શું છુટી થઈ તવચાર અમારી, ફરી ન યાગે ખડી ખડી
 ફરી ન યાગે ખડી ખડી
 —મરતભૂમિના.

અમ હૃદય ગૌરવઅંગાગ^૮ નથી હોવાયો
 સમયે કાવાનગ મમેા ઉવટમે આલ્યો
 ભારતની ધગની હેડ અમે ધૂમીશું
 જયજયજયજય જયકાર રણે જ કરીશું

એ આશા અમાગી જયગીતે ને જયકંઠાએ જડી જડી
 જયકંઠાએ જડી જડી
 —મરતભૂમિના.

—ખમ્બરદાર.

૨૦. ગુજરાતનો યજ્ઞકુંડ*

દુઃખમાં શરા રે, ઓ ગુજરાતી વીરા !

આવો, પૂરા રે, ખમવા દુઃખના ચીરા !

હડકડ પૂટે કોડ હડકડ, પર્વત કુંડે ફાટે;

ઝગઝગ જવાળા બ્યોમ જળાવેઃ ઉભા રહો હદ વાટે !

દુઃખમાં શરા રે ! ૧

નથી પડવું યાહોમ કરીને આજે ૧અંધશરાનું;

નથી અખળને દમવુંઃ આ છે જડચેતનનું હ્દાલું !

દુઃખમાં શરા રે ! ૨

સત્ય જ પ્રભુના પ્રાણ અમારા, મત્સ જ અંજ અમારા;

સત્ય જ રક્ત પહે અમ નસમાં, મત્સ જ વ્રત અમ ન્યારા !

દુઃખમાં શરા રે ! ૩

માયા સૌ ધરઆર તણી ને સુખની ડોળી દફની;

આત્મશૌર્યનાં શ્વેત મળ્યાં પટ, ના કાયરની કફની;

દુઃખમાં શરા રે ! ૪

પાપ પડ્યા, વિનવ્યા કંઈ કંઈ, શું હૃદયવીણને રટવું ?

હવે પડ્યા રગડવા રણ ત્યાં ના દહવું, ના હડવું !

દુઃખમાં શરા રે ! ૫

ભારતદુઃખ શિરે અમ લેતાં, હૈયા કેમ ન ફૂટે ?
ઓ ભારત ! નિધિરૂપાર ઉતરજો અમ શમ્ભુમને પૂલે ।

દુઃખમાં શરા રે । ૬.

વાટે ઘાટે જાતી શરે, થાય રમશાની દુનિયા;
નવસંખ્યા આંખે વ્યોમ કે રુવે પણ, પાછું જુએ ન મરણિયા !

દુઃખમાં શરા રે । ૭

એજ અસખની ધૂન અમારી, મૂજે મુખ દુઃખ રહેવું:
બેડીની જડ જડતાં અરિ પણ આખર રોગે એવું:

દુઃખમાં શરા રે । ૮

કૃતિ અમોલી ભારત ફેરી આજ અમારે હાથે:
ઓ નીરા ! જમને ઝંખવરી આ ગરવી ગુજરાતે ।

દુઃખમાં શરા રે । ૯

ધર્મક્ષેત્ર એ, કર્મક્ષેત્ર એ, એ રણક્ષેત્ર અનેઈ !
જયજય કોને ભાગ્ય અદ્ય એ પ્રુણ જ ભારતકેઈ ?

દુઃખમાં શરા રે, ઓ ગુજરાતી વીગ !

ગાળે પૂરા રે મય પ્રેમરમધીરા ! ૧૦

—ખમ્ભરદાર.

૨૧. ઓ હિન્દ !

ઝૂરી ઝૂરી હવે ક્યાં મૂંઝી ગ્લેતું !
ઓ હિન્દ ! ત્હારું અહિં દુઃખ શું રેણું ? ઝૂરી. ૧

કળિમાં ખવાઈ તું મરવીર જાપી,
મરે જખમ તેમાં તું આ તબાઈ ! ઝૂરી. ૧

ઉંચ કુસિન ત્હારું ગૂર અમીરી,
રે શું ધર્યો હવે હાથ ફાંટી ? ઝૂરી. ૨

સમણે તુ હાથ રે મૂકી શું મૂરે !
હાથ આ ત્હારો હૃદય મુજ ચૂરે ! ઝૂરી. ૩

દુઃખનું છવાયું છે વાદળ માથે,
રે કોણુ હાથ ધરી રહે સાથે ! ઝૂરી. ૪

કોણુ ઉદારે રે કોણુ ઉગારે !
આ દુઃખસાગરથી કોણુ તારે ! ઝૂરી. ૫

આજ સુંગાર સૌ પુજ્યા વરૂંદ્યો,
પૂર્ણ વૈરાગ્ય નિરાગે મું રચુંદ્યો ! ઝૂરી. ૬

ઓ માતા! માત મુજ હિન્દ?
 જની આજ કુભાગ્યે રંક!
 તુજ પુત્ર કુછન્દી ઉક્યા,
 કર્તવ્ય—ધર્મને ચૂક્યા;

તું પ્રેર અમોને, પ્રેર માત ! કર્તવ્ય—વેદિમાં જ બળવા,
 તું માત તણા ઉદ્ધાર કાજ નિજ પ્રાણ ચરણ તુજ ધરવા.

ઓ ભારતના સંતાન ?
 કયમ જુસ્સા જાતિઅભિમાન ?
 કયમ સ્વાર્થ આપના શોધો ?
 કર્તવ્ય માર્ગ કયમ ચૂકો ?

કંઈ રૂપે માનવી કોડ દેશમાં, રંક બિચારાં બૂખે,
 કયમ ગમે ભોગ વિલાસ દેહના ? સુખી ત્હમે નિજ સુખે.

કંઈ જાળ ભમે રડવડતાં,
 તે ખુણે માનવી સડતાં;
 કંઈ રૂપે રંક વિધવાઓ—
 ને કરે ગેમી નૃ :

તે પાપ, ગરીબી, જ્ઞેમ તણી, &
 એ જવાળા તણી વિદરાળ બાલકમર્ફ

ઓ હિન્દ ! પુરાણી હિન્દ !

ઓ વિશ્વનંદ અમ હિન્દ !

તુજ રક કર્મની રેખા,

કે પ્રભુ તુજ પર કડવા

રે નિશ કાટિ તુજ તનુજ સામટા, મૂઢ ઉઘે પવિત્રેને
રે દેખી અવદશા તહારી દયાએ, ઉર નેશ નવ જહેને

ઓ પ્રભુ ! પાપી, અમ પાપી,

અમ મૂર્ખ, અમે હતભાગી,

કષ સ્વાર્થ નિજના શોખ્યા,

ને સાર્વજનિક દિત જોયા

તે મર્વ પાપની હશે સમજો, સકુ ખુશીથી ખમીએ,
પણ રક માતની પ્રભુ ! અવદશા જોઇ અમે મહુ બગીએ

ઓ પ્રભુ ! સગ બહુ કીરી,

કષ કરો કાષની અરધિ,

અમ કલહ, દ્રેષને કાપો,

નીચ સ્વાર્થ, બીરતા ટાળો

હો સ પ, વક્ષી ને વીર્ય, અમેને કરો પ્રતાપી પૂા,
ને ખડ ખડ નિજ માત તણુ જ્યગાન ગજવવા શૂરા

—નમદાશ કરે ખાલાગ કુ

૨૪. સહુ ચલો ચલો ભારત સંતાનો*

સહુ ચલો ચલો ભારત મતાનો દેવદુંદુબી ગાળે,
દેશ-યજ્ઞ-મનિ કાગ ધપો પગ છે અણમૂલી આળે.

નવયુગ આજ મંડાયો,
અમ દિન્દ આજ મંધાયો,
ધ્વજ વિજયતણો ફરકવો,
હર્ષાશ્રુ ગગ વહાવા—

એ પુણ્ય ગંગ પુનિત ઉદકમારે જશે તણાયાં પાપો,
દદ નિશ્વસથી રવગ પ્રચડથી પોષારો દિન્દ હમારો.

વિનતી કરી કરીને યાક્યા,
બ્યાબ્યાને મંડપ ગત્યા,
મહામલા લરી કંટાળ્યા,
બહુ પર્યોર્થા^૨ પરચાર્યા,
દટંગ લાંગા સુપ્યા,
કંઈ શબ્દછટાએ મોલા,
મત્યાં પણ ના દહી વરસ્યા,
બહુ વરસે પારજ પામ્યા,

હવે દિન્દ સ્વાનલંબનપર ૬ મુસ્તાક દિમાલય જેતુ,
દદમતિત ચાલ કર્તવ્યરણાંગણુ આપમળે ઝુઝનારે.

પૂર્વેનાં પ.પો ધોમુ,
કુરજાની દરી સોલીમુ,
સડુ દિન્દી મગી છતીમુ,
સડુ દિન્દી સાથ મરીમુ,

હવે બેદનીતિના ભોમ યજ્ઞશુ નદિ નદિ પા કાલે,
મરશું બંધુના હાથે પલ ના ત્રાહિત દોર જમાવે.

અહ ! પુનિત મેમમ આજે,
ત્રિવેણી પુષ્પ પ્રભાતે,
સડુ "ધંદેમાતરમ્" બોલો,
' અલ્લાહો અકબર " બોલો,
"તત્ ધી અફાલ" બોલો,
જય ત્રિભુવનમાંડી મગવો,

ઉ જાન માત્ર કુરજાન અમારા દિન્દ માલને ચરણે,
બસ કદેતુ નથી, કરાતુ હાથે બંધનમુખ પરાતે.

રે ભાવીના સગદારો !

ના ના રે મુખ છુપાવો,

હા ! આર્ત તાદૃશી માત પુકારે દીન ઈમાન વિચારે,
યદ્યે રણે એ ધર્મયુદ્ધમાં દિન્દ હવે ઉઠાગે.

પળળ ખિવાક્ત દુઃખો,

ધરધરના આર્ત પુકારો,

જે બૂલીએ દારીજખમો ?

નિશ્વ વાંકે વિધ્યા સહજો,

બન્ધુની રમણી લામો,

હજી જ્ઞાતે અહીં ઇશયતાનો,

રે ! દુઃશાસન^૩ દુષ્ટો !

દ્રૌપદીનાં જેવ્યાં વરો !

ધોળે દી આત્માચારો,

શુ બૂલશે પાંડવ વીરો ?

ઓ બીમ ! ગર્જ જલારીર્થથકી નિરતિ ક્યમ બેસાય ?

શું દુઃશાસન^૩ હહેર દરે પાંચાલી દૂટા કેસાય !

રે ! સર્પ સમાન ચલાવ્યા !

જાંધી જાંધી ફટકાવ્યા !

ધગતા અંગાર બલાવ્યા !

જાદિખાનાં હિભરાવ્યાં !

દુ ખસાગર ઉતરી યાવો,
 રે ! માત સીતા છોડવા,
 રઘુીર કરે ટકર મજી મામત્રી મર્વે યાવો,
 ના સિંહિ માધનમા પણ સરવે, રાનણુને ગમેજો

નિજ ધર્મ મહુ વિચારો,
 ધત ઝાંકય, સ્વદેશી માધો,
 રે અધમ દ્રોપ દિટકારો,
 દિવ ગાખો પ્રેમ કુવારો,

જમ વિજય વિજય છે ફેરી યુદ્ધ—સંચાર્ધ રાનિના રાસો
 છે આમપદાન આત્માર્પણ એ જગમજ-નના મત્રે .

—કલ્યાણજી.

૨૫. ' સહુ ચલો જીતવા જંગ '

મહુ ચલો જીતવા જંગ, બુધના^૧ વાગે,
 ધારોમ કરીને પડે દનેદ છે આગે ટેદ.
 'કટપટ કર્મો વિશે, દીવ નવ ચાલે,
 ચાંદા ભય તે' જહુ રોજ, લામને ખાજે,
 લજ સમય નથી આવિયો, કહી દિન ગાજે,
 જન બહાનુ કરે નવ મરે, અર્થ કો દાજે,
 જપનાવના^૨ મિદિ, લોભ મન વાગે વાહોમ
 સાદમે કર્મો પરશુએ પુરે અર્જુનને,
 તે પરશુગમ પરમિદ, નિજ રચને.
 માદમે હિંદુત જગ, દણ્યો સદમણે,
 માદમે વીર વિક્રમ, જગત સહુ જાણે,
 થઈ મહાજંગમા નહીં હક્ક નિજ માગે—વાહોમ.
 સાદમે કોલજો ગયે, નાહ દુનિયામા.
 માદમે નેપોથન બીડ્યો, ઘરપ આખામા.
 સાદમે દ્યુધન ને થયો, પોપન મદામે,
 સાદમે રોકાટે રે. ર, વ જુ લેનામાં
 સાદમે મિકદ નામ, અમર મહુ જાગે—વાહોમ.
 —કવિ નમદ..

૨૬. વીરની વિદાય

મહારા કેમરબીના ૧ કન્ય તો ૧
મિધારો ૭ ન્યુવાટ

આજા ધૂજે, ધગણો ધમધમે, રાજા !
ધેગ ધેરે રાખનાદ
કુકુભિ મોલે મહાગજના, હો !
સામન્તના વીરવાદ
મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

આંગણુ રણપ્રજ રોગીઓ તો ૧
કુજર^૨ ડોલે દાર
બદોગનોની નિરદાવલી હો !
ગાળે ગદ મોઝાર
મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

પુર ૫૩,૩ દેશ કવતા તો ૧
કમગતી ગહોવાત
પીર્તો કેરી મારમી, રાજા !
એક અખડિત ભાત
મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

નાથ ! મહારા રણધોડલે ર,
 દુઃધેર નદી મૂંચીશઃ
 ખખ્તર વજની સાંકળી હો !
 ભર રણમાં ધપાડીશઃ
 મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

સંગ લેજો તો માજ સમુદ્ર હો !
 માથે ધડ રણમહોડ
 ખડ્ગને માડવ^૪ ખેલવાં,
 મહારે રણસીવાના કોડ^૫
 મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

આવતાં ઝાંતીશ બાણને હો !
 દાસે વાળીશ ધાવ
 દાસ પુરે^૬ મહારા ઉરમાં, રાજ !
 ઝીલીશ દુશ્મનદાવઃ
 મહારા કેસરબીના કન્ય હો !

એક વાટ રણવામની રે,
 બીજી મિદામતરાટઃ
 ત્રીજી વાટ ગોણિનની ઝમરિને,
 દો ! ગરના રનાનને ધાટઃ
 મહારા કેમરબીના કન્ય હો !

જ્યેષ્ઠવર્ગીએ વળગે, પ્રીતમ !
 ભીંગશુ ફાગે ચીર
 નહિ તે રીરને આશ્રમ મળશુ,
 હો ! સુરગ ગાને તીર
 મ્હારા કેસરબીના કન્ય હો !

રાજમુગટ ! રણરાજની ! હો !
 મ્હારેના ! મ્હુધીગ !
 અધીરા ઘોડીયો થાગને, નાથ !
 વાધો રણે, મહાવીર !
 મ્હારા કેસરબીના કન્ય હો !

—નહાનાલાલ

૨૭. શૂરા સામદ હો !

એક વાર મેદાન પડ્યા, મ્હુ મ્હડ્યા કે ધુમતુ ધુમતુ !
 અંગત રગિત ઉમગથી શિરશતુ મ્હુમતુ મ્હુમતુ !
 શૂરા સામદ હો ! એકવાર૦ .

શત્રુમ શાનિ રવેશ સેનાના ? મુરવ ત્યાં કામની શી ?
 પહેલ પેનો કરે, પ્હેલ મીન્ને કરે, એ આગા કામની શી ?
 શૂરા સામદ હો ! એકવાર૦

હવે મુક્યા ઘરગાર પછાડી, પ્રિયજન પાછળ મૂક્યા;
જગત જાળજાળથી આગળ ચાલ્યા, સ્વર્ગરણાંગણ રહુકા !
શ્રગ સામદ હો ! એકવાર૦

હાથીના દંતૂશળ ઉત્તરવળ નિકળ્યા શું પાછા પેસે ?
એકવાર૦ પગ રાખો રણે તે હડિ શું અપજસ લેશે ?
ના, ના, શ્રગ હો ! એકવાર૦

ભલે ભગીરથ-પ્રયત્ન કરવો ! ભારતરણુ ભલે તરવું !
રણુપત્તે આ દેહની આકૃતિ દેવી તે મરવું ઉગરવું !
શ્રગ સામદ હો ! એકવાર૦

નક્ષત્રિય પૃથ્વી શા ખાટે પરશુગમે કાપી ?
તો અમ ઝધિરમળત હૈયાની મૈયાની લલ્લન લીધી !
શ્રગ સામદ હો ! એકવાર૦

શું ન હુંઘાં ? નયિ રે'રયાં આપણાં કમળા બધુ ખિચારાં !
બહેમવનં એ લોહીનો તરસ્યો ભક્ષે ન માંગ મવારા !
શ્રગ સામદ હો ! એકવાર૦

જાત્ર થતા દૌશિક શું ? “મા સરખા ઈસકેવાવા” !
ગૌતમ બુદ્ધ ધુમ્પા હરિ ત્યારે ધુમે ન બુમિ છોડાયા !
શ્રગ સામદ હો ! એકવાર૦

—સ્વ. હરિલાલ ધ્રુવ.

૨૮. રંજી વિદાય

હજીદણનો હવ બારણે, વીરા ! પેંગડે પાપ ધરો છ !

પેંગડે પાપ ધરો છ, વીરા ! મુહર્ત મમો આ ખરો છ !—

આપમા અંજન રણુસરંજન, મુંજા મુંદગીતોનાં;
વંડી વાંડી પેંગડી પાપ પીળી આ, વિંધણો નેણુ જ મેનાં !

વીરા ! પેંગડે પાપ ધરો છ. ૧

તાણી તાણી આ મૂછ છે મરડી, ફરડી રથા હોડ રાતા;
વારે વારે મુખ મારે ખુંખારા, ને તડાળી રથા પત્ર તાતા !

વીરા ! પેંગડે પાપ ધરો છ. ૨

દડાડ દડાડ મમભર દોડી, ખુગ ખુદો રણુ પખાંતે;
ચકુદિશર અસિ અમકાચી બતાવો ગરપણું કણુમાં તે !

વીરા ! પેંગડે પાપ ધરો છ. ૩

વીરપિતાના વીરઉંચા તે ચૂકમે કયમ આ ફલાડો ?
વીરરમે રણુકુંજ ધુમીને ગીરનાં પુવડે ઉડાડો !

વીરા ! પેંગડે પાપ ધરો છ. ૪

ભારતમાત ઉબી ઉમરામાં આશિય ને શુભ આજે :
હજીદણનો હવ વીર ! ચડો આ, જ્યજ્ય દુંદુભિ વાજે !

વીરા ! પેંગડે પાપ ધરો છ. ૫

—ખમરદાર.

૨૯. સમશેર સારી ખલ્લની

સમશેર માગી ખલ્લની^૧ અમને નદી તાણે કરે,
 અમ આત્મ છે પ્રજા તેજ તે નદી તુલ્ય સમે રંગામરે—મમ०
 મદાવન છે અમ આદર્શો,
 પૂરો કરીશ દામથી
 વિખો કરી આત્મ નડે તે,
 દોષીશ અમ જાતને—મમ०
 ભાંજન ગુમામી શીર સહ,
 પાવ્યા^૨ પશુમમ જગદ્દર્શ
 અ.પો અમારી છે ખુલી,
 જમ મોહસ સૌ પાપને—મમ०
 પરનેશ્વરી નદો ભડકા^૩,
 પશુ તેજ અમ જગદ્દર્શ,
 જોમ જામી આત્મ દવે,
 અમ કિ રીતી તાણતને—મમ०
 - વમન્નવિનોદી.

૩૦. જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય ! *

જય સ્વદેશ !

જય સ્વરાજ્ય !

જય સ્વતંત્રતાનું તાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

બની સુધીર હિન્દુગાળ !

હૃદ ઉમગથી પુદ્ગલ—

વહતી ઉગ દેશદાઝ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

હિન્દને સ્વરાજ્ય રામ !

હિન્દુગાય હૃદય હામ !

દે સ્વતંત્રતાનું તાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

નૂતન વર્ષ હર્ષ માય !

દે સ્વરાજ્ય સિદ્ધિનાય !

આપ એ અમોલુ રાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

અર્પુ દેશ દેશ કાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

—નાગરદાસ પટેલ.

૩૧. હર હર મહાદેવ !

કૃમ કૃમ ભરે રજ રજે, શ્રુતિ ભારતનાં મંતાન ।
 જોદા ! જૂઠાણે જગે, શુદ્ધ મિંદણ સુત મમાનઃ
 "દિંમને મરદા મદદે ખુદા" નકે આધો રતતખેર ।
 મગ્ગી હર હર મહાદેવ.

ચા રામ રામ ભર ભડકા ! પેઢાંચે જેની નમ જવાણ ।
 ઉઠના તન વીંધી તખ્તખા, ભોચન ભજુકે અગાર ।
 એ આતમરૂપના પૂરે મવાદે વદનાં રચવશ્યમેવ—
 મગ્ગે હર હર મહાદેવ.

ઉઠને નમ નમમાં તાણુ, વીગશોભનકે તમ શોખિતઃ
 ને આમેરજામે માગ્યુ, શુચિ આત્મિક દંતમ પુનિતઃ
 એ જગ શોખિત ને લાડમાંસે મા અપારી માધો ખોદ—
 મગ્ગી હર હર મહાદેવ.

તમ જનસન્ત જીવનજ્યોતિ, દેશે મદોની હીર;
 એ દેવી સક્તિયોથી, તોડો જનની-ગંજર:
 ને કૂખ, કુળ, નરદેહ દીપાવો કાળ હડાવીનેય:
 ગજવી હર હર મહાદેવ.

સમરાંગણુની શરણાઈ, રગ રગમાં પૂરે શર:
 ધસમસતાં ધાઈ ધાઈ, ટા અકસિ, ડં. અંતર પૂર:
 સૌ જંગપદી રણુરંગ રાખતાં સન્નેષ ત્રિવિધે ભવ ક્રિય:
 ગજવી હર હર મહાદેવ.

વીર! મરી મૃત્યુ દીપાવો, ફરી જીવાય તો જશ સાય:
 વીર! મરી જીવન્ત બનાવો, જીવતાં મુડદાં કંઈ લાખ:
 યદિ! સ્વર્ગ સંચર્યા સેનાનીની આપ અમરગણુ^{૧૦} સેવ।
 ગજવો હર હર મહાદેવ.

—કેશવ હ. શેઠ.

૩૨. સ્વતંત્રતાના સૈનિકોને

તો સ્વતંત્રતાના સૈનિકા ! સૌ મજી રીર શણગાર,
શણધીર વીરોનાં ગીતો ગૂંથી જીવનને તાર;
ખજ સ્વરાજ્યનો ત્રિરંગી દરકાવો દારેદાર.

ધપી રણભોમ !

હરી ચાહોમ !

ગજવી અર્જુન-દંકાર :

પુખ્ત જંગ જીતી, ભાગ્યનો વર્તાવો ન્યાયકાર.

હાકલ વાગી કુરુક્ષેત્રે, ને ડાલી રહી દિશ્પાળ,
આંગાર ઝરે જ્વલિનેરે, ચડી રમ ગગ વિગ્રહભ્યાળ,
સ્વાર્પણ્યથી ભોમ સુહાવો ઘોળી પી કરાળ કાળ

ને થાઓ અમર !

એ બ્રહ્માઓ શી-વર !

વીર ! કરો મહાન અવતાર :

ધર્મ જંગ જીતી, ભાગ્યનો વર્તાવો ન્યાયકાર.

ડોકા સૂર્યોને ધમતા, તજી ગમ્માધિ. મતો બદલ,
વનગજ વનેવન વસતા, ચદિ ! ભડે ધૃત્વી કાળ;
ખીમ ભીષ્મનણા ગણસખાતા શો ગગનીના તોખાર :

સૈનિક ૨૮
 આત્મિક ૧૨,
 દીપાવા આનાર

જીવનયુદ્ધ જીતી, ભારતનો વર્તાવો જયકાર.

વાઘ્યા અમૃત ચોઘડીઆ, જાઘ્યા દૈવી રણકાર,
 ધિમકીદ્ ધિમકીદ્ ગગડીઆ, રણવાઘ દૈવી દરબાર,
 ધમધમતી ધરતી ઝીવે, ઠેસરીઆના બથકાર

ભડ બહાદુર !
 ઉજળ્યા પૂર
 ઉધડ્યાં યુદ્ધ-સવાર.

દિવ્ય જગ જીતી, ભારતનો વર્તાવો જયકાર.

રણુ રામ-કૃષ્ણ વિરાજી, રો ભરે તેજ અમકાર !
 પીર પ્રતાપ ને શિવાજી, દે પૂરેજ વ્રત અધિકાર,
 હિમાચલ નિશ્ચિનતા હૃદય, રેલાવે અમૃતધાર

અસહકાર—

— ને હથિયાર,
 ખડા ગાધી સરદાર

દમનજગ જીતી, ભારતનો વર્તાવો જયકાર.

જનનીના સપૂત સાચા, નિજ ઉતારવા ઝગ્યુ ભાર,
 કષપતા પડગો મા પાછા, જો ચાહો પુનરોદ્ધાર,

ધન્ય હોમાંનું રણયજ્ઞે, કુલ કુકુબ્જ સહ પરિવાર:

કૂલ ને કૂલ,

દેવ દયાળ,

વધાવવા તૈયાર:

જયપોથી ઉભી અનુરાગે, સમર્પવા જયમાળ.

—કેશવ હ. મેઠ.

૩૩. ચલો !

ચલો, ચરવીર ! ચલો જમ્બુએ, સુભટનો વસામારગ સમ્બુએ. ૧
 ધુલો, સત્તા કેસરી જાને, ૨ રણનાં રણગીંઝડાં વાગે. ૨
 ઉડ્યા રથગ રથગ શત્રીય જાયા, પીકુજે વરદ^૧ ચ ખવાયા. ૩
 ગરોએ સમ્બાવય લીધાં, ૪ બીએ સિંદનાદ કીધા. ૪
 ચડ્યા રણરથે રાવ મજા, મદામારગ વગી મંડાજા. ૫
 અરો ! જનની લાકલ વાગે, જનનના ચરવીરો જાગે. ૬
 ઉભી જાં ! સધને વસામાગા, અમરને^૨ દાર અમરજાલ. ૭
 ચલો ઝટ, ચલો, વીર જાંઠા ! અમરમારગ છો રણકંઠા. ૮

—નંદાનાસિંહ.

૩૪. રણુનો મારગજ્ઞ

રણુનો માગ્ગ છે ચરાનો, નહિ કાયગ્નું કામ જોતે !
પથમ પહેલુ મસ્તક મૂકી, રાખે વીરનુ નામ જોતે !

સુત પીત દારા શિવ મમરપે, તે અમૃતરમ પીતા જોતે !
જીવનભોગ બળે જોદ્ધાઓ, જગ પડીને જીત્યા જોતે !

મરણુ મોખરે ચરથર કપે દિવની દુગ્ધા વામે જોતે !
તીરે ઉભા જીએ તમાઓ, ને કાડી નવ પામે જોતે !

દેરાદાઝની જે હિર જવાલા, તે લક કમ્યાંથી લાગે જોતે !
રણે ચડ્યા તે મુક્તિ પામે, દેખનારા દાઝે જોતે !

માથા સાટે મોઢી વગ્તુ, માંપડની નહિ સ્લેહ જોતે !
મહાપદ પાખ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોતે !

રણુવાળાં વાગે ને સાચા વીર પડે મયદાન જોતે !
ખડા મોરએ પડે ન પાછા, ચૂકે નહિ નિશાન જોતે !

જોવો માગ્ગ છે ચરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોતે !
ગણુધીરનો એ ધર્મપુરાણો, કાયર જીવ્યુ હરામ જોતે !

—કેશવ હુ ગેઠ,

હિન્દ સ્વરે લેખને તાનઃ
ઓ માગ પ્રિય દેશ મહાન !

પરમ પિતા સ્વાતંત્ર્ય વિધાતા;
નૃપાધિ રાજ, હે સુખદાતા !

મેળી તુજથી બળ વિશ્વેશ, ૩
જુગ જુગ જીવે અમારો દેશ.
પામે સુખ, શાન્તિ સન્માન;
ઓ મારા પ્રિય દેશ મહાન !

—સીતારામ શર્મા.

૩૬. ગુજરાતનું બાપી ગૌરવ

સુખ, મરી ગુજરાત, વાત કંઈ કહું હું કાનમાં;
સમજુ છે, તું સુખત, સમજશે સદગ સાનમાં.
વસ્તી વસું સુખ તને, વળી વેપાર વણગનું;
જ્ઞાનં ધર્મે પણ સુખી, દુષ્ણ નહિ અધિક કરજનું.

નથી તેમ તુ રહિત અન્ય મોટા મદગુણથી—
વધો નામના દજ, વડિય આર્યોના પુણ્યથી.
પણ ક્યાં શુદ્ધિ વિશાળ, કવિ-ઋષિ વીર મયા ક્યાં ?
રણુ ગજને, રંગભૂમિ-મર્વ એ સ્થિર થયા ક્યાં ?

પાડી દેહ પવિત્ર, મયા ક્યા રક્ષક એવા ?
ક્યાં તે સ્વદેશ દાઝ ? પ્રભા રામની સેવા ?
મહત્ પુત્ર ક્યાં મયા, માત તુજ ઝિંચા કુળના ?—
હોતે નિબળા બીજાં ધણાંને ઓછા મૃતના.

ક્યાં પ્રાચીન ચાતુર્ય ? અમલતા ક્યા રે તારી ?—
નૌતમ નરની નાર, જાણ્યું હું વશ રે વધારી ?
પુત્ર જણ્યા બહુ પેગ, જણ્યા પણ બેગવિયા નહિ;
સુખ સ્વપ્ને દોઢેય જાગે તે બેગવિયાં નહિ.

બ્યાસિ લાખ નિજ પ્રભ છતા વેઝા રેડાણી—
 આર્યપુત્રી અનુપમા, દિંદ મુંદરિ દિંદવાણી.
 બેડિ પનોતી, હાય ! દુર્દશા આખે દેશે;
 ત્યાં લેઉં ત્યાં સ્વાર્થ, ભટકનો બિન બિન વેશે.

ન મળે સૌર્ય ઉમંગ, આર્ય અભિમાન ક્યું રે;
 દેશદાઝ વળ પડી, પરાધિન પ્રભ પશુ રે.
 ત્રણ મૈદા પદિ ગયા વશ પડી રહી બીજને;
 જતા આવતા મર્વ યવનતી આણુ તુ માને.

હાય ! કેમ જાય, પરાધિન એ ગિયનિમાં ?
 છુટી પડે અવતાર, ગુલામી દેગીતીમાં.
 માડી ! ઉઠ, કર લેક, સમા માગી લે બદાલી;
 કર્નગ્યે પડ બહાર, દિંદમાં મદુગી પહેલી.

રજપુત ધીર જગાડ, રાજપંડિત કર માયા;
 બ્રહ્મગાળ વિદ્વાન, શાન ગિરિસુ ઝગ્યા...
 દેશ દેશ વગડાવ, શંખ તુજ સ્વાધિનતાનો;
 બધે ઐક્યતા ભજવ, પરજય કરિ બિનતાનો.

પિટવ દાંડિ પરમાર્થ સ્વાર્થ મંદારી માડી;
 સુધરે પુત્ર પરિવાર, પરસ્પર પ્રીતે ધાડી.
 ઉતરે પનોતી દવાં, વખત આવે છે સારા;
 તત્પર થા, ગુજરાત, હક ભોગવશ તારા.

મધ ગુજરી જી બુધી, શોક તેના સા કરવા ?
 મરતાં મધ તું બગી, વળી કાં સુએ મરવા ?
 તજ મિથ્યા કદપાંત, હામ દેડે ધર માતા;
 કર સગિયન નિજ વતન, શિર ઉપર છે સુખદાતા.

પૂર્વ જન્મનાં પાપ, નર્મદા જળી શુદ્ધ કરશે,
 નીન જન્મ ગુરૂનીર થકી એ ખોળા ભરશે;
 હૃ કયા જોવા રહું, નીન એ જન્મજ તારો ?
 માતા દુઃખ મુઠાવે ગાળિ નાખે જન્મગારો.

દશે: ન ગુજ મન દુઃખ વિગે એવ વિગેનું;
 અર્પિ દેડે સો જન્મ, એવું મા તુજ દેવનું.
 મો આપું સર્વ એક, મદન આપું એક;
 ગુર્જર દેશ ફરી જોડે, દીપનો મત્ય વિરેક.

પણ તે દિન દગિ ફર, નથી મારા વાગમાં—
 મોટે જોડે ભડે, જોમ પડતં મારામાં.
 નમન દાસ, ગુજરાન, માન ! આ મમામ છેડી;
 સદગ ચળે આગીર, બાપ પુત્ર આપેલી.

--મલખારી.

૩૭. હિંદનું ભવિષ્ય

માણ હવે ઉજળા યાશે ગત અંધારી આથમી રે લોલ,
 વ્હાણુલાં વાશે યાશે પ્રભાત દુઃખડાં જાશે રામી રે લોલ,
 માણ તારા ધાયલ પુત સપુત સુનેલા જામશે રે લોલ,
 માણ થશે ઝાઝો ઝંપાપાત જાતસુખ ત્યાગશે રે લોલ.

જાગશે દાન દયાના વીર ધીર વીર જાગશે રે લોલ,
 જાગશે સાવજ ચિતા વામ કેસરી ત્રાડશે રે લોલ,
 વરસશે સ્વાતિના^૧ વરમાદ આકાશથી આવશે રે લોલ,
 માણ બે છીપે મોંઘે મૂલ મોતીડાં પાકશે રે લોલ.

જાગશે ગમ વિનામા ગમ ગર્વમંજન^૨ થશે રે લોલ,
 જાગશે જાગશે જાદવચંદ્ર^૩ અધમ હિદારશે રે લોલ,
 જાગશે દર્બાજીન ધધ એક ધનુર્વેદ^૪ ધાંગે રે લોલ,
 જાગશે જીમ અને ભડ જીખ્મ સીખાં પળ પાળશે રે લોલ.

જાગશે મેવાડી ભડવીર પ્રનાપનાં પગ મગાં રે લોલ,
 માણ એને યુગયુગના અપવામ કરશે પારણાં^૪ રે લોલ,
 જાગશે શિવાજીનાં સેન ધરતી : ધૂળવશે રે લોલ,
 જાતશે કુડકપટના જેસ કુડ ત્યાં ધૂળ થશે રે લોલ.

૧ નક્ષત્રનું નામ, ૨ ગર્વથી ગાજશે-જોખારશે, ૩ કૃષ્ણ,

૪ અપવામ પહોંતું ભોજન,

માણ તારી કુખનાં કીર્તિગાન ગૌરવ ગાજમે રે લોલ,
 માણ તાગ દૂધમધ પીશે દૂધ દૂધ દીપાવમે રે લોલ.
 મદ મૃદુ દિમાગ ના વામ ઉત્તરના વાયા જમે રે લોલ,
 માણ જશે રોગ દોઝ શોકના થોક શીતળના ચાતિ ધમે રે લોલ

ઝરમે અમી ઝરણાં વરસાદ ભૂમિ ભિંભવશે રે લોલ,
 કપારડે કટપતરનો^૪ પાક કણુના કગશી ધમે રે લોલ.
 માણ એવા મો માંગ્યા વરસાદ કુંદનના^૬ વરમમે રે લોલ,
 આવતી માગગિયાની ઊણ રતનચોક^૭ રેવી જમે રે લોલ.

માણ તારો ભાખ્ય-અવિતા ભર્ગ^૮ મિચનો ચડતો જમે રે લોલ,
 પ્રભુના શરણૂનમના મંદ્ર મમેા મધ્ય રથંબી જમે રે લોલ.
 માણ તારૂ ભારત જનમે સ્વર્ગ ન દનવન ગાખા ધમે રે લોલ,
 માણ તારૂ જમ જમ જમકાર જગત વળુ ગાજમે રે લોલ.

—વિહારી.

૩૮. હિંદનો ઉપકાળ

હિં તું, હિં તું, દિદ નો પૂર્વમાં;
 જંગના જાગનો રંગ સાગો,
 અરુણ ઉદય થયો ગમ અદલી ગયો;
 ઘોર અંધારનો તોર ભાગ્યો. ૨૬

પ્રાચી^૧ પીળા થઈ, ચત્ર તો વહી ગઈ,
 ખિન્ન ચક્રાર ને ચંદ્ર ભાસે;
 ઉડુ અંતાપ છે, ઘૂઠ ગજરાપ છે,
 પાણીનાં પોયળાં વિદ્ય^૨ નામે હિં તું

હંસ નો જાગીયા, કામમાં લાગીયા,
 જગ જાપાનમાં નો મચાવે;
 પેખ ઉદય ગિરિ, દષ્ટિ ઉગી દરી,
 મૂર્ત ધીમે, ધીમે આમ આવે. હિં તું

—નાગેશ્વર જોષીરામ.

૪૦. ગુર્જરી સ્તવન

શીળી રાતમાં રે લોલ, રમીએ સહિયર સૌ સાથમારે લોલ.
રમત વાટમાં રે લોલ, ફરીએ સહિયર નીતિ સાથમારે લોલ.
શીળી રાતમાં રે લોલ, રમીએ સહિયર સૌ સાથમારે લોલ.

હર્ષે આંજી આંખડી રેલી મીઠા સર;
નૌતમ રનેહે ઉજળીએ^૧ ઉત્તમ ગુર્જરી નર.

સખી ! વિશ્વની શી વાડી હિન્દ માવડી રે લોલ !
ભમી હિન્દની રસીક ભૂમિ ગુર્જરી રે લોલ !
ફડી ગુર્જરીમાં પ્રૌઢ શોભા પાયરી રે લોલ !

મખી ! ગુર્જરી વિલાસવાડી આપણી રે લોલ !
શીળી રાતમાં રે-૦

હૃદયતણા પણ હૃદયથી નમીએ સૌ નગરાય;^૨
જન્મ દીધો આ ભૂમિમાં કુદરત ન્યાં છલકાય.

તીણું^૩ ગાતી મીઠી નદિયો છાં શી રમે રે લોલ !
પૂરા ખીવી ઝુલી^૪ ખેતરાં ધીરાં હસે રે લોલ !

^૧ ઉજળીએ-ચમકાવીએ, ^૨ નગરનો રાજ-પ્રજા, ^૩ સરીહ,
^૪ પાકના બોજથી ઝુલી,

નિવિધ રમ્ય નવત રસ ફળ ફલ છે રે લોભ !
 સખી ! મધુરકણ્ઠી પંખીડાં પણ શાં વસે રે-લોભ !
 શીંગી રાતમાં રે—૦

મનહર મોહક જૂમિ આ આપણુ એના બાળ;
 નિર્મળ નેહ૫ શં નહીં ધરિયે એપર વ્દાસ !

સખી ! માત આટલુદય શં ના બાળીએ રે લોભ !
 સંખી ! ગુર્જરીનું દીન શું ના બાળીએ રે લોભ !
 સંખી ! સ્વાર્થ એને કાજ શું ના છાંડીએ રે લોભ !
 સખી ! સમય આવે આણુને પણ પાડીએ રે લોભ !
 શીંગી રાતમાં રે—૦

—વસંતવિનોદી.

૪૧. ગરવી ગુજરાત

ગરવી ગૂજરાત ! અહા, મુજ જન્મભૂમિ !
વીર માત મીઠી વિન્ધા નર કૈંકતણી !

મુજ જન્મભૂમિ ? નિત્ય એ પ્રિય શબ્દ ધ્વની,
મધુરા ભલુકાર કરે મુજ ઉર ઘૂમી !

પ્રિય માત ! ગૌઝું તુજ પાપ સદાય ચૂમી.—
મુજ જીવન સાયેકે હું રહું એજ ગણી;

શુભ કિન્દની વાડી ! તુમાં ભર્ગી વેશ ધણી,
મધુરાં કુવડાં મુઘનો રહું રે ઝમુમી !

તુજ સુંદરતા નભમારે બહુ વાદળિયો,
અહીં આપોં પસાર ચતી બહુ વાર દીડી;

પણ તુજ પ્રતાપ પ્રકાશરે અખંડ કિવલો,—
તુજ પુણ્ય પ્રભાવજ એ મુજ માત મીઠી !

શોતરે એ નભ છાંય જામે, તુજ વાડી વિષે,
કંઈ જાન કરે બની પક્ષીજ દિન પનિજે.

—અબરદાર.

૧ સુંદરતારૂપી આકાશમા,

૨ પ્રતાપરૂપી પ્રકાશ,

૩ વાદળાઓથી ઢંકાયે નહિ,

૪ શીંગી, ૫ દિનરાત.

૪૨. ગુર્જર વીર

અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !
સોદે પ્રાચીન ઓજા^૧ ખખીર !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

કેસરી દાકે અમારી ભયાનક
ગજવે ગજ્જર^૨ ગિર !
દુશ્મનના રણરંગી સંગે
ખેવન દાગ અધિર !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

વિખ્યાયત અમળાદુ કેમ્બો
હિન્દ મુશ્તવે ધીર !
આંખસડીમાં અમિ સમાનો
કેસરર અ યીગ^૩ !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

હાંદો આજ^૪ ન્યોન્મત્ત^૫ ધુપરે
ધેરા આગર નીર !
તેને મસ્તક નર્તન^૬ બેલી
જાખ્યાં જલ જાંજીર^૭ !
અમે તો ગરવા ગુર્જર વીર !

૧ ઓજા, ૨ ગુજ, ૩ વચન-આગ, ૪ વિશ્વવદી
જાન બહેલ, ૫ નૃવ, ૬ સંગીતરસી

ઠાળે બાણ કુડીલ યનાઝુઈ
 સુયે^૭ ઝમોળ્યાં તીર !
 વીજલ ઘોર ધનેથી^૮ ઉતરી
 જેડે અમ સમશીર !
 અમે તો ગરવા શુર્જર વીર !

મૃત્યુના મીઝમાન સદાના
 બ્રાણ હિદાર અમીર !
 ઠાળ^૯ તણે કુમકુમ ચાંદલીએ
 અમૃત યસની લકીર^{૧૦} !
 અમે તો ગરવા શુર્જર વીર !

—રમણલાલ દેસાઈ

~~~~~

૪૩. વંદન જય ગૂજરાત !

ભરતભૂમિની ગુણવંતી સુધુ પુણ્યવતી રમભૂમિ,
સત્યાગ્રહની દર્મભૂમિ તું, ઝમૂખીએ જાણી ધૂમી,
જયમાન ગજવર્તા માન;

તુમને વંદન જય ગૂજરાત ! ૧.

રસકસારંતી ભરતભૂમિની શ્રેષ્ઠ રમુખમરસપુત્રી,
ત્રિરિ, અન્નર, મરધર, નદી, મરણ્યાં, પ્રકૃતિ-પ્રભાદી ધરતી,
ધન ધાન્ય ભરી રગિયાત;

તુમને વંદન જય ગૂજરાત ! ૨.

સદુકુળ-તિલક કૃષ્ણચંદ્રની ચાલ્ય-ભૂમિ જયવંતી,
પોષ ગીતાના સદાષ કરતી, કર્મયોગ ગુંજવતી,
જય ગૌરવવંતી માત;

તુમને વંદન જય ગૂજરાત ! ૩.

સિદ્ધરાજ, વન, ભીમદેવ મમ સમરસીરેની^૧ પ્રમુતા,^૨
ધીર કેસરી સમ જય-વાદ^૩ ધરણી જે કૃતજના—
હરી વિજય-ધ્વજ દરકાદ;

તુમને વંદન જય ગૂજરાત ! ૪.

૧ મુખ્ય-પુત્રનભીન, ૨ સદુકુળ-જનકાદિ,
૩ જનની-વેદકાવર, ૪ વિજયવાદ.

દસિંહ, મીરા સરખા રસિયા^૫ શતનતી રસ-ગનતી,
ધર્મ-ધુરંધર દયાનંદ ને કલાપીની કુલ-ભૂમિ,—
વા'ની^૬ રસળંસી દિનરાત;

તુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૫.

પ્રેમ-શૌર્યનુ રણશાંગ પુરુષતો નર્મદ જય ગજવે,
સત્યનિષ્ઠ કર્મવીર ગાંધી અવનવ એતન પ્રેરે,
જન ધૂમે કીર્તિધ્વજ સાથ;

તુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૬.

જાગૃત જો તુજ તનુજ યમા ત્યાં આ નવએતન ભરતી,
પ્રાચી દિશામાં વિવિધ રંગભરી ઉદય ઉષા અળહતી,
જો ! દિવ્ય હર્મત પ્રભાત;

તુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૭.

ઘેરી ધુરંધર દેશતણાની ધુધરમાળ ધમકશે,
સ્વતંત્રતા, શિક્ષિ, સિદ્ધિ ને પ્રતાપ, એતન સરશે,
જોઈ સ્તબ્ધ યશે જય માત !

તુજને વંદન જય ગૂજરાત ! ૮.

—અચુલાઈ રાવત.

૪૪. અનન્ય ભારત

માત હો ! આહિ તનમનથી
માન હો ! આહિ ! તનમનથી

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જયમા અન્ય નથી !—
માત હો ! (સુવ)

જ્યા પ્રભુમુખના રમયોલ પ્રથમ જોતાયા,
જ્યા અમમનિમનના^૧ બેદ પ્રથમ જોતાયા,
જ્યાં ધર્મકર્મના ચોમ ખગ તેલાયા

જે વસાઇ સુગન્ધસ્પર્શ^૩ કે—

ભલી જે વસાઇ સુગન્ધનથી;

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જયમા અન્ય નથી !
માન દો ! ૧

જ્યાં સુગન્ધનના દનિદ્રામુખજે મુન કે ને,
જ્યાં સ્વર્ગ નગરના અમ પમાના રેને
જ્યાં અમુલપાત્ર અનેક કાઢેલા તેમ

જે સુગન્ધ નન્દનથી કે—

મણી જે સુગન્ધ નન્દનથી

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !
માત હો ! ૨

જ્યાં કાપિકાપિનાં નક્ષત્ર અચળ, ઝગદગતાં,
જ્યાં નવજીવનનાં અમી યુગેયુગ મગતાં,
જ્યાં વહાં ભક્તિરસ નીર અંગથું ભગતાં:

જે સંગ્રહ ઉરધનથી ૪ રે —

ભગ્ય જે સંગ્રહ ઉરધનથી !

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !
માત હો ! ૩

જ્યાં સરસ્વતીના વાસ પુણ્યભર શોભે,
જ્યાં દેવિતાદેવી સર ભરે નમ્મોભે,
જ્યાં લક્ષ્મીના ભંડાર જગતમન લોભે :

જે ગંગાધ વન્દનથી રે—

જગે જે ગંગાધ વન્દનથી :

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી !
માત હો ; ૪

ભુગભુગમાં જ્યેષ્ઠકાર, માત ! તે કીધા,
તુજ આત્મપ્રકાશ^૫ અનેક પ્રજાએ પીધા,
તુજ આગમના આધાર અનાથે લીધા:

તું તવાઈ નિજ તનથી રે—

સદા તું તવાઈ નિજ તનથી :

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી ।

માત હો । ૫

શું ત્રીસ કોડ અમ જીલ માય ગુણ તહારા ?

હિર હિરમાં વાગી ધંટ કરે રણકાશ,

અમ સદન સદન પડછંદ ભરે કંઈ ન્યારા ।

હે વધાઈ દર્શનથી રે—

માત ! હે વધાઈ દર્શનથી !

નથી નથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી ।

માત હો । ૬

અમ આત્મ આત્મ સન્નેશ લઈ તુજ દગથું,

તુજ નવચેતનના ભેખ ધરી હિર ભરથું,

મુખ ધરી પુણ્યભર નામ જવથું મરથું ।

તું જડાઈ જીવનથી રે—

માત ! તું જડાઈ જીવનથી !

નથી તથી તુજ જેવી, ભારત ! જગમાં અન્ય નથી ।

માત હો । ૭

—ખખરદાર.

૪૫. પ્રકાશનાં પગલાં

૧

પ્રભુની મોઢી, ઓ માતા !

ઓ સુન્દરતાની કુજ !

તુજ નિર્મળ તે સુખશાતા !

પટેરો કપારે નરગુજ^૨ !તુજ દેવી પુણ્યપુગણ પ્રભાનો^૩ કરવો પુનરુદ્ધાર,—

ઓ ભાગતમાત ! વિચાર !

૨

તુજ પ્રાપ્ત ગંધી આ હિમી

વગવા^૪ નવરગ પ્રભાત

સહુ મોહ ગયા તમ ફૂળી,

ને વીતી ગઇ છે રાત

આવે પગના શુભ નરજીવનના, બિડ, જગતને કાજ—

ઓ ભારતમાતા ! ગાજ !

૩

દ્વિર-૧ અમને મદ્ધમે,

ત્રિર-૧ અમને સત્પથ,

નિર્ભયતા ભર અમકર્મ,

ને શૌર્ય અખડ અનતઃ

૧ સુખ શાન્તિ દેનાર, ૨ નવ શુભન, ૩ પ્રકાશ, ૪ પર
આશક ગવા,

સાને આકાશ પડે શિરપર પણ હઠિયે ના તવપૂર !—
ઓ ભારત ! બન બહાદુર !

૪

અરધી દુનિયા રહે તાકી,
તુંજને કરવા સ્વાધીન^૫,
ખખડાવે શસ્ત્ર તુમાખી,
સમજી અમને બળહીન .

પણ અર્ધ જગતશુ ગાય ભરી તુજ કાજે મરશું રીર—
ઓ ભારત ! ધરજે ધીર !

૫

જુગજુગની વીર્યસમૃદ્ધિ,
જુગજુગનું તેજમ સત્ત્વ;
તુજ હિંદી આત્મનસિદ્ધિ,
જે પામી જગનું તત્ત્વ

તે કરી સચેતન ફરી જગવશે જ્યધુને તુજ મતાન,—
ઓ ભારત ! થા બળવાન !

૬

જગ ભલે અમત્યે જીને,
જગ ભલે અધર્મ^૬ તણાય;
તુજ અતરતેજ સુરીતે,
તું બળાવ એ તમમાંય

છે તોલવુ દેવાગણમા ૭ દાનવ-માનવને યુદ્ધ—
ઓ ભારત ! રહેજો યુદ્ધ !

૭

દુગ્ધ ઉન્નત તીર્થદારે,
જગને કરવી મહેમાન;
રેલવવા નવ-અવતારે,
ભુમજૂના ઉગ્નાં ગામ :
સાગર સાગરની લહરીઓ શું ઉર ઉર ઊછળે આશ,—
ઓ ભારતમાત ! પ્રકાશ !

૮

ઓ માત ! અમે મહુ તારા,
દુગ્ધ કીર્તિ અમારૂં સર્વ;
રજનીઈ ભરતાઈ ન્યમ તારા,
રાખે રજનીનો મર્વ :
દે હાક ! અને ખૂણેખૂણેથી ધસશુ હારોહાર ।—
ઓ ભારતમાત ! પુકાર !

—ખૂબરદાર.

૪૬. શૌર્યનાં સ્મરણ

સિંહતણાં સંતાન, તમે હો ! સિંહનણાં સંતાન !
 દૂધ તમે જે ધાવ્યા તે તો હતું અમીરમપાન :
 અરે હો ! હતું શૌર્યરમપાન,—
 ખરે હો ! કરે મગજ મસ્તાન;
 બધા હો ! ગાળે^૨ સિંહ સમાન !
 કરો વીર ! જ્યો જ્યોછ !—(ધ્રુવ)

આર્યશૂમિતા વીર ! તમે હો ! આર્યશૂમિતા વીર !
 નથી કાયરા કાયલજવતા, હતા બધા રણધીર :
 અરે હો ! હતા સુલહ રણધીર;
 નસે હો ! નથી નમાલું નીર,
 હવે હો ! મૂકો કારે શીર !
 કરો વીર ! જ્યો જ્યોછ !—મિંહનણાં ૧

ગડગડ ગાળે મેહ, ઉપર હો ! ગડગડ ગાળે મેહ,
 હ્રદય કેમરીનું ચીરાતાં ઉછળ્યા પાડે દેહ,—
 અરે હો ! આભડે ઉછાળે દેહ;
 કરે હો ! કાણુજળીનું એહ,
 બધા હો ! એ જ ટેકની જલેહ !
 કરો વીર ! જ્યો જ્યોછ !—સિંહતણાં ૨ .

નયન નયનમા ઝાળ ભરે^૫ હો ! વીર યની વિકરાળઃ
મિહમૂઝ પકડી શું જાગે ! એ નવ હોય શિયાળ !

અરે હો ! સિંહ ન હોય શિયાળ,
હરે હો ! પ્રાણુ યની દરિયુકાળ;
ભલા હો ! ભરો ગરજતા કાળ !

કરો વીર ! જ્યો જ્યોગી !—મિંહતણાં ૩

પડે કારમી ચીસ, હજે હો ! ત્યાં કાયર દશવીશ;
વીર પડે તૂટી જ્યાં ત્યાં તો રહે કિયે ધડ શીશ ?

અરે હો ! ઉડે હજારો શીશ,
હરે હો ! રણ ના કે હરમીમ;
ભલા હો ! સાલ કરે જગદીશ !

કરો વીર ! જ્યો જ્યોગી !—મિંહતણાં ૪

છા ઘેટાં દસ લાખ, ભસે હો ! જો ઘેટાં દસ સાખ !
વાધ એક વક્ર્યો પડશે ત્યાં કામ જથી દે સાખ ?—

અરે હો ! જ્યો ન દેવા સાખ,
મરે હો ! રાજાતા યદ સાખ :
ધરે હો ! વીરતણા અલિલાખ !

કરો વીર ! જ્યો જ્યોગી !—સિંહતણાં ૫

હું જ કેસરી એક, વને હો ! હું જ કેસરી એક :
એ અભિમાન અનેક, વીરા ! સંકટ હણે અનેક,—

૫ અગ્નિ ભભૂકે ૬ દુરમનના પ્રાણના કાળ યની, ૭ હરમીમ—
કદીયે, ૮ અસંખ્ય મંદારની સાક્ષી પૂરે.

અરે હો ! અરિને હણે અનેક,
મરે હો ! કે મારે એકેક !
ભલા હો ! રાખો ભારત રેક !

કરો વીર ! જ્યો જ્યોશ્ન !—મિહનજી ૬

કરો જાન કુરબાન, બધુ હો ! કરો જાન કુરબાન !
સ્વદેશનું કલ્યાણ પ્રથમ કે મૃત્યુ ૧૦ કાપાનું ભાન !
અરે હો ! ના કાપાનું ભાન,
ધરે હો ! જે ઉરમાં અભિમાન,
ભલા હો ! એ જ શરનું તાન !

કરો વીર ! જ્યો જ્યોશ્ન !—મિહનજી ૭

જય શરા સામંત, ધસો હો ! જય શરા સામંત !
હિમતે મરદાં મદદ પ્રદા દે. ચિંતા ન ધરે ૧૧ ચંત !
અરે હો ! ચિંતા શ્યામ ચંત !
ખરે હો ! ૧૨ તિમિરનું છે અંત,
ધસો હો ! ગાતા કાન વમન !

કરો વીર ! જ્યો જ્યોશ્ન !—મિહનજી ૮

—અમરદા

૪૭. રત્નહરણુ

ઢાણુ દુષ્ટ આબ્યો અહિં, વીરા ! કાળજ દીધું ઢોરી !
ઢાણુ અમારૂં અણુમોહું તે રત્ન ગયો હો ચોરી !

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—(ધ્રુવ)

હસતું ધર અમ રડતું કીધું, શન્ય બધું અહિં સાગે;
ઢાણુ હરી વસતું તે કરશે તેજ પનોતા પાગે !

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—ઢાણુ ૧

મંત્ર તંત્ર કંઈ કામ ન આબ્યાં, શસ્ત્રં પડ્યાં જ નકામાં;
હજબજથી હા હો પક્ષકારે ગયો હરી એ સ્યામા :

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—ઢાણુ ૨

વન વન હુંડ્યાં પશુ ન મળે કહિં, પક્ષ્યાં વદન સદુ હુંકાં :
મધુર સખી ! રે આપણુ વચ્ચે આ શાં જળારાં છેટાં !

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—ઢાણુ ૩

કાળો કર દુર્ભાગ્યતણો ક્યાં છેક હજી છૂપાવે ?
હિયા શોકવનમાં પૂરીને રાક્ષસ ગિય ખૂરાવે ?

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—ઢાણુ ૪

નરવાનરનાં જૂથ મંજે ક્યાં, ક્યાં હનુમાન અમારો ?
અંગદ સેવક કોણુ જનીને દે સન્દેશો પ્યારો ?

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—કોણુ ૦ ૫

કોણુ પાજ બાંધી સાગર પર, નદિ કીધું તે કરશે ?
રત્ન અમારું મળશે પાણું, તોજ હૃદય અમ કરશે :

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—કોણુ ૦ ૬

ત્યાં એ, છે ત્યાં જનનું જીવન, નદિ ત્યાં મૃત્યુજ સાર ?
એ વિશ્વ રામ અદંત ક્યાં રહેશે ? આંખ વિના અન્ધાર ?

ગોરી સ્વતંત્રતા હો !—કોણુ ૦ ૭

—ખુબરદાર.

૪૮. વીર જાગો*

વીર જાગો જાગો રે

હિન્દ રડત કુ ખથી હાય,
હૃદય તમ શુ નવ ચીરાય,
માત રૂદન કયમ ખમાય,
સુજન જાગો જાગો રે

કાન્ત વદન કરમ્બુ હાય,
અખત ખનેલ કુજત પાય,
કમર કઠિન નવ રખાય,
શેા સજ્જલ વાગો રે

જિનભિન્ન શી જણાય,
અનુપમ માત હિન્દ હાય,
રાત દિન ક્ષીણ થાય,
તદપિ શુ ન દાઝો રે.

રિખત માત કયમ ઉઘાય,
લગ્ય મનન કરી સદાય,
અધમ દેવ પકડી પાય,
હિન્દ ઐક્ય સાધો રે.

રમ્ય દિવ્ય લો ઉપાય,
 ચત્તમાં છે જીવ જાય;
 હામ તો પ્રભુજી સ્થાપ,
 પીર જાગે જાગે રે.
 —વસંતપિનોદી.

૪૯. જય ! હિન્દ બાલ આપણુ હો !

અયે ! હિન્દ બાલ આપણુ હો !

જય ! જય ! હિન્દ બાલ આપણુ હો !

હયમ લનમન હૃદય ન નાચી રહે !

હયમ રગરગ રક્ત ન ફૂદી વહે !

હયમ યોગ્ય ખુમારી ન શીર મહે !

જમ્ હિન્દ બાલ—૦—અયે—૦

લલે મૂઢ કો હિન્દ નમાલી કહે,

લલે અવગુણ કો બલી હિન્દ લહે,

પણ દિવ્ય ભૂમિ આ એકજ છે,

તે હિન્દ બાલ—૦—અયે—૦

હાડ હિન્દ મગી રમ્ય બીજી કહી ફે
 મૃદુ વિશ્વ ખુબી હમી હીચી અહી,
 મુરી સાત્તિક લહર શીત સીચી રહી,
 તે હિન્દ બાલ-૦-અયે-૦

સૌ ધર્મી આવો હળી મળીએ,
 નૂરે-હિન્દ ઝળળવા પણ લખએ,
 ક્યમ મહિમહિ કામી લડી મરીએ,
 સૌ હિન્દ બાલ-૦-અયે-૦

કહી નિજ-હિતી કે લડવા પટવે,^૧
 ચૂર નયન-ચરે કરીએ શકને,
 ગિરિ નિશ્વયથી વહી હર ડગલે,
 સૌ હિન્દ બાલ-૦-અયે-૦

સૌ આવો આવો પણ વખએ,
 ક્યમ બીર બની પાછા પડીએ,
 છે પ્રાણ પળે નહિ પીઠ ધરીએ,
 જમ. ! હિન્દ બાલ-૦-અયે-૦

—વસ તવિનોદી—

૫૦. અમ્હે તો ભરતભૂમિના બાળ

અમ્હે તો ભરત ભૂમિના બાળ,

અમેને કેવલ એ પર વ્હાલ,

નિરંતર કેવલ એ પર વ્હાલ.

અમ્હે તો.

સ્વર્ગ સમી પરભૂમિ^૧ સુન્દર ભલે રસમાં રમનાર;

અમ અન્તરમાં એને તેજે પગલર નહીં અમકાર.

અમ્હે તો.

રંક ભલે રહી માત અમ્હારી તદપિ તે અમ પ્રાણ;

હેમાંગેલ^૨ સવૃણા^૩ રેતી શીખવી ઉત્તર ગાન.

અમ્હે તો.

અવર ભૂમિતી બૂરડીમાં નહિ ભરત અમ્હે બલનાર;

પરમાતાનાં છાંડ વખેરાં તે શું દુઃખ દળનાર.

અમ્હે તો.

અનેર^૪ જુત કંઈ અમ્હે ઉજવીયું^૫ ઝમતા મુર ઝમકાર;

ઉગા સમી બસ ભરત દસાવી જગતીયું^૬ જપકાર.

અમ્હે તો.

—વસંતવિનોદી.

૫૧. સ્વદેશની દાઝ

છે શુ કાઈ માનવી જીવનો અચેત? એવો,
 જેને નથી જાગીઆ કદીએ મનમા લાવો,
 જેણે કદી અતરે એહવુ કહ્યું નથી કે
 આ મારી ખુદ—માગી આ માતૃભૂમિ છે ?
 ભમી ભમી પરભોમ કિનારે પ્રવામી ત્યારે
 નિજ પગમાં નિજ ભોમ લણી તે વળતી વાળે,
 જરા કદી એ ઘેર જતાં એ અમુક્ષણ અવસર
 છે શુ કાઈ એહવો દાઝયુ? નવ જેનું અંતર ?
 જો એવો કંઈ હોય, જાવ ને નિરખો તહેને
 કદીય એવા કાજ ગિરદલે કવિનાં નહિ ગાજે,
 હો મોટા ઇલકાળ, નામ હો મહાન એનું
 પરિપૂરણ કામના, લલે હો અલગક નાણું.
 એ ઇલકાળો છતાં, છતા સત્તાને પેસો
 એ પામરનીચજન્તુજગત્પણધુ ધનિજમાં જેતો.
 આ જીવતરે માંહી તે સુકીર્તિ સધળા જોજો
 પડી મૃત્યુ મુખ, નામ નિશાન સમેતજ જાશે.
 જો માટીનો હતો તેજ હીણી માટીમાં
 વણ્યુ કીર્તિ, વણ્યુ શોક, ગવાયા વિના ખેળીતોમા.

—૨૧. હરિલાલ દુવ.

૧ ચેતન રહિત, ૨ માતૃભૂમિના પ્રેમથી દાઝી લકડું,

૩ ગિરદલસી, ૪ પોતામા સમાઈ ગયેલું, ૫ કવિતામા—પાન્યમણ,

૫૨ સ્વદેશ પ્રીત

કપર પલ્લ પાણીરે, સ્વદેશ પ્રીતિ પાણીરે
 છે કાંઈ એવા ઉમ્ર પ્રતાપી, મરે મનુષ્ય મવારે
 દિન ભરમા^૧ મુજ ભરવન મરજી મધ્યાલ્લુ આટલું માટે—કપર૦

છે કાંઈ ટેકરી નેકરી એવા સુના પહેના વિચારે
 આજ શુ ખીટુ દેશમેવાન મારે અપોકલિપ્ત ભારે—કપર૦

આપ મદદ વિશ્વ કાંઈ ન મરજે, વિના અમદ નહિ દુનિયા
 એક મરણીઓ મોતે ભારે, કાપર કોડ ગજમજે—કપર૦

જમ અર્થ મોત કામ માટે પ્રથમ મુખાગ્રમ લોઈએ,
 આનિ પાપિ હિપ્પરિ નિવારણ સાત મમાધિએ સોહીએ
 —કપર૦

મારી ખૂમિ મારી ખૂમિ—એમ અહ પદ^૩ વચનો
 વદી વદી કૃતિ આચરતા શત^૪ જો, કોઈ પગત ન ભરત તો ?
 —કપર૦

---

૧ આખા દિવસમા, ૨ લોઈએ, ૩ અહ ભાવભર્યા,
 ૪ સો માણસ, ૫ માને કોય

બીમાર્જન, પૃથુ, કૃષ્ણ, રામની જૂમિ ભરત સુ વંશ્યા ?
 નહિ નહિ હરિધાયક પશુ મિંદલુ કેસરીજનની^૭ અવંધા.
 —૩૫૩૦

—સ્વ. હરિલાલ વ.

૫૩. જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !*

હર હર હર મહાદેવ પુકારો, અફઘાન આનમર રહેમાન,
 હિન્દુ મોમક્ષીમ એક મધને, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

આ જૂમિ આપણી દેશ આપણો, એ પર જન કરો કરમાન,
 ત્રીસ કાદિ ભારતનાં તનુને જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

એક કુટુંબી લાઈ આપણે, માતા ભારતનાં મંતાન,
 હિંદુ, પારસી, મુમલખીન મૌ, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

મંદિર, તે મસ્જિદ જન્ને છે, ઇશ્વર કેરાં ઉંચા ધામ,
 માઈ લાઈમાં બેઠ ન હોયે, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

૧ ન. આપણી ભરતમાના જગમાં પામે ઉંચું રથાન,
 વિશ્વ સકળની ધર્મ માત એ, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

૬ વાંઝગી, ૭ ગ્રસ્વીડેગી, ૮ વંદન વિનાની-શક્તિ વિનાની.

એક નેક ને એક ટેકથી, કરો એકતાં કેરૂં પાન,
રગ રગમાં સત્યાગ્રહ રેડી, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

ધમ ધમ ધમ ધમ ધરા ધ્રુજવો, દરકાવો ઉચા નિશાન,
સ્વરાજ્યનાં ડંકા ગગડાવી, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

જૈની-બુદ્ધના શોભ મૈનિકા, રણ જળનુ હરવા અભિમાન,
દયાર્પણ કરાં શસ્ત્ર ગ્રહીતે, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

સત્યવારો, જંદુક, મામાયી, ઉચા છે આત્માનાં સ્થાન,
શરીર પડે પણ એતો અમર, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

દિવ્યમાળ્ય સમૃદ્ધ સ્વર્ગ સુંદરી, તપર છે કરવા મન્માન,
માતૃવેદિમાં ગ્રાણ્ય અર્પીતે, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

હર, હર હર ગહાદેવ પુકારો, અદ્વૈતાધુ અકમલ રહેમાન,
હિન્દુ મોક્ષધીમ એક ચક્રતે, જય જય બોલો હિન્દુસ્તાન !

—ચંદુલાલ દેસાઈ.

૫૪. ટિળકનો દેહોત્સર્ગ*

તૂટયા પીણુ તાર, ગીત થતાં બમ્બરાં દવે;
 નમણે નીતરે ધાર, હૈકું દિન્દ તણું દ્રવે :
 પાર્થક ? આમ અઢાળ, પ્રેર્યો શીદ તુમને ધ્રુવે ?
 જના કેસરી બાળ, નન્દનરત ઉત્તમક દીસે !
 ભર વર્ષામા ગ્રીષ્મ, તપરી તે અમ તપ ઉણે;
 ભરતખંડમાં બીષ્મ, જાળ્યો ના આંકુમાં પુણ્યે !
 ઉત્તમ્યો ભરતી ઝોટ, ડાહી નોક દેશની;
 પડી ઝોટમા ઝોટ, મુગદ શી પરમેશની !
 ખીલ્યાં સ્વરાજ્યઅંગ, 'સ્વ-લક્ષ' મંત્ર ફૂંક્યા મહા;
 દીધા ન પાક પ્રમંગ, ને ટિળક દેવજ થયા !
 ગાળે ધન સમ વીર, ધણાવ નેતા નામના;
 નિધિસમ તમ ગમ્બીર, અમર અરાશે નામના ॥
 મેઘપટા ધનપોર, જાઇ રહેશે દ્રષ્ટિને;
 ઉત્તમવય તવ સ્મૃતિ દોર, એતન પાશે દ્રષ્ટિને-
 તપાવશે તમ તેજ, સૂર્ય ગણિનાં નર સહે,
 નિગ આદર્શ વડેજ, અમ જીવનઉત્તમવય વહે.
 પ્રપુલ્ક પુષ્પ ગમાન, મુગન્ધ દધને સંચર્યા;
 જન્મ્યું જીવ્યુ પ્રમાણુ, યશ, શાશ્વત સાંતિ વર્ષા !

—કેશવ હ. શેઠ.

પપ. ભારતનાં યશોગાન

ગાઓ તે ભારતના મથ ગાન .
 ધર્મ, મત્ય ને પ્રેમ પુણ્યભર, દિવ્ય ધરા રસ ખાણુ;
 એક ને અમેઘ એ રસ ખાણુ .
 ધન્ય, ધન્ય ભારતના સંતાન !
 —ગાઓ.

પવિત્રતા, સૌન્દર્ય, જ્ઞાનનો અવિચળ જે ઉદ્યાન ,
 ઇન્દ્રનો અવિચળ જે ઉદ્યાન .
 રમ્યા તેના શીશુર્વા પુલ્ક-પાન !
 —ગાઓ

વીર, કવિ, કૌવિદ, ઋષિ, મુનિ જ્યા સ ન, મહત મહાન,
 અમર જ્યા સત, મહત મહાન
 મતલ જ્યા દયા, ક્ષમાના દાન !
 —ગાઓ.

રક્ષિત ^૧ગળાહર, ગિરિવરથી, અવર ન એહ સમાન,
 દેશ કે અવર ન એહ સમાન
 મનોહર કુદગતના જ્યા સ્થાન !
 —ગાઓ.

ગત રમ્યાં જે જનની બંકે, રામ, કૃષ્ણ, દનુમાન;
 પૂજ્ય જે રામ, કૃષ્ણ, દનુમાન;
 બુદ્ધ, શકુના મર્યા જાન !
 —ગાઓ.

ગત સમી ગજે અંગ વમાવે, જૂતનાથ મહાગવાન,
 આસિયા જૂતનાથ મહાગવાન :
 અમારા આગોટે ત્યા પ્રાણ !
 —ગાઓ.

લક્ષ્મણ, અર્જુન, શ્રીમ પિતામહ, બ્રહ્માર્જી મહાગવાન;
 પિતામહ બ્રહ્માર્જી મહાગવાન :
 એમ પરભોમે જેનાં માન !
 —ગાઓ.

અક્ષત તેજ હરજોર જૂમિ પર, તન, મન, ધન, કુરમાન;
 અમારા તન, મન, ધન કુરમાન :
 જનનીના જય-હિતમા મગ્તાન !
 —ગાઓ.

—કેશવ હ. શેઠ.

૫૭. જય જય મા મહારી !

સર્ગમંગા મેથા મા ત્હારો,
માનસમર શિરમણિ રૂપાળો,
ભાસ-ત્રિવલ્લિ વિમલ દિમ-હારો,

જય જય મા મહારી !

જુલે જનનવી મિ-ધુ કાને,
રેવા મહાનગી કી સ્થાને,
કાવેરી તોડા ઢોળે,

જય જય મા મહારી !

ગમેશ્વર એડીએ ગળાકે,
પુરી હારિકા હાશી ઝગકે,
મા તાગી વાળીની હગકે,

જય જય મા મહારી !

ગમથલ પંજગ એક કર,
પરશુ અરવલ્લી બીજે કર,
તેગ લટકતી સલાદ્રી કી પર,

જય જય મા મહારી !

રામ સૌમ્ય તુમ્હ દમ પક્કારો,
 બુદ્ધ ઉદ્ધિઉરનો ધમકારો,
 ગુરુ ગોવિન્દ પ્રકાશ પુકારો,

જય જય મા મહારી !

ભક્તિ-માન-ધુનિ માને વ્હાલી,
 એ સ્વરક્ષક નિમે બે તાળી,
 અગણિત માની સન્ત-પ્રજાલી,

જય જય મા મહારી !

દિવ્ય ચક્ષુ જ્યારે મા જોલે,
 જ્ઞાન-સમાધિ-પ્રકાશજ દોળે,
 બ્યાસ પતંગલી ચંકરે જોલે,

જય જય મા મહારી !

શું શું મા તુજ રતવું વખાણી,
 મુગ મુગ ગજ રતનની ખાણી,
 અરોક અકબર વિજયા રાણી,

જય જય મા મહારી !

—મંગલંતરાય દ. ઠાકોર.

૫૮. મહાનૃપ પૂજન

આવો અમારા દેશમાં પૂજન તમારે થાય છે,
સર્વેશ્વર જેના સ્વાર્થનો રસ દેશમાં વહી જાય છે. આવો.

જેણે ફકીરી આદરી પરમાર્થ જેનો સ્વાર્થ છે,
તે સાત વાણી અભયવરદા^૧ એકનો પૂજય છે. આવો.

જેનું હૃદય ધડકી રહ્યું નિજ દેશના ધડકારમાં,
એ પુનિત સુંદર હૃદયવરનું પ્રેમ પૂજન થાય છે. આવો.

જેણે ગણ્યું આ જીવિત સરખું તુચ્છ પરદુઃખ આગળે,
પરમેશ દિવ્ય મનુષ્ય એકજ એજ અહિં પૂજય છે. આવો.

જેને હજારો દુઃખ દેશની અર્થ પુષ્પ સમાન ને,
એ પુષ્પના ભરતુચ્છની મૃદુભાળમાં મહેકાય છે. આવો.

તે વીર ધીર મહાન્ત પ્રેમી આવળે અમ મંદિરે,
જ્યાં લોકરાજ પ્રતાપનું* છે આદ્ય પૂજન અમે. આવો.

કુંકુમ ભર્યે પમલે પધારી આંગણું પાવન કરી,
અમ ગરીબ જનના હૃદયને અભરે^૨ ભરો અમીધારથી. આવો.

—મર્ગનભાષા પદ્યે.

* ૧ અભયવર દેનાર, ૨ ટોચાટોચ

* 'હિન્દના હાતાતણું', એમ પણ ગવાય છે

પદ. એ ભોગીરાજ

(૧)

ભોવા જગત્ ધૂમી એક ભોગીરાજને,
પુરાતન ભારતને ચોક : અસભેસડી !
જનનીએ દીધ એવા એક ભોગીરાજને:
જગત્યા જેણે ચાદ લોક : અસભેસડી !

ભોવા જગત્ ધૂમી એક ભોગીરાજને.

કરણે સુણ્યા'તા સાચા એક ભોગીરાજને,
મુખડે જેને જાત બોલ : અસભેસડી !
હૃદયે પૂજ્યા'તા પૂજ્ય એક ભોગીરાજને !
તપના ત્રિષંક રવિ તોલ : અસભેસડી !

ભોવા જગત્ ધૂમી એક ભોગીરાજને.

જનણ્યા'તા જીવી જીવન એક ભોગીરાજને,
બર્ધા અમૃતે જેના ઉર : અસભેસડી !
નિરખ્યા—એ પરખ્યા મુજ દેશ ભોગીરાજને;
નયણે જેને વીજ—નૃ^૧, અસભેસડી !

ભોવા જગત્ ધૂમી એક ભોગીરાજને.

(૨)

હીડા સખી ! મીઠા એવા એક જોગીરાજને,
 છુદ્ધ શો ! વશુદ્ધ દયા—રોમ ! અલખેલડી !
 જાણ્યા-મનમાન્યા તપસિદ્ધ જોગીરાજને;
 જીવને ગુણેલ કૃષ્ણ—પ્રેમ : અલખેલડી !

જોયા જગત ધૂમી એક જોગીરાજને.

રસના અખંડ રટે એક જોગીરાજને,
 નીતિમાં રામના નિવાસ : અલખેલડી !
 શ્વાસે વસાખ્યા રૂડા એક જોગીરાજને;
 ગ્રીસ્થા જનકશા મન્યાસ : અલખેલડી !

જોયા જગત ધૂમી એક જોગીરાજને.

જીવને જડેલ સખી ! એક જોગીરાજ એ,
 પાલકયર્થે જીવમ લડવીર : અલખેલડી !
 મર્ત્યપુરીમાં રે અમર એક જોગીરાજ એ;
 સત્યે હરિચન્દ્ર હીર : અલખેલડી !

જોયા જગત ધૂમી એક જોગીરાજને.

(૩)

દેહે મટેલ દેવ એક જોગીરાજ એ,
ચરિતે સુવર્ણ શા વિશુદ્ધ : અલખેલડી !
ધમે ધેનુંશાં નમ્ર એક જોગીરાજ એ;
‘શૌર્યે સિંહણુ પીધ દૂધ : અલખેલડી !

જોયા જગત્ ધૂમી એક જોગીરાજને.

શાને પૂજ્યું સખી ! જન્મ-જોગીરાજને!
ધોળ્યાં કુકુમ કનકયાળ અલખેલડી !
શાને વધાવશુ એ વિશ્વજોગીરાજને ?
ગુંથી નલ-તારકની માળ : અલખેલડી !

જોયા જગત્ ધૂમી એક જોગીરાજને.

જોગી, પરજોગી લૂખા ભૂપણે નારાજ એ,
જોગીને બહાલો જીવનભોગ અલખેલડી !
મુક્તિને પન્થ એવા એક ગાધીગજ એ;
સનાતન ભારતને એક : અલખેલડી !

જોયા ખલાંડ ધૂમી એક જોગીરાજ એ.

—કેશવ હે શેઠ

૬૦. ગાંધીનું ગુજરાત

ગાંધીનું ગુજરાત, ગણાયે,

ગાંધીનું ગુજરાત !

ગુજરાત દેશે વિરન મૂર્તિ એ વિમલ સરલ સાક્ષાત,
દર્શનથી હંધ એતન પ્રકટે જ્ઞેતાં એની જમાત;

જેમાં સાચા સાધુઓ જાત:

ગાંધીનું ગુજરાત !

સાગરમતીનાં સુંદર તટપર પ્રકટયું નતન પ્રમાત,
મોહન ગુજ સત્યાગ્રહ જસી સર સુશી સહુ જાત;
હરે મીઠી ઐક્યની વાત:

ગાંધીનું ગુજરાત !

દેશમક્તિ તે રાજ્યભક્તિની સાચેસાચી વાત,
નિર્ભયતા ને સત્ય વચનની દિક્ષા હજી રહે તાત;
જનાન્યુ નવું ગુજરાત:

ગાંધીનું ગુજરાત !

—ગોકુળદાસ ગાયચુર.

૬૧. એ દોષ ?

એ દોષ છે ને જાણ્યો ?

જદેણે સદુને જાણ્યા ?

એ દોષ છે ને જાણ્યો ?

જદેણે સદુને જાણ્યા ?

ને તરી શકે તે તારે,

ને જી શકે તે જાણે; .

એ દોષ છે ને જાણ્યો ?

જદેણે સદુને જાણ્યા ?

ને દરી શકે તે દસાવે,

ને નમી શકે તે નમાવે;

એ દોષ છે ને જાણ્યો ?

જદેણે સદુને જાણ્યા ?

એ કાણુ છે ને જાણો ?

જહેણે સહુને જગાડ્યા ?

—ગોકુળદાસ રાયચુરદ

૧૨. મનમોહન બલિહાર ગાંધીજી !

મનમોહન બલિહાર ગાંધીજી !

સૂર સૈન્ય^૨ સરદાર ગાંધીજી !

નૂતન યુગ ધડનાર ગાંધીજી !

દૈવી તેજ અમકાર ગાંધીજી !

ગુર્જરી કુંજે ગાંજે ગાંધી !

નંદનવન વન વાંજે^૨ ગાંધી !

રાજ બને ત્રિજુ તાંજે ગાંધી !

દિલ દિલ મર્વ નવાંજે ગાંધી !

જગત માત્રનુ નૂર ગાંધીજી !

સાનામૃતનું પૂર ગાંધીજી !

ભારતજંતી સૂર ગાંધીજી !

દિલ દરિયે ભરપૂર ગાંધીજી !

ગાય ગોપં ગોપાલક ગાંધી !

સત્યાગ્રહ સુત્યાગ્રહ ગાંધી !

દિ'દગનોના તારક ગાંધી !

જગત સર્વ ઉદ્ધારક ગાંધી !

બાહી પ્રભુતા સૌમ્ય ગાંધીજી !

આખંપણ અણુભાસ ગાંધીજી !

કુંજ કુંજ કલ્પોલ ગાંધીજી !

રાષ્ટ્ર ચેતના બોલ ગાંધીજી !

તાન માર્ગમાં બાહ્ય ગાંધી !

રણ સુરવીર સંઘર્ષ ગાંધી !

વૈશ્ય કૃષ્ણ જૂથ ગાંધી !

શોભાવે મેનકરણ ગાંધી !

સાધુ જીવન મુનર્પણ ગાંધીજી !

મૌન્ય વચનની આજ ગાંધીજી !

રાષ્ટ્ર પ્રમદે જલ ગાંધીજી !

ભારત જીવન પ્રજા ગાંધીજી !

૬૩. સાબ્રમતી

મહદ્ ગુજરાતની ગંગા નદિ તું સાબ્રમતી !
પતિતપારની ગંગા નદિ તુ પૂણ્યવતી !—મહદ્.

ભરતનો ભાણુ^૧ ઉગ્યો કહિ ત્હારે લાગ્યવતી !
મળતી પ્રેમણીની મહા નદિ તું સાબ્રમતી !—મહદ્.

રાધા એનનાની બમી સૂરે સૂરવતી !
જગાડે ભારતીય સમાજને તું સાબ્રમતી !—મહદ્.

દુષ્ટાર ઉદ્ધમા ને માધુ મર્વે જોગી જતી !
સહુ તુજ પા । કરે પૂણ્યભાવે સાબ્રમતી !—મહદ્.

મથુર્ગ મક્કાના યાત્રી સહુ માનરતી !
ભવિષ્યે આપશે જરૂર જ્યા તુ સાબ્રમતી !—મહદ્.

નવો ઇતિહાસ ગાજે આરે ત્હારે આશાવતી !
પ્રભુ પયગામરે આપે જગતને તુ સાબ્રમતી !—મહદ્.

ખડે ખંડ પ્રજા સર્વ નમે ભાવવતી !
પૂકારે સર્વ શબ્દ એક ધન્ય સાબ્રમતી !—મહદ્.

—ગોકુળદાસ રાયચુરા.

૬૪. ધન્ય ભૂમિ

ધન્ય ભૂમિ ગુજરાત માત તુજ ભાગ્યજેષ કંઈ ભન્ય દિમે,
સકુ સાધુનો સાચો સાધુ^૧ સાત્રમની જલનીર વમે-ધન્ય ભૂમિ.

રસકમ ત્હારો ફરી ખતાવા દેવસોક અલિં આગ્યો છે,
ધર્મ કર્મને સનેજ કરવા ભારતદેશ જગાગ્યો છે-ધન્ય ભૂમિ.

દિન્ય તેજ એ દિન્ય ફફીરી દેશ પ્રેમ પ્રકટાવે છે,
પયગમ્બરીએ પ્રમા અગેરી દીવ જ્યોત જગાવે છે-ધન્ય ભૂમિ.

ધન્ય ભાગ્ય એ કુંજ મૂર્જરી ધન્ય ભાગ્ય એ નંદનવન,
ધન્યભાગ્ય મૌરાષ્ટ્ર મુજનના જ્યાં પ્રકટે પ્રમુતાનાં જન-ધન્યભૂમિ.

મેહન ત્હાઈ નામ મીઠું રગ રગ ચેતન લાવે છે,
સેવાના હે! સન્ત ગાધીછ દર્શન^૨ની મન લાવે છે-ધન્ય ભૂમિ.

કારી કે મયુગંથી આગે રાજનગર^૩ કંઈ એ ર દિસે,
સાત્રમની જલ લોટી લોટીએ ગંગા યમુના આવી વમે-ધન્ય ભૂમિ.

૧ મહાત્મા ગાધીછ, ૨ અમદાવાદ, ૩ ની એક
લોટીમાં.

અભિનંદન એ રાજનગરને અભિનંદન એ સરિતા તીર,
પ્રજનવર્ગને છે અભિનંદન ન્યા રમતા પયગમ્બર વીર-ધન્યભૂમિ.

—ગોકુળદાસ રાયચુરા.

૬૫. ગુર્જરી વિજય

નગિમે દેશજન ! ઝીણિમે નવજીવન !
એતિમે ચતુરમન ! બ્રહ્મ ગાળે.
એક પ્રભુને શરણુ અભયને ૧ પરિશિષ્ણનં,
સંયને આચરણુ શાંતિ રાળે.

જ્ઞાન સેવન મનત્ પત, તપ, દાન, ધન,
સર્વ કાળે સુખદ એજ આળે.
પ્રભુ મતિ જગમતિ, વીર ભારત કૃતિ,
ગુર્જરી સંસ્કૃતિ વિજય ગાળે.

ગુર્જર મુરાધ્ટ જય ! અમર ચેતન હૃદય !
સિદ્ધ સ્થિતિ અધ્યક્ષમમય, યોગ રાચે !

જન્મનૃમિ ગર્વમલ, બન્ધુભાવે સદૃશ,
લલિત પ્રગતિ મરલ વિશ્વ નાચે

—લલિત

૬૬. ક્યારે ? *

અમૂળા ધર્મ પૂર્વજના, ધરી દેખાડગો ક્યારે ?

પગક્રમ સીર તનુતેના, કડી દેખાડગો ક્યારે ?

હતા ખરે જાણુ મોટા, થયા સાથી હવે ઊંટા ?

પડ્યા જે ચીપના નોટા, ભગી દેખાડગો ક્યારે ?

કહો હો વીરપુત્રો છો, કને હો માં સુપુત્રો છો,

જનાતી પાતતા પહેલી, તરી દેખાડગો ક્યારે ?

પડીને મનવેદીમા, ધુનીને ધગરગારીને

જગત્ પાવન કડી દેતા, કડી દેખાડગો ક્યારે ?

હતા દાનેશ્વરી પૂરા, કરણ ને પાર્થ સમ શગ,

ચગકતા દિલના ટીંગ, કડી દેખાડગો ક્યારે ?

હમેશાં દેશહિત ચ્હાતા, હૃદયના નીરમાં ન્હાતા;
મહા બળવાન યુધ્ધતાતા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

મમરમાં કાર્તિ વગનારા, અમર નિજ નામ દરનારા;
અચળ ઉત્સાહ ધરનારા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

ધીરજ ને ધામ ધરનાગ, વિજયની ગાળ વરનારા;
અરિનું હીર હરનારા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

પ્રતાપી રામ રણધીગ, ભરત જેવા અચળ વીરા;
ભક્ત હનુમંત સમ હીરા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

પ્રતાપી પાંડવો પ્રેમી, કૃષ્ણ શ્રીકૃષ્ણ સ્વામી;
વિદુર ઉદ્ધવ સમા નેમી, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

પ્રતાપી બ્રાહ્મ દેનારા, પ્રજાનાં કષ્ટ દરનારા.
કમોટી તીવ્ર મહેનારા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

કર્ણ ને તેમણે કામો, ઉગાડ્યાં સ્વર્ગનાં ધામો;
તમે પણ એ ગર્મા નામો, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

સ્વીકારી શુદ્ધ આ સેવા, પ્રભુ હર્ષ મોક્ષના મેવા;
દિવસ અતિ ઉજગા એવા, ફરી દેખાડશે ક્યારે ?

૬૭. ટેક નહિ મૂકું*

ભલે વળો ચિરે તૂટો ।
 હમરો તીર હો છૂટો ।
 મળળ પાયાણુમાં કુટો ।
 હતાં મુજ ટેક નહિ મૂકું.

સગગતી આગમાં બાળો ।
 ઉઝાળો ભેરમય આળો ।
 ફરી લો ફરેર હો ઢાળો ।
 હતાં પગ એક નહિ ચૂકું.

ભને રહેસો, દહો, કાપો,
 ચરો તે રીત સંતાપો ।
 હમરો વેકતાં તાપો,
 પ્રતિષ્ઠા પર નહિ ચૂકું.

ઉતારી ચર્મ તન ચીંગો ।
 વડાવો લોહીની નીકા;
 હમરો મોત હો વેકું,
 અંધમ માર્ગ નહિ મૂકું.

—ચસંત.

૬૮. આત્મશ્રદ્ધા*

દિવાલો દુર્ગની કાટે તમારા દેહખાનાની,
તુટે જંજીર લોખંડી તમાગી આત્મશ્રદ્ધા તો.

તમારા માર્ગમા ઉભા પહાડો જે ખમ્મી જશે,
મિયાળા^૧ માર્ગ દર્શ દેશે તમાગી આત્મશ્રદ્ધા તો.

ઉત્તરના માત મારગ જે તમારા પથરો તરશે,
વિના નોકા મફત થાશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

જલુ આશરમા ધારો ન વાયુ-યાન પાસે છે,
વિના પામે ઉડી જશે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

ધશે વિષ્ણુ ને વાયુ તમાગ! દામ અગ્નિ જે,
વગમશે મેલ માગ્યા જે તમાગી આત્મશ્રદ્ધા તો.

હાનરો રોમની જવાબા દાના જૂદના વિના,
જુઝારો શાંતિ મિત્રાશે તમાગી આત્મશ્રદ્ધા તો.

દિગંજર સાધુના ચરણે મિક્કર સાદ નામે છે,
ગળે માં ગર્વ જૂપતિના તમાગી આત્મશ્રદ્ધા તો.

કુમરની બાળકથી તો વિડોળા દુધ પીએ છે,
મકટશે પથરે પ્રબુજ તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

પ્રભુ પ્રદ્યાદને માટે વસેયા લોહના થભે,
સદા સાન્નિધ્યમારિ રહેશે, તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો

મદોન્મત્ત સિદ્ધને આધો યશ્વિના ચર્ણુ આટે છે,
તજે ફિંસારી ફિસાને તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

ઝરતા ઝે બુજગેા ફણાને છત્ર શી ધરશે,
તજુ દે ઝે કાતીયો તમાગી આત્મશ્રદ્ધા તો.

ઉભી રહી હાથ બે જોડી વિજયદેવી ધરી વરમાળ,
તમારે કંઠ આરોપે તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

—કલ્યાણુશુ.

૬૯. પંજાગ અને પરદેશી

૧

આંખ ઉઘાડો, ઉઘ ઉઘાડો, નિજ લણી ને નિરખો બહાસા,
તન પર પરદેશી પ્રદેશી તે ભાંકુ તથા ચગતી માળા;
પરદેશી પહેરી માતાના પુત્ર ચર્ષ કર્યા પ્રાણ ચૂસો,
નખીએ માને વહતા માની જાની પરે કેમ પગ મૂકો.
—આંખ.

૨

પરદેશી પહેરી પહેરીતે કુદ કુઃસાસન ગંગ મળી,
'નિજ માત ચીર હરવા કરતાં ઝટ માટીમાં જાઓ મળી;
જે પરદેશી પશુ સત્તાએ નર હર્યુ ઇસ્લામ તથા,
અસાચાર કરી અનહદ અપમાન કર્યુ પંજાગ તથા.
—અ.ખ.

૩

જેને માતા ને જહેનોની ભર વસ્તીમાં લાજ લંટી,
પ્રાણ હર્યા નિષ્પાપ પ્રાણના જ્યાં સુધી જાંદુક ફરી;
પેટે ચલાવી નાક ધસાતી જેને દેશ સ્વમાન હર્યુ,
જે વણવર્તતાં જીવ્યા લાજે એવું એવું પાપ કર્યુ.
—આંખ

૪

વિશ્વ અપરાધે દીન જનોની કામળ પીક ઠાઠી કરી,
 નિર્દય હાથે ચાખુક ચાંપ્યા પથ્થર ઉર પશુ જાય ગળી;
 ભર ઉદ્ધનાળે નવયુવકના ખુશ મસ્તક પાપ મૂકી,
 સોળ સોળ માર્ગલની મજલ કરાવી એ તે કયમ જવાય ચૂકી.
 —આખ.

૫

ધર્મ ભૂમિની જૂઠ્ઠા માતા પર જે ખરવર ઘૂંક્યા બૂંક્યા,
 તેવાને પશુ ઓથ દહને સતી ભારતને શિર મૂક્યા;
 જેણે જાહેર દિન્દુ મુમત્સવિન કેરી ઐક્ય ફગેલી કરી,
 ભાંકુ ભાંકુમાં બેદ પગલા બૂલવણીથી ભૂમિ ભરી
 —આખ.

૬

મીકું મીકું કહી દિન્દગનોના જાતસા દીધા રણને,
 અંતે બેડો બમણી લાધી દુકરો નાંખી આપણને;
 એનાં કપડાં પહેરી હજુ ક્યા એ સત્તાને દૂધ ધરો,
 તોડો એ પરતંત્ર દશાને નહિતર જીવુ એર કરો.
 —આખ.

૭

કમ ગમે ઉતરે છે હજુએ એરી શુભામીની ગાળી,
 પપ બદલે આપણને માથે ક્યાં પાયુ ન વિષ ઘોળી ?

પરદેશી કાપડના ફેફ આપણને રાખી સુતા;
પેટ ભરીને લોકી પીધું ને ઉપરથી માર્યા જુતા.
—આંખ.

નાડ વિશે ધબકાર હંજુ છે નવચેતન મધને નંગો,
ભાગ્યબળે એક જોગી જડયો છે ઝાંખી કરી જડતા લાગો.
—આંખ.

—હંસ.

૭૦. પંખખના અત્યાચારો

પંખખના ઇતિહાસને દર્ધ કાન સુણ્યો હે ચીરા,
એ દુઃખથી જાતી ચીરાશે કાટશે વ્હાલી ધરા. પંખખ.

કાટી જશે પથ્થર અને વળી જણ તુટશે મૂળથી,
રોશે જગતના માનવી પંખખના દુઃખ સૂણથી. પંખખ.

પંખખના પ્રેમી પનોતા પૂત કેસરી રંગમાં,
ખીટીશની છત માટે જનોને કપારી જંગમાં. પંખખ.

રીકુટને વળી લોનની વાતો દબાવી જોરથી,
લોકો દબાવ્યા બોલતા અધિકારીઓએ તોરથી. પંજાબ.

અવતાર માને લોક જેને હિંદીઓ પૂજા કરે,
જે માટે ગરદન હિંદીઓ મૌ પ્રેમથી આગળ ધરે. પંજાબ.

જેની ભૂમિ સેવા વિષે કીર્તિ ઉડી રહી આલમાં,
તે વીર દિગ્ગજ ગાંધીને જાંધી કરી પંજાબમાં. પંજાબ.

x

x

x

ખાટ^૧ પાયાની નીચે પંજા દબાવ્યા જોરમાં,
કંઈ આઠને ખાટે ચઢાવ્યા જુલમ કીધો તોરમાં. પંજાબ.

x

x

x

કર્મો કર્યા કાળાં કસાઈ દેપને દિલમાં ધરી,
હાથમાં જોડ્યા ખીલા ઢીલા^૨ કર્યા ઉભા કરી. પંજાબ.

ચોપડી ધૂનો મુખે સાધુ તણે શિક્ષા કરી,
ઉભા કર્યા કંઈ ઝૂપમાં આ જુલમ જોશે શ્રીહરી. પંજાબ.

કર્મો થયાં કુર્ષા જલુ છાજે નહિ આ કાળને,
હદપાર કાઢ્યા માનીતા તે કીચલુ સત્યપાલને. પંજાખ,

હરકીશન દુનીચંદ જેવા જલુ રથી ને મહારથી,
તે ચૌધરી સમ કેસરી રેદી કીધા અધિકારથી. પંજાખ,

પેટે રક્ષાઝ્યા લોકને દડો ચક્ષાઝો ત્યાં જલુ,
કહેતાં હદય કપે ઘણું જુઝા ઝળે હું શું કહું. પંજાખ,

નાકે લીસોટા ખેંચઝ્યા ભૂમિ પરે લોકો ચકી,
અધિકરીઓના જુદમનો તો જવાળ લેશે એક નકી. પંજાખ,

માન મરજી વિશુ સક્ષાઝો લોક પાસેથી લીધી,
મરી ઉપરથી ચાખખો ને ખોલીની^૫ જાંધી કીધી. પંજાખ,

હાથ પમ બાંધ્યા જનોના સ્થંભ કે કંઈ સાચમાં,
હુચા દીધા કંઈ લોકને અંગાર અઝ્યા હાથમાં. પંજાખ,

x

x

x

મરજીદના ઈમામનું અપમાન ખેંચી દહીને,
નિજ પુત્રનું આ દુઃખ કેતું કારનું છે માહીને. પંજાખ:

છમામમાંથી કાંઈકને - ઉભા કર્યા ફરેપરે,
અહુ દુર રાખી પેટી જેવી પાપ વચ્ચે ડી ચીરે. પંત ૪.

નિશ્ચયને નિર્વેપર ગોળી ચવાડી ડાકે,
કેતલ કર્યા હિન્દી દળરો હયાં ભારત હાલે ! પંત ૫.

૦ હીઆનવાળા બાગ આજે કાચી ને મક્ક ચયુ,
તે જુહીઓના જુમ્મી અગ્રેજી પાળી મલ. પંત ૬.

જે માતના પુત્રે રી મંદેટ સમે મેસા ખી,
તે દિન્દમાના જગરમા ખેસી અરે જુમી છુગી. પંત ૭.

હજેતા હતા જુહી ધસુ ગળો મુગલ પેશાતજા,
પાનખના દતિદામમ શુ જુમની ગખી મસુ પંત ૮.

—રામન ગુલા.મ.

૭૧. રૂડો મારો રેંટીયોં

રૂડો મારો રેંટીયો, એતો રણજણ રણજણ થાય. રૂડો મારો.

એતો બત્રીશ લક્ષણો, એના ગુણ ગુરુજન ગાય;
જગત હરત દલાતણી, રે જ્યાં દસ્ય અનેરાં થાય. રૂડો મારો.

પ્રથમ પ્રભૂ જગદીશ છે, બીજો પ્રભૂ જોકુત;
ત્રીજો મારો રેંટીયોરે, જેને હાથ જગત ^૧સુત. રૂડો મારો.

એને સુતર તાંતણે, પાંખ્યા રવી ને રસોમ;
એ વિભૂના વાદ્ય મારે, ઉઠે નિત્ય અનાદત ઓમ. રૂડો મારો.

ઇશની હારીગીરીનું, એ પ્રથમ એંધાણ;
એ જીવન ધનવતરીરે^૪ એને હાથ હજારોના પ્રાણ. રૂડો મારો.

—હરે.

^૧ સુતર, ^૨ સર્વ-ચન્દ્ર, ^૩ ગાવા જાળવાનું વાજન,
^૪ દેવલોઠાનો નેદ.

૭૨. રૂડો રંગીલો રંગીયો

રૂડો રંગીલો મારો રંગીયોરે બેન,
જાણે નાનીશી નાલુક મીઠા ભો;
માતી મલુજના પારણારે બેન,
કાંતુ પરાયી દીધા ભો રૂડો રંગીલો.

જાધરે મુતારીએ^૧ પડી દીધોરે બેન,
એનો એ મોટો ઉપકાર ભો;
જીવાનીને એ મળવેરે બેન,
વૃદ્ધાને આધાર ભો રૂડો રંગીલો.

કાંતું બ્રીલું ને ભરૂં કાકડારે બેન,
યાય સફળ નવરાય ભો;
દેવે દીધોરે દી કાલણોરે^૨ બેન,
આવે દૈયામાં દામ ભો રૂડો રંગીલો.

રકને આપે રાટલોરે બેન,
 ઠેકે ઉધડા અંગ બે,
 શ્રીમંતને પગમાર્થ શીખરેરે બેન,
 વધી વધારે ઉમગ બે રૂડા રંગીનો.

આંખને એ આંતિ ફગરેરે બે,
 હાથ બને હોસિયાર બે;
 વિધવાને એ ધન તીરડો^૩ બે,
 સંધવાને સર્ગ નીમા^૪ બે. રૂડા રંગીનો.

દુનિને બહુ ઝીગી કરેરે બેન,
 દમ દમ લીખવનાર બે;
 એવો મધુર સુર અચરેર બેન,
 બાણે જગપતિનો બાણીકાર^૫ બે. રૂડા રંગીનો.

દેશ તણોરે એ દીવડોરે બે,
 ધર તણો રથુગાર બે;
 સતયુગનું સંભાગણુરે બેન,
 પુણ્ય પુગણું દર્શિઆર બે. રૂડા રંગીનો.

૩ નદી કિનાર રેતમા ખોલું પા ધીનું ખાતોચાડ, ૪ નિસરણી,
 ૫ પ્રમુખ સંગીલું લાન

જેની દીવેટ દેવ દીવડેરે બેન,
એના દરી પટકુળે લે;

પ્રેતાં પ્રેરાતું મારા દેવનેરે બેન,
વરસાવે આશીષ કૃષ્ણ લે. રૂડા રંગીલો.

ધંધર અમારા રેંટીયારે બેન,
મંડાવળે ઘેરે ઘેર લે;

મોહન^૭ મનથી નહિ મુકેરે બેન,
નાચા ઉઘાડાની મહેર^૮ લે. રૂડા રંગીલો.

—હંસ.

૭૭. મહારો રેંટીયો^૭

ધારો ધારો ચાલેરે,
મીઠો મીઠો જાજેરે,
રૂડા મહારો રેંટીયો હોજ.

એ રંટીયામાં દેશોદયના નીકળે તાર,
એ તારે તારે બાળું બારતનો ઉદ્ધાર;

ધીરો ધીરો ચાલેરે.

નાક રૂડી, પંખા રૂડા, ઉર્જવળ એનો નાદ;
ઉર્જવળ પુષ્પી ઓપતી, ઉર્જવળ મ્હારા હાથ;

દેશે મ્હારા દેશને,

ઉર્જવળ ઉર્જવળ સાથ;

દુઃખો સહુ હરતોરે,

નિર્ભયપણે કરતોરે,

રૂડો મ્હારો રંટીયો હોજી.

દયા ક્ષમા ને દીનતા, તથ્યનો કાંત્યો તાર;

સુંદર રંજે શોભતો, દે સુખ તેહ અપાર;

મમ દુઃખીઆનો દિક્ષાસોરે,

વિપત્તિનો વિસામોરે,

રૂડો મ્હારો રંટીયો હોજી.

આ રંટીયાથી, નિપજ સુંદર ખાદી રાજ;

આ રાજે રાજે, સ્વરાજ આવે છે પાસ;

ધીરો ધીરો ચાલેરે,

મીઠો મીઠો ગાજેરે,

રૂડો મ્હારો રંટીયો હોજી.

૭૪. વહાલો રેંટીયો

સ્વતંત્રતાની સિદ્ધિરે, સ્વદેશ કરી રિદ્ધરે;
વહાલો મારો રેંટીયો હોંછ.

જેના શુન્નમાં રામ કેરાં નામ :
છવન કેરી શક્તિરે, જન્મભૂમિની ભક્તિરે;
એતો એકજ રેંટીયો હોંછ.

શ્રદ્ધા ને એકાગ્રતા સંયમશક્તિ વિશેષ;
ધૈર્ય, ચિવટ ને શાન્તિના, આપે જે ગુણ બેશ.

જડતે એતન કરતોરે :
વહાલો મારો રેંટીયો હોંછ—સ્વતંત્રતાની.

પરદેશી પરતંત્રતા, તોડે પગની માંઘ;
દે આર્થિક સ્વતંત્રતા, મીઠી મુખની જાવ.

નિર્ધનીઆનો બેલીરે :
એતો એકજ રેંટીયો હોંછ—સ્વતંત્રતાની.

મુતર ફેરે તાતલો, મદજો મળે સ્વરાજ,
જેના બગચી દિંદના, મુખરે મયગા કામ.

રૂપાળો રઢીઆળોરે:

વડાલો મારો રેંટીયો હોજી—સ્વતંત્રતાનીં

સુદર્શન ચક્કર સમું, સર્વ ચક્કિતનું પુર;

જેમાં ગૂઢ રીતે ભર્યું, મો સુરજનું દૂર.

એવો પ્રોઢ પ્રતાપીરે:

વડાલો મારો રેંટીયો હોજી—સ્વતંત્રતાનીં

જીજન કરા સિયળની, રક્ષાનો કરનાર;

યોદ્ધાને અવકાશમાં, છે શાન્તિ દેનાર.

એવો અમાપ ગુણિયક્ષરે :

એતો એકજ રેંટીયો હોજી.

સ્વતંત્રતાની મિદ્ધિરે, સ્વદેશ કરી રિદ્ધિરે;

વડાલો મારો રેંટીયો હોજી.

—સીતારામ શર્મા.

૭૫. આરતી

જય જય માતૃભૂમિ, મા જય જય માતૃભૂમિ;
 શુભ તારા નિત્ય ગાઇ, નમીએ ચરણ ચૂમિ.
 જય જય માતૃભૂમિ.

તુજ કિરીટ^૧ રવરૂપ, નંદનવન રાજે-મા નંદન
 બાન પ્રેમે તારા, શીખ પ્રભ જાજે.
 જય જય માતૃભૂમિ.

ક્ષત્રિય વીરનો વામ, ઉમરે ઉર ક્ષેત્રે^૨-મા ઉભરે
 સદૈવ તારે દાજે, પદ્મ રણસૂરે.
 જય જય માતૃભૂમિ.

તુજ દેશાવનિ રૂપ, હીમગિગિ ગોમે-મા હીમગરિ
 વિરમે અતિ વખણાઈ, જગનાં મન લોભે.
 જય જય માતૃભૂમિ.

ખંગ અને શુભરાત, બેનડીએ તપનાં-મા બેનડીએ
 સાહિત્યે, નિગાને, સદુ પહેનાં ધપતાં.
 જય જય માતૃભૂમિ.

નિધ, કંછ, મૌરખૂર, મત્વ રૂપ તારાં-મા સન્ન
 ઉઘોગે, વ્યાપારે, સૌન્દર્યે સરા.
 જય જય માતૃભૂમિ.

મહારાષ્ટ્ર, મદ્રાસ, દંદ^૪ ઉદયગામી^૪-મા દંદ^૦
સળળ, શ્રેષ્ઠ શુદ્ધિયુત, સ્થંભ લેડ જામી.

જય જય માતૃભૂમિ^૦

હૈયે હાર સ્વરૂપ, ગંગા ને યમુના-મા ગંગા^૦
દેવી^૫ આભૂષણ જેવા, આણુ, વિંદ્ય બલા.

જય જય માતૃભૂમિ.

અમાપ અર્જુન નીર^૬ તુળ ચરણો ધોતા-મા તુળ^૦
શુભ શિરછત્ર સ્વરૂપે, ગિરિરાજને સ્થોતા.

જય જય માતૃભૂમિ.

સુજલાં સુફલાં માત ! સુધર્મની ધારા^૭-મા સુધર્મ^૦
હજીએ તું એની એ છે જગતે ખાત્રી.

જય જય માતૃભૂમિ.

અહીં પ્રતિષ્ઠા આજ, તુળ મુક્તિ માટે-મા તુળ^૦
સ્વરાજ્ય મંત્રો જપશું, સદુ સિરને સાટે.

જય જય માતૃભૂમિ.

—સીતારામ શર્મા.

परिशिष्ट क

१. भारतदेशः

जगमां स्वर्गं अमारेः देश,
भारतं शुभं नाम्नं लेतां,
उपजे प्रेम विशेष. जगमां,

निर्भयं नीरं वहे गंगानुं,
पीतां नम्यं क्लेशः
दाता कर्तुं सभानं यथा,
शुभं गायं सदायं सुरेश. जगमां,

हिमगढं उपरं रक्षां करवां,
निशदिनं वसे महेशः
दक्षिणं दिशमां स्वर्गं भूमीनुं,
रक्षायुं करे रमेश. जगमां.

જગ દુ ખ હરવા જગનાથપુરીમાં,
 પસતા શ્રી જગદેશ;
 પશ્ચિમમાં મનમોહન મૂર્તિ,
 નંદ કુંવર ઋષિ દેશ. જગમાં.

જગસુખ માટે પરબ્રહ્મ પ્રગટ્યા,
 જ્યાં શ્રી અવધેશ;
 છંદાર વર્ણવે શું મહિમા,
 પાર ન પામે શીખ. જગમાં.

—૩૩૬:૨નાથ.

૨. ભારત છે સ્વદેશ

અમારો આ ભારત છે સ્વદેશ.
 ત્રિવેણી સંગમ તૂર્ણ નર્મદ,
 વેતન પૂર્ણ પ્રદેશ અમારો.

પ્રણવ સ્વરૂપ પ્રેમાર્ણવ ન્યોતિ,
 બહુ દિશ છે વરુણેશ;
 હીમાચલ તૂર્ણ દિશ મધ્યે,
 જન્મની શાન્ત નિદેશ અમારો.

અર્થ'ંડ અવિયળ અદ્વિત જ્યોતિ,
 નિશાપતિ ને દિનેશ;
 માતૃ ઉછંગે તેત્રીય કોટી,
 દેવ રમે દર દમેશ અમારો,

જ્ઞાનાંજનમય નિઝરૂપ દર્શન,
 ભેદ ન જ્યાં લવલેશ;
 હિંદુ બ્રુસક્ષમીન મરન પાર્શ્વિ,
 પય પીતા અસુરેશ અમારો,

રત્ન સમૃં નિજ છદ રવિકુલ છે,
 મણીસભ શશી વશેશ;
 ચિંતામણીમમ આલય નિવસીત,
 ધન્ય જનુની મમ દેશ અમારો,

જનની પરાધીન મેહલે વસીયા,
 નેરૂર ધર્મ વિશેષ;
 અર્થ દસ અરૂ કામ લાલાજી,
 મોક્ષ ગાંધી જાનેશ અમારો,

અહીંજૂત દીલક અંતરીક્ષે,
 દેતા અમી ઉપદેશ;
 ઉત્તિષ્ઠ જાગ્રત જન સેવો,
 હૃદય ઉન્નતિ દેવ અમારો,

સર્વે દિશથી સ્વતંત્ર રહેવા,
 સ્વભાત્ સેવક વેપ;
 સ્વમાન નાણી સહનશીલતા,
 અહિંસામય ઉદ્દેશ. અમારો.

અન્યનતા એ અસહકારને,
 નાણો દંડ હૃદયેશ;
 પૂર્ણ વિનાયક નિજ સામ્રાજ્યે,
 સ્વરાજ્ય એ અવશેષ. અમારો.

—પૂણ્ડરિક.

૩. મેરા વતન' વોહી હય+

વહતી જહાંપે મંગા મમુનાકી રવજી ધાગ,
 ખપિયોંને જિસકે તટપર ઇશ્વરકા થા નિચારા;
 પૈદા હુએ જહાંપર ચંકર સે બહાર્યારી,
 વિધા કે બલકે જિસકે માને હૈ સૃષ્ટિ સારી;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

સિપારામકી હો બક્તિ ગુલસીકા હો હૈલી ગાના,
 હુએ મૂરબી યહોં પર છૂન કૃષ્ણ મશ બખાના;
 ભારતકી ગોદ બેલે બડે શૂરવીર બાઇ,
 રણભૂમિમેં જિન્હોને થી વીરતા દિખાઇ;
 મેરા વતન વોહી હય મેરા વતન વોહી હય.

હૈ સત્ય થહ સદૈશા કુછ દુઃખ નહિ રહેંગે,
 સખ ભારતીય મિલકર મસત્ર હો કહેંગે;
 ભારત વતન હમારા ભારત વતન હમારા,
 મેરા વતન વોહી હૈ મેરા વતન વોહી હૈ.

૪. આકે હિન્દ-૧

[૧]

અય હિન્દશૂમિ તારો મરિમા દિગન્ત ગાળે,
 રેલી અમીનિધિ દે કુદરત તને નવાળે;
 તુજ ભાગપદ મનાનન સૌન્દર્ય તેજ રાજે,
 જોડી જગે નીરખનાં તારી જડે ન આજે;

અતિ પ્રાતઃખાસભાનુ તુજ આનંતિ ઉતારે,
 હિમાદ્રિ કેસ તારા કિરણો ઘણી સમારે.

[૨]

સંસ્કૃતિ—પૂર અહિંથી ફેશ્યાં દિશાએ ચાગે,
 ચીન અર્બુને કિનારે ચેતન અજબ પ્રસારે;
 આશ્રમ ખર્ધી છત્રાઈ અગ્નિ અંધકારે,
 અમ જૂમિ દીપ રહાઈ, દોરે બુધ્યાને દારે;
 મીમે ન સંસ્કૃતિની જોતાં જડે નિશાની,
 ત્યારેય હિન્દઆંગણુ રેલી ઉપા યુવાની.

[૩]

પુરાણ દેવજમિ કાષ્ઠ ગૌતમે યશાળી,
 તજ દેશ સદમટે નિજ અહીં દેદને પ્રજાળી;

પેણી પ્રગત્વ ખીને કૈં અકપરે ઉભાગી,
 સિંચી રવિરે રાણે સુરવાડી આ રસાળો;
 આ જૂમિની સમાધે ચરવીર સૌ સુતા છે,
 ખડેર અરિથ જેનાં આમ આણુમૂલી મતાડે.

[૪]

ખડેર શૂર્ણ એ દૈ ચન્દ્રાર્તિ હજી દવે છે,
 જેનાં અમારી રગ રગ ઉન્હા રધિર વહે છે;
 દેવો સદી વિમાને હજી એ ધ્વનિ શ્રવે છે,
 એ કાર્તિકી ધોધ હજીએ આમ કાનમાં રવે છે;
 દશિમર શું ન દાખે કંઠે સ્વર્ગરંગ હજીયે ?
 વહતી શું ન પ્રતાપી પુનિત ગંગ હજીયે ?

[૫]

માધુર્ય ને મૃત્તા એનાંએ ફૂલ ફળેમાં,
 કરતા દલા દલાળી આજે યે જંગલોમાં;
 ધન વીજના કડાકા એના એ વાદળોમાં,
 પણુ વ્યાપી રહી સિચિત્તા અમ દિવની ચમત્તોમાં;
 એની એ મંરૂતિ કૈં દેવી પ્રકાશ અમને,
 પદાસુ વતનરહુનહિ, વ્હાલોવિનાચ અમને.

[૬]

વરસોથી વામ વિધિઃ પવટી રિચતિ અમારી,
 પ્રધ્વી પટે સુસાધ જે જે રમતિ અમારી;

પૂરી થઈ હજી જરી નહિ થત નિન્દ જે અમારી,
સમ રામ કદન વિનાની જુગિ દિન્દ જે અમારી;

જેનાં ખૂખી ખજના ઉલટા વહી રહ્યા છે,
કમઅભ્ય વારસો કેં આદેશ સુધ રહ્યા છે.

[૭]

વિષુ ! દેશપ્રેમજ્યોતિ, હદ થઈ, હવે જગાએ,
જૂલ્યા બધિર કાનોમાં મંજ કંઈ સુષ્ણવો;

ચેતનવિનિ જોખાંઃ ચેનન અજળ રુદ્રાવો,
આ ભરમરાશિમાંથી ચીજુગારી કંઈ ઉડાવો;

બહાલું વતન સમાયે, નયનોમાં તાર થઈને,
શિરમાં ખુમારી થઈને, દિલમાં કરાર થઈને.

[૮]

ફૂલખાગ શોખીનોતે ફૂલથી લગન મુખારક !
રંગે રસિક જનને રમૂનાં ઝીલન મુખારક !

છુલછુલને ગુલ મુખારક ! ગુલને ચમન મુખારક !
જેથી વિનાના અમને બહાલું વતન મુખારક !

નન્દનવને આ ખીલગે અમ ઉરપ્રપુલ્લ કળીશું !
જે જનની અંક ગુણ્યા તે અંકમાં ઢળીશું !

[૬]

સોજન શૂખ્યાનિઃ અમને વ્હાલા છે તૂર વતનનો,
 નવનોતી રોશની એ, સુખ સત્ય એ જીવનનાં;
 જળહળ કગે છે જ્યોતિ રગરગ એ પ્રેમઅમનનાં
 વ્હાલા કુસમમમ છે કાંટા થે આ અમનનાં;

છે અર્જુપૂત્રિ જેની અમ ભસ્મ-લેપ તનને,
 મરીને અરે ! ચકીશું પ્યાગ્ર વતન-કદનને.

જ. જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !*

જય સ્વદેશ !

જય સ્વરાજ્ય !

જય પ્રજા ! પ્રજા સમાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

ઉર્જાશ્વ પરમાત્મ ગાનઃ

સર્વ દિન ભર્તુ માત્રાજ્યઃ

સ્વેચ્છાનું સ્વસ્થ રાગ્ય !
જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાગ્ય !

અંતરે એકજ અવાજઃ
એક આદેશ એક સાખ્યઃ

જન્મ દેશ છવિત તાજ !
જય સ્વદેશ ! જય સ્વગાજ !

દેશ દાઝઃ દેશ કાજઃ
દેશ અંધુતાની સાજઃ

પ્રેરે પ્રભુ દેગ આજ !
જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાગ્ય !

જય પ્રભુ ! પ્રજા ! સમાજઃ
જય સ્વદેશ ! જય સ્વગાજઃ

—સલિત

6. The Poet and Liberty*

The Poet—"Thy Birthplace—
                                           where, young Liberty?"

Liberty—"In graves, 'mid heroes'
                                           ashes."

The Poet—"Thy Dwelling—where,
                                           sweet Liberty?"

Liberty—"In hearts, where free
                                           blood dashes."

The Poet—"Thy best hope—where,
                                           dear Liberty?"

Liberty—"In fast uprising time."

The Poet—"Thy first strength—
                                           where, proud Liberty?"

Liberty—"In thine oppressors' crime."

The Poet—"Thy safety—where, stray
                                           Liberty?"

Liberty—"In lands where discords
                                           cease."

It is the cry of Comrades who
     forget the feuds of yesterday
 And stand together for Faith
                     and Fatherland.

This cry is the message of
                     India's long exile;
 This cry is the speech of her
     sorrows, her nights of pain.
 Not ours only, the cry hath come
     from the great God-heart;
 I hear it in birds and flowers
                     and trees,
 In the Sindhu immortal and
     the surge of the Sea;
 I read it in the Star that gazes
     with golden eye,
 And sing it at the Master's feet—
 "Freedom must be saved or
     Orient's ancient Nations die."

Freedom's Flag they here and
                     lifted high,—

Socrates and Jesus and St.

Joan of Arc,

And Mahomed the Praised,

and Mazzini, Mansar,

And many more—God's Rebels—

in East and West.

With bleeding hearts they bore it

on the world's rough road,

Silent in the midst of lies,

Calm in the midst of tumult,

strong under every strain,

And worshipping the Beautiful

in bitter struggle and pain.

"Tis the Banner of the Immortals!

It calls us through the din and

the dark of to-day;

It calls us to prove our manhood

in the strength of the Pure

and the Meek!

It calls us to a new consecration,

To make life an oblation,

To seek not greatness but the

Service of the Nation.

To adore Allah the Merciful
                   midst struggle and strife;
 So may the people enter into
                   Freedom and Life.

—T. L. VASVANI.

---

8. Teach us how to Die

Every wrong that in them smarts,
 God, we enter our last fight;
 Thou dost see our cause is right;
 Make us march now in Thy sight

On to victory.

Let us not Thy wrath deserve
 In the sacred cause we serve,
 Let us not from danger swerve,

Teach us how to die.

Death for some is in reserve
Before our flag can fly
All the agony of years,
All the horrors, all the fears,
Martyrs' blood, survivors' tears;

Now we offer Thee.

As an endless holocaust
For the freedom we have lost,
God restore it, tho' the cost
Greater still must be,
Let Thy grace attend our host,

Give us victory.

See, we open our own hearts,
Every wrong that in them smarts,
Every secret pain that starts,

We, too, offer Thee.

Every dearest hope's decrease,
Every fear that rocks our peace,
Every cross with pain's increase,

Burthened tho' we be,
 Sacrifice that shall not cease
                                   Till our land be free.

Thou holdest freedom in Thy hand,
 'Thou canst liberate our land,
 Hear us, yield our one demand—
                                   Ireland's liberty.

We ask not her chains to rive
 And the sacred deed survive,
 That we may rejoice alive
                                   In her victory.

We but ask that she shall thrive,
 And rest our fate with Thee
 We know not what must befall
 Marching at our country's call;
 Make us strong who must yield all
                                   That she may not die.

Those who will survive the fight,
 Still attend them with Thy Light,
 Then our hope in darkest night,

Then our guardian be—
And hold our dear land in Thy sight
Erect, firm and free.

—TERENCE MACSWINNET.

પરિશિષ્ટ સ્વ

૧૫-૧૧૨ અનુક્રમ શ્રુતિ

૧	ઓ દિન્દ !	ખમરદાર	૧૬૦૨	૧૪૭
૨	મરવી શુજરાત	"	૧૬૦૩	૧૭૬
૩	ઓ ભરતભૂમિના પહાડો !	"	૧૬૦૪	૧૨૧
૪	અમારો દેશ	"	"	૧૨૭
૫	જનની એવન	વસંતરિનોદી	"	૧૩૦
૬	વીર જાગો	"	"	૧૬૨
૭	જય ! દિન્દમાસ આપશુ હો !	"	"	૧૬૩
૮	શુર્જરી રતવન	"	"	૧૭૪
૯	શુશ્રુવંતી શુજરાત	ખમરદાર	૧૬૦૬	૬૬
૧૦	એક દિન એવો આવશે	મગનભાઈ પટેલ	"	૧૨૪
૧૧	ભરતભૂમિનું જયગીત	ખમરદાર	૧૬૦૬	૧૩૫
૧૨	વીરની વિદાય	ન્હાનાલાલ	"	૧૫૨
૧૩	અમ્હે તો ભરતભૂમિના	વસંતવનોદી	"	૧૬૫
	પ્રાગ	...	...	...
૧૪	જય જય મા મ્હારી !	જગવંતરાય કોડેર	૧૬૦૭	૨૦૪
૧૫	મહાજનપૂજન	મગનભાઈ પટેલ	૧૬૦૮	૨૦૬
૧૬	જન્મમૃતિનું જય મંગળ	લલિત	"	૧૨૫
૧૭	દિન્દ કીર્તન	"	૧૬૧૫	૧૨૨
૧૮	શુજરાત	ન્હાનાલાલ	૧૬૧૭	૧૦૦

૧૯ ભારતમાતા અને તેના ખગરદાર	..	૧૪૧
કવિઓ	...	...
૨૦ રહેલું વિદાય	..	૧૫૬
૨૧ અનન્ય ભારત	..	૧૮૧
૨૨ પ્રકાશનાં પગલાં	..	૧૮૪
૨૩ શીર્ષનાં રમણી	..	૧૮૭
૨૪ રત્નહરણ	..	૧૯૦
૨૫ જય સ્વદેશ ! જય નાગરદાસ પટેલ	૧૯૧૭	૧૫૮
સ્વરાજ્ય !	...	...
૨૬ ચલો	ન્યાનાલાલ	૧૯૧૮ ૧૬૩
૨૭ જગાવો ભારતને કીરતાર !	કેશવ હ. શેઠ. ૩-૩-'૧૮	૨૦૩
...	...	...
૨૮ ભારતનાં યશોગાન	..	૧૬-૪-'૧૮ ૨૦૧
૨૯ આત્મચરિત્ર	કલ્યાણજી	૧૨-૧-'૧૮ ૨૨૦
૩૦ જય જય ખેલો	ચંદુલાલ દેસાઈ	૧૯૧૬ ૧૬૮
હિન્દુસ્તાન !	...	...
૩૧ મ્હારો રંટીયો	મનોહર	.. ૨૩૧
૩૨ આરતી	સીતારામ શર્મા ૬-'૧૬	૨૩૫
૩૩ ગાંધીનું ગુજરાત	ગોકુળદાસરાવચુરાજી	૨૦ ૨૧૦
૩૪ ધન્ય ભૂમિ	..	૧૨-'૨૦ ૨૧૫
૩૫ પંજાબના આત્માચારો	વામન મુકાદમ	૧૯૨૦ ૨૨૪
૩૬ વહાલો રંટીયો	સીતારામ શર્મા	.. ૨૩૩

૩૭ મહુ ચલો ચલો ભારત કલ્યાણજી	૧૨-૧-૨૧	૧૪૬
મંતાનો	...	...
૩૮ એ કોણ ?	ગોકુળદાસરાયચુરા	૨૧ ૨૧૧
૩૯ હર હર મહાદેવ !	કેશવ દ. શેઠ	૨૨-૭-૨૧ ૧૫૬
૪૦ એ ભોમીરાજ	"	૧૮-૮-૨૧ ૨૦૭
૪૧ મનમોહન બલિદાર	ગોકુળદાસ રાયચુરા	૮-૨૧ ૨૧૨
ગાધીજી !	...	...
૪૨ ઓ ગુજરાત !	ખગરદાર	૧૯૨૧ ૧૦૬
૪૩ મમશેર સારી ખલ્લની વસંતવિનેદી	"	૧૫૭
૪૪ અમેરિકાનું રાષ્ટ્રગીત સીતારામ શર્મા	"	૧૬૪
૪૫ સાધ્વમતી	ગોકુળદાસ રાયચુરા	" ૨૧૪
૪૬ ગુજરાતનો મહાકુંડ	ખમરદાર	૨-૨-૨૨ ૧૩૮
૪૭ શકુનની ઘડીઓ	ન્હાનાલાલ ખાંધ શુદ્ધિ પૂર્ણિમા	...
...	...	૧૬૭૮ ૧૭૭
૪૮ ભારત છે સ્વદેશ	પૂર્ણાનંદ	૩૦-૩-૨૨ ૨૩૮

[બાકીનાં ગીતોની તારીખ મળી શકી નથી.]

શુદ્ધિપત્ર

પાનું	કડી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૩	૪	ઘોત	ઘોત
૧૯	—	૩૧ બેસી, ૩૩ આનંદ,	૩૬ બેસી, ૩૭ આનંદ,
૩૫	૮	બદરંગ	બદરંગ
૩૫	૯	સંસાર	સંસાર
૩૯	૮	સહન હ	સહન હૈ
૪૨	—	૯ ખડકું,	૯ ખડકું
૪૪	૧	માતમ હ;	માતમ હૈ;
૪૬	૩	ધ્યાન મે'	ધ્યાન મે'
૪૬	૧૦	મેદમાન	મેદમા
૫૩	—	—	૧ દેવલમ,
૫૩	૩	રામ દેવ	રામ દેવ
૫૭	—	૬ છેડો,	૬ છેડો,
૫૮	—	નુર	નુહ
૫૯	૨	શુલસિતાં	શુલસિતાં
૬૨	૨	મેરે	મેરે
૬૬	૧	ઉઠ અ	ઉઠ ઐ
૬૮	૯	રહા હ	રહા હૈ
૧૦૦	૧૩	સાગરતીથ	સાગરતીથ
૧૦૫	૧૦	દિશદિશમં	દિશદિશમાં
૧૦૬	૧૨	ઓ	ઓ

૧૦૬	૧૨	નથી રૂધિર ^૩ રેલવવાં કાનાં,	૧૦૬	૧૨	કરવાં
૧૦૬	૧૩	કરના	૧૦૬	૧૩	કરવાં
૧૧૧	૧૨	રુ	૧૧૧	૧૨	રુ
૧૨૦	૭	સ્વસ્વ	૧૨૦	૭	સ્વસ્વ
૧૩૦		૧૪. જનની સેવન	૧૫. જનની સેવન		
૧૩૬	૧૧	કુતુક	૧૩૬	૧૧	કુતુક ^૩
૧૩૬	૭	રહેવું	૧૩૬	૭	રહેવું
૧૪૧	—	૧ અંગાશ,	૧૪૧	—	૧ અંગારા,
૧૫૧	૧	જીવતા	૧૫૧	૧	જીવતા
૧૫૧	૬	પરસિદ્ધ, નિગ	૧૫૧	૬	પરસિદ્ધ, રણો નિગ,
૧૫૨	૧૬	અખાડિત	૧૫૨	૧૬	અખાડિત
૧૮૩	છેલ્લી	તથી	૧૮૩	છેલ્લી	તથી
૧૯૧	૧	હતુ ૧૧	૧૯૧	૧	હતુમાન
૧૯૭	૩	ભારતવુ	૧૯૭	૩	ભારતવુ
૧૯૯	૩	ઉચ્ચ	૧૯૯	૩	ઉચ્ચ
૨૦૯	૧૨	અંલખેલડી	૨૦૯	૧૨	અંલખેલડી
૨૨૨	૨	પરદેશી	૨૨૨	૨	પરદેશી
૨૨૭	૧૦	ઇતિહાસમા	૨૨૭	૧૦	ઇતિહાસમા
૨૨૮	૬	ધનવતરી	૨૨૮	૬	ધનવતરી
૨૨૯	૬	કોકડા	૨૨૯	૬	કોકડા
૨૩૦	૨	ઉધાડા	૨૩૦	૨	ઉધાડા
૨૩૪	૫	ઝોડ	૨૩૪	૫	ઝોડ

અમારાં પુસ્તકો

૧ હિન્દ સ્વરાજ્ય

એક સત્યવીરની આત્મકથા અને સર્વોદય

લેખક: મહાત્મા મોહનદાસ ક. ગાંધી ૦—૬—૦૧

૨ કારાવાસ કહાણી, વ્યાખ્યાનો, પત્રો અને લેખો.

લેખક: શ્રી અરવિન્દ ગોષ્ઠ ૦—૧૦—૦

૩ સલામહીના સ્વાતંત્ર્યમંત્રો

૦—૦—૩

૪ લાશ લાભસિંઘ

૦—૩—૦

૫ ગુલામ જીવાની

૦—૨—૦

૬ ઈજીમનો અસહકાર

૦—૧—૬

૭ અમૃતસરની વીરાંગના

૦—૧—૦

૮ પંજાબના અત્યાચારો

૦—૧—૦

૯ દાયદાની સામે ચવાની ફરજ

૦—૧—૦

પ્રકાશક: ઈન્દુલાલ કનૈયાલાલ યાજ્ઞિક,

રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય કાર્યાલય—અમદાવાદ